

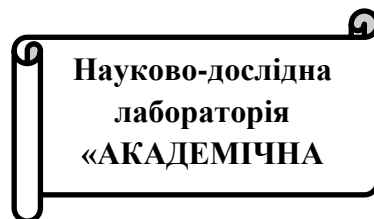
Міністерство освіти і науки України
Сумський державний педагогічний університет
імені А. С. Макаренка

«АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА ДОСЛІДНИКА В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД»

МАТЕРІАЛИ

**V Міжнародної науково-практичної конференції
здобувачів вищої освіти і молодих учених**

12-13 травня 2022 року

Суми 2022

Ministry of Education and Science of Ukraine
Sumy State Pedagogical University
named after A. S. Makarenko

ACADEMIC CULTURE OF THE RESEARCHER IN THE EDUCATIONAL SPACE: EUROPEAN AND NATIONAL EXPERIENCE

MATERIALS

**V International Scientific and Practical Conference of
applicants of higher education and young scientists**

May 12-13, 2022

Sumy 2022

Рекомендовано до друку вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (протокол № 9 від 19 травня 2022 року)

Рецензенти:

Кудріна О.Ю., доктор економічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи (Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка);

Вовк М.П., доктор педагогічних наук, ст. наук. співробітник, завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України.

Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 12-13 травня 2022 року) / за ред. О. М. Семеног. Суми : Видавництво СумДПУ імені А. Макаренка, 2022. 173 с.

У збірнику представлено узагальнені результати досліджень учасників III Міжнародної науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід». Проблематика наукових розвідок: академічна культура і добросовісність, академічна комунікація, мовленнєва особистість дослідника, інфомедійна грамотність, актуальні проблеми досліджень у галузі лінгвістики, літературознавства, соціальної комунікації, професійної освіти.

Academic culture of researcher in educational space: European and national experience Proceedings of the Third All-Ukrainian scientific conference (Sumy, May 12-13, 2022) / edited by O. Semenoh. Sumy: Publishing: Sumy State University named after A. Makarenko, 2022. 173 p.

The collection presents the generalized research results of the participants of the III International scientific and practical conference of higher education applicants and young scientists "Academic culture of a researcher in the educational space: European and national experience". Problems of scientific research: academic culture and integrity, academic communication, speech personality of the researcher, infomedia literacy, current research problems in the field of linguistics, literature, social communication, vocational education.

The materials are published as part of the EU project which is funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the authors and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

©СумДПУ імені А.С. Макаренка

©Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko

ЗМІСТ

Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід.....	7
РОЗДІЛ 1. АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА – НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	11
Ємельяненко Г.Д., Абизова Л.В. Духовне і моральне як основа процесу формування філософсько-правового світогляду.....	11
Богдашина О. М. Академічне письмо: позитивістські традиції та сучасні наукові вимоги.....	13
Міхно О.П. Некролог педагогу як вияв академічної культури й етики (за матеріалами українських педагогічних часописів початку ХХ ст.).....	16
Комарук О.В., Ісламкін С.М. Професіоналізм служби безпеки України як вимога сучасних реалій.....	21
РОЗДІЛ 2. АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА УНІВЕРСИТЕТУ.....	23
Omelyanenko V., Tirtto T. The role of universities in territorial development: comparative study and conclusions for developing countries.....	23
Здольник Б.О. Цінності італійських університетів: український вектор.....	26
Циплюк А. М., Скробака Ю. С. Академічна доброчесність фундаментальна цінність освіти.....	29
Левін О. Л., Рукіна Д.О. Академічна доброчесність – виклик сучасності.....	32
Голя Г. М. Історико-педагогічні аспекти плагіативної діяльності.....	34
РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ.....	38
Загнітко А. П. Академічна доброчесність: від теорії до практики (моделювання лінгвоприкладного пошуку).....	38
Горошкіна О.М. Напрями формування мовної особистості дослідника.....	42
Біличенко О. Л., Коваленко В. П. Академічна комунікація та її роль у соціалізації майбутнього педагога.....	44
Перцева В. А., Оверчук О. Б. Поліраціональний характер наукової дискусії.....	48
Козлова В.В. Формування культури академічної доброчесності: навички якісного академічного письма.....	51
Kostenko V. H. Role of academic writing centres in ukraine in forstering academic culture.....	54
РОЗДІЛ 4. АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА: МЕДІЙНИЙ АСПЕКТ.....	57
Грона Н. В. Формування культури професійного спілкування в майбутніх фахівців ЗМІ.....	57
Громова Н.В. Медіаграмотність учителя-словесника в умовах воєнного стану..	61

Санду А.А. Особливості структурної організації медіалінгвістичних дефініцій...65	65
Воробей К. О. Функціонування військових аббревіатур у мові ЗМІ.....68	68
Шуст Л.М., Гончарук О.М. Шляхи виникнення індивідуально-авторських новотворів.....72	72
РОЗДІЛ 5. ВИКЛАДАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ.....75	75
Вовк М.П. Тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні: сучасні виклики.....75	75
Соломаха С.О. Інтерактивні мистецько-педагогічні технології формуванні академічної культури викладачів вищих закладів освіти.....78	78
Голопич І. М. Підготовка викладачів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання.....80	80
Ковтун Г. Дистанційне навчання в умовах пандемії COVID-19 та воєнного стану.....81	81
Кочерга Є.В., Гапіч Н.В. Розвиток Soft skills вчителя: пріоритети за професійним стандартом вчителя (2020).....86	86
Ходаківська С.В. Формування академічної доброчесності майбутніх вчителів у вищих закладах освіти.....88	88
Чистякова І.А. Політика формування та розвитку soft skills здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 011 освітні, педагогічні науки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка в умовах дистанційного навчання.....91	91
Семенов О.М., Надутенко М.В., Надутенко М.В. Український мовно-інформаційний фонд НАН України та СумДПУ імені А. С. Макаренка: партнерська взаємодія93	93
Подосиннікова Г.І. Кейс-метод як інтерактивна технологія дистанційного формування професійної комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови.....97	97
Єльнікова Н.І. Гейміфікація в освіті: гуманітарні дисципліни.....101	101
Комар О.С. Роль комунікативних стратегій в процесі навчання іноземної мови.....104	104
Дишко О.Л. Формування культури академічної доброчесності у майбутніх фахівців фізичної культури107	107
Снагощенко Л.В. Впровадження інноваційних технологій в організації фізкультурно-оздоровчої роботи ЗВО в умовах дистанційного навчання.....110	110

Герасимчук І.В. Порівняння жіночих образів у повістях Івана Франка «Перехресні стежки» та «Для домашнього огнища» на ігровій платформі Kahoot.....	114
Куштруна Я.С., Попова О.А. Сучасні цифрові ресурси для інтерактивного дистанційного навчання школярів.....	117
Коломієць О.В., Герасимюк А.М. Робота над малою прозою Валер'яна Підмогильного на освітній платформі LearningApps.....	120
Полякова А.А. Методика роботи над прозою Юрія Яновського на платформі Kahoot.....	122
Полякова Д.А. Методика вивчення поезії Євгена Маланюка на платформі LearningApps.....	124
Христосенко А.В. Дослідження проблематики історичного роману Ліни Костенко "Берестечко" на платформі Wordwall.....	127
РОЗДІЛ 6. УРОК У ВИМІРАХ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ.....	129
Кононенко О.В. Академічна культура й етика вчителів української мови та літератури як складові професійної компетентності.....	129
Кульчицька М. П., Козігора М. А. Комунікація вчителя з учнем як умова забезпечення емоційно-сприятливого освітнього середовища.....	133
Груба Т.Л. Компетентнісні засади вивчення комунікативно значущих мовленнєвих жанрів на уроках української мови в старших класах	137
Горошкін І. О. Підготовка студентів до використання мовленнєвих ситуацій на уроках іноземної мови в 5 класі гімназії мови.....	141
Воловик А. С. Особливості формування основ академічної культури учнів під час вивчення власних назв на уроках української мови.....	144
Кузьменко О.М. Розвиток критичного мислення та м'яких навичок (Soft skills) за допомогою методики «Філософія для дітей» Метью Ліпмана на уроках української літератури в умовах воєнних реалій.....	147
Данчишена І. Й., Дудченко Н. Й. Формування міжкультурної комунікативної компетенції ліцеїстів в умовах дистанційного навчання.....	152
Жорняк Б.Є., Ткачук С. М. Розвиток навичок критичного мислення молодших школярів засобами музичного мистецтва.....	154
Панченко Р.В. Лексикографічні вправи – основа дослідницького навчання з української мови у 10 класі.....	157
Шугурова В. О. Вербалізація концепту «мова» у збірці «Білий камінь» Івана Малковича.....	160
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	169

АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА ДОСЛІДНИКА В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ДОСВІД

Навчання, викладання під час війни актуалізує спектр проблем, які є сучасними викликами у освітньо-науковому просторі. Школа, коледж, університет, наукова установа стають осередками психологічної підтримки, утвердження національної ідеї, принципів академічної культури.

12-13 травня 2022 р. відбулася V Міжнародна науково-практична конференція здобувачів вищої освіти і молодих учених «Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід».

Ініціатор заходу – науково-дослідна лабораторія «Академічна культура дослідника» кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Співорганізаторами традиційної конференції виступили Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, Кафедра ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття», Громадська організація «Міжнародна асоціація сучасної освіти, науки та культури», Український мовно-інформаційний фонд НАН України, Управління державної служби якості освіти в Україні в Сумській області КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради та ін.

Мета заходу: презентація результатів наукових досліджень аспірантів, докторантів, науково-педагогічних працівників, учителів-дослідників; заохочення наукової молоді, всіх представників академічної громади до виконання наукових досліджень на засадах академічної доброчесності.

Модераторами конференції були: Олена Семенов, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка; Ольга Фаст, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради; Мирослава Вовк, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, член Кафедри ЮНЕСКО «Неперервна професійна освіта XXI століття».

12 травня відбулося пленарне засідання у формі тематичних панелей, проблематика яких охоплювала такі питання: цінності академічної культури у контексті національної безпеки; утвердження академічної культури як чинник інтернаціоналізації вищої освіти; академічна культура у вимірах міждисциплінарних студій; академічна культура крізь призму філологічного

дискурсу; академічна культура як критерій якості у підготовці сучасного вчителя; культура академічної доброчесності у підготовці фахівців.

З урахуванням сучасних викликів у сфері сучасної освіти особливо актуальними були виступи науковців, освітян з різних регіонів України, у яких було узагальнено досвід теорії і практики утвердження принципів академічної доброчесності, наукової, вчительської етики: академічна культура у контексті реалізації волонтерських освітніх проєктів під час війни (Інна Осадченко, доктор педагогічних наук, професор, голова ГО «Міжнародна асоціація сучасної освіти, науки та культури»); некролог педагогу як вияв академічної культури й етики (за матеріалами українських педагогічних часописів початку ХХ ст.) (Олександр Міхно, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, директор Педагогічного музею України, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В.О. Сухомлинського НАПН України); роль університетів у розвитку територій: компаративне дослідження та висновки для країн, що розвиваються (Віталій Омеляненко, доктор економічних наук, академік Української технологічної академії, доцент кафедри бізнес-економіки та адміністрування, голова Наукового товариства молодих учених Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка, Тео Тірто, доктор філософії, менеджер проєктів, науково-дослідна фірма FARADI, Італія); історичне підґрунтя наукового стилю сучасної української мови (Лариса Кравець, доктор філологічних наук, професор кафедри філології Закарпатського угорського інституту імені Ференці Ракоці II); герой новітньої української літератури: аспекти вивчення у вищій школі (Горболіс Лариса, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка); результати анкетування учасників освітнього процесу з академічної доброчесності під час проведення інституційних аудитів в закладах загальної середньої освіти Сумської області у 2020-2021 роках (Алла Рябуха, начальник Управління державної служби якості освіти в Україні в Сумській області); медіаграмотність учителя як протидія воєнним викликам (Наталія Громова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка) та ін.

13 травня відбулися секційні засідання та було організовано майстер-класи, що охоплювали актуальні практико орієнтовані проблеми сучасної освіти: формування академічної культури здобувачів освіти в умовах закладу фахової передвищої освіти (Наталія Пономаренко, доктор філософії, викладач спеціальності 061 Журналістика ВСП «Машинобудівний фаховий коледж

Сумського державного університету»); коучинг як вихід із безвихідних ситуацій (Марина Ячменик, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри української мови і літератури, керівник Центру якості вищої освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка); проблемно-ресурсний та індикативно-технологічний виміри освітніх проектів в умовах воєнного стану (Михайло Жук, кандидат філософських наук, доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти).

Відеозапис проведення пленарного засідання розташовано за покликанням: <https://www.youtube.com/watch?v=XBZ4k2TsASQ>

Висловлюємо вдячність учасникам заходу за розвиток традицій академічної доброчесності, академічної культури в освітньому просторі, за утвердження якості педагогічної освіти в умовах воєнних реалій, за згортуючу місію серед освітян і науковців України.

У неймовірно тяжку воєнну добу визначено невідкладні завдання педагогів і психологів: щоденна важка робота задля збереження суверенітету й територіальної цілісності України; поєднання громадянського обов'язку – захисту Батьківщини і підготовки таких наукових і науково-методичних праць, які б впливали на вдосконалення національно-патріотичного виховання не лише дітей і молоді, а й усіх громадян нашої держави ¹.

Ураховуючи ідеї та пропозиції, висловлені у доповідях, виступах та загальній дискусії, учасниками конференції сформульовано такі РЕКОМЕНДАЦІЇ: розширити міжрегіональну співпрацю з проблем формування академічної культури дослідника в освітньому просторі; сприяти розвитку міжнародної мобільності студентів, аспірантів, викладачів та науковців університету; у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців враховувати прогресивний світовий, європейський, національний досвід формування академічної культури педагога-дослідника; розширити практику написання кваліфікаційних робіт з проблем, пов'язаних з розробкою організаційно-методичного забезпечення формування академічної культури дослідника в освітньому просторі, менеджментом інновацій в Україні та світі; актуалізувати

¹ Національна академія педагогічних наук України. (2022). Заява Національної академії педагогічних наук України. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 4 (1). <https://doi.org/10.37472/SaveUkraine>

тематику досліджень відповідно до потреб інноваційногорозвитку системи освіти України, потреб конкретних стейкхолдерів, проблематики наукових шкіл університету; забезпечити систематичну роботу з реалізації різних форм наукової та професійної взаємодії педагогів ЗВО, педагогічних працівників і керівників ЗЗО, ЗПО, студентів із питань академічної культури дослідника, академічної доброчесності; розробити і впровадити в освітній процес вищої школи навчальні дисципліни з академічної культури педагога-дослідника, культури наукового наставництва.

Семенов О. М. доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови і літератури
Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка

Вовк М.П. доктор педагогічних наук, старший
науковий співробітник, завідувач відділу змісту і
технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної
освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

РОЗДІЛ 1

АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА - НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Ємельяненко Г.Д.

*професор, доктор філософських наук,
професор кафедри філософії, історії та
соціально-гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ, Україна*

Абизова Л.В.

*доцент, кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії, історії та
соціально-гуманітарних дисциплін
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ, Україна*

ДУХОВНЕ І МОРАЛЬНЕ ЯК ОСНОВА

ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОГО СВІТОГЛЯДУ

Сучасне інформаційне суспільство поряд з неухильним зростанням всесвітнього поступу новітньої технології створило і низку гострих суперечностей. Однією з них є релятивізація моралі, її подальше нівелювання у просторі фінансово-монополістичних, репресивно-державницьких, політичних та ідеологічних інтересів. Поруч з трагічною новітньою історією та історією минулого століття з пануванням його тоталітарних, репресивних режимів, масовим насильством і загибеллю багатьох мільйонів людей, очевидною можливістю термоядерної або ж екологічної катастрофи існує і очевидна необхідність іще раз повернутися до перегляду наших власних можливостей у відновленні гуманістичних, морально-етичних принципів буття. Одним з об'єктів такого перегляду сьогодні є філософія, релігія, етика, право їх моральний і духовний зміст, оскільки саме вони історично на протязі довгого часу виконували роль гуманізуючої форми світогляду й містили ціннісні орієнтації, що відтворювали реально гуманістичний морально-етичний зміст людського буття. У даному випадку мова йде про те, а чи можуть філософія, релігія, етика, право і надалі виконувати функцію забезпечення духовних вимірів існування людської істоти в новому суспільстві, чи здатні вони зберігати відомі, безумовні загальнолюдські цінності й указувати людству «шлях порятунку людської істоти, збереження її душі й духовного начала». В сучасній науковій етиці вважається, що початок виникнення моралі слід пов'язувати з процесом становлення людини як родової

істоти, що мораль є духовною сутністю людини. Вважається й те, що окремі елементи моралі виникали й формувалися не одночасно. Первинною була практика моральних відносин, що формувалася в період первісного суспільства, де моральна регуляція не відокремлювалася від інших подібних форм унормування людської поведінки. Наступним етапом розвитку моралі був етап формування «групової моральності як системи заборон (табу) у родовому суспільстві. І лише на третьому етапі з'явилися «внутрішні», індивідуальні моральні цінності.

Такий розподіл - суто теоретична й інтелектуальна дія, призначення якої у створенні більш докладного розуміння процесів виникнення моральної свідомості. Проте, вона дозволяє зрозуміти і сутність моральних норм як певного самостійно-соціального феномену, що визначив перехід в орієнтації людства від інстинкту до розуму.

Мораль у сучасному її розумінні виникає разом з формування феномена самосвідомості людської особи, у той час, коли вона починає відокремлювати себе від інших членів роду й усвідомлює специфіку відносин «людина - колектив - суспільство». З формуванням і розвитком людського суспільства мораль все більше постає у якості духовної основи буття та життєдіяльності людей. Вона створює механізм стійкої системи зв'язку між ними, підґрунтя яких складають взаємні зобов'язання та адекватні форми їх реалізації. І з певного моменту поза мораллю вже не існують ніякі суспільні, політичні, ідеологічні, або ж виробничі відносини. Збагачення ж первинних, вихідних моральних вимог в процесі історичного розвитку новими нормами та правилами, різноманітна їх інтерпретація людськими спільнотами не змінюють їх головну сутність – антропологічний й екзистенціальний смисл. У сучасному суспільстві мораль стає найважливішим засобом виживання усього людства, однією з головних духовних цінностей, що визначають можливості його подальшого прогресу.

Якщо мораль та етику розуміти лише у якості теорії унормування поведінки та стосунків людей у їх земному житті, унормування соціально-політичних та економічних відносин, то будь-який світоглядний, ідеологічний, філософський принцип, що уконституїював подібну теорію повинен був би вважатися вищим, й таким, що підпорядковував би своїй «владі» конкретику цієї теорії. Відтак моральність історично була до певної міри підпорядкованою релігійному баченню та філософському розумінню світу, правовій світоглядній орієнтації. Водночас історія розвитку моральної свідомості від самого початку, мабуть, ще з часів первісного суспільства засвідчує синкретичне переплетіння та взаємовплив феномена духовності як вірування в моралі, і моралі як канонізованого виразу принципів унормування людської дії.

Саме через віру та надію людське життя і стало по-справжньому життям духовним. З огляду на це доволі цікаво розбудовував концепцію своєї філософії М. Бердяєв. Справжнє християнство, на думку М. Бердяєва, насамперед, повинно стверджувати свободу добра. Воно повинно «стверджувати, що добро є продуктом свободи духа. І що тільки те добро, що є результатом свободи духа, є справжньою цінністю та справжнім добром» (Бердяєв, 1990, с. 84). Завданням екзистенціальної філософії, на його думку, і є, власне, повернення самого розуму, інтелекту людини до людськості.

Таким чином, філософське, правове, духовне і моральне – це скрижалі свідомості людини. Скрижалі, які у певному співвідношенні визначають її архітекτονіку та функціональну діяльність.

Список використаних джерел:

1. Бердяєв, Н.А. (1990). Сенс історії. М: Думка.

Богдашина О. М.

*доктор історичних наук, професор,
професор кафедри історії України
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди*

АКАДЕМІЧНЕ ПИСЬМО: ПОЗИТИВІСТСЬКІ ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІ НАУКОВІ ВИМОГИ

В сучасних умовах особливого значення набуває звернення істориків історичної науки до позитивістського варіанту історіописання, який у другій половині XIX – на початку XX ст. вважався стандартом професійності, був загальноновизнаним у науковому співтоваристві.

Ще відомі радянські та сучасні дослідники (Л. О. Зашкільняк, В. Т. Зонов, П. Ф. Лаптін, Б. Г. Могильницький, Г. П. Мягков, О. М. Нечухрін, В. А. Потульницький, Б. Г. Сафронов, С. П. Стельмах, Л. В. Таран, Л. М. Хмільов, П. С. Шкуринов, О. В. Ясь та інші) визнавали часткову збереженість позитивістського канону історіописання у новітній історіографії. У докторській дисертації та монографії «Позитивізм в історичній науці в Україні (60-ті рр. XIX –

20-ті рр. ХХ ст.)», численних статтях нами не лише піднімалося питання про важливість більш детального вивчення наукової (а подекуди і літературної) спадщини позитивістів минулого. Ми переконані у необхідності подальшого збереження позитивістських традицій (звичайно з врахуванням методологічних новацій) у дослідницькій культурі сучасних істориків. В останньому нас переконують сучасні вимоги **до написання академічних текстів, насамперед дисертацій**, правила захистів дисертацій та інші норми наукового життя.

Маркерами позитивістської моделі історіописання залишаються переконання у позитивному впливі освіти та науки на розвиток людства, оголошення соціології метанаукою для соціогуманітарних наук, відмова від релігійної віри, широке поширення у суспільстві вимог реального дотримання політичних прав і свобод, реформ «зверху», інших ліберальних ідей.

Позитивістська модель історіописання включала ряд обов'язкових дослідницьких принципів та методів. Позитивісти надавали культового значення принципу об'єктивності наукових досліджень. Важливим для кожного великого дослідження, особливо дисертації, вважалося використання принципу системності. Активне використання історико-порівняльного методу у працях з історії різних держав та етносів доводило схожість норм звичаєвого права та процесу формування держав у стародавні часи. Переорієнтація частини істориків в останній третині ХІХ ст. на соціально-економічну тематику обумовила, зокрема, широке використання методів статистики. Значної популярності серед дослідників набув історико-генетичний метод. За позитивістським каноном історикам у своїй професійній діяльності необхідно встановити, зібрати, класифікувати та дослідити всю доступну сукупність фактів для з'ясування причинних зв'язків та формулювання історичних закономірностей (тенденцій). Саме більш активне використання вищевказаних принципів та методів наукового дослідження відрізняють позитивістську модель історіописання від попередніх.

Ідеї позитивізму справили суттєвий вплив на розвиток теорії та методики історичного джерелознавства, зокрема на розробку поняття історичного джерела та правила роботи з різними групами та видами джерел.

Більшість істориків-позитивістів називали історичними джерелами пам'ятки минулого, які містять інформацію про історичні події та явища. Їх підхід був більш близький до марксистського, де історичні джерела трактувались в першу чергу як продукти певних суспільних відносин. Історики-позитивісти намагалися уникати характеризувати історичні джерела як насамперед продукти індивідуальної людської психіки (останнє більш характерно для неокантіанців). Позитивістський підхід до визначення

історичного джерела (у нових редакціях) превалює у більшості праць до сього часу.

Розробка методики роботи з історичними джерелами обумовила поширення в українській (як і в західноєвропейській) історіографії наприкінці XIX ст. концепції зовнішньої та внутрішньої критики. Лише у 1960-х роках вона була змодернізована у теорію аналітичної та синтетичної джерелознавчої критики. Головним завдання дослідника вважався пошук, збереження та вивчення джерел, оцінка викладених у них історичних фактів з точки зору критеріїв правдивості, об'єктивності, повноти. Будь-яке додумування за авторів джерел (риса, що була характерна для романтиків) засуджувалося і вважалося ненауковим підходом.

Позитивістські стандарти історіописання впливали на специфіку викладу історичних фактів.

Загальноприйнятою вимогою до магістерських та докторських дисертацій з історичної тематики стало активне використання нових (здебільшого архівних) документів. Не випадково головна наукова школа в українській історіографії другої половини XIX – початку XX ст. у літературі має назву «Київська документальна школа» за підвищену увагу М. Д. Іванішева, В. Б. Антоновича та їх учнів до такої групи джерел як актові матеріали. Останні переважно зберігалися в архівах та приватних колекціях і лише мала їх частина була оприлюднена чи хоча б використана дослідниками. Історики-позитивісти були переконані, що актові джерела є найбільш правдивими та об'єктивними, а тому найкраще придатними для встановлення історичних фактів. Введення до наукового обігу нових архівних джерел залишається до сього часу головним маркером наукової цінності історичних праць, особливо дисертацій.

На відміну від сучасної історіографічної ситуації приклади порушення академічної доброчесності в університетах України другої половини XIX – початку XX ст. були поодинокими.

Уже після успішного захисту магістерської дисертації Д. І. Багалієм «История Северной земли до пол. XIV столетия» у Київському університеті св. Володимира (26 вересня 1882 р.) та обрання штатним доцентом кафедри російської історії Харківського університету у «Журнале Министерства народного просвещения» була надрукована рецензія іншого учня В. Б. Антоновича І. А. Линниченка. У ній переконливо доведено широкі запозичення Д. І. Багалієм досліджень інших авторів. Ця велика стаття завдала серйозного удару по репутації вченого. У спогадах «Автобіографія : п'ятдесят літ на сторожі укр. науки та культури» (1927) він намагається виправдатися.

Сучасні ж плагіатори найчастіше навіть публічно не реагують на звинувачення у привласненні чужої інтелектуальної власності.

У 1875 р. аспірант кафедри державного права європейських держав Харківського університету М. М. Ковалевський у своїй першій статті, надрукованій французькою мовою у брюссельському журналі «Revue du droit international et de législation comparée», звинуватив завідувача кафедри А. М. Стоянова у плагіаті. Останній в «Очерках истории и догматики международного права» використав без згадки покійного Д. І. Каченовського рукопис свого наукового керівника.

Характерними рисами більшості праць істориків-позитивістів були посилене посилання на інших авторів, широке цитування джерел (переважно актових матеріалів), фактографічний виклад матеріалу, складний апарат приміток, археографічні додатки.

Отже, історики-позитивісти використовували різноманітні принципи та методи дослідження, якими дотепер активно послуговуються й новітні дослідники. Здебільшого молоді дослідники дотримуються вимоги пошуку та подальшого введення до наукового обігу нових історичних джерел: архівних документів, археологічних чи інших музейних експонатів, зібраних інтерв'ю. Сучасний плюралізм у методології соціогуманітарних наук показово дисонує зі збереженням в основних рисах позитивістської методики роботи з історичними джерелами. Остання обставина (на наше переконання) не заважає, а сприяє збереженню наукових стандартів історіописання.

Міхно О.П.

*доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,
директор, Педагогічний музей України,
старший науковий співробітник відділу
педагогічного джерелознавства та біографістики,
Державна науково-педагогічна
бібліотека України імені В. О. Сухомлинського*

НЕКРОЛОГ ПЕДАГОГУ ЯК ВИЯВ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ Й ЕТИКИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ УКРАЇНСЬКИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ЧАСОПИСІВ ПОЧАТКУ ХХ СТ.)

Ставлення до померлих – одна з визначальних характеристик будь-якого суспільства. Серед практик, що забезпечують функціонування колективної

пам'яті, вшанування небіжчиків займає особливе місце. У європейській культурі рефлексія смерті, що виникла в епоху Відродження, набула специфічного розвитку в академічних некрологах кінця XIX – початку XX ст. Вони виявилися не стільки «словом про мертвого», скільки простором розмови про саму наукову спільноту та її живих представників. І це не випадково, адже наукова спільнота, яка вибудовує ідентичність навколо традиції, що визначається переважно іменами своїх видатних представників, чуйно й відповідально ставиться до практик зберігання та передачі пам'яті через вшанування попередників.

В Україні практика вшанування померлих педагогів набула поширення на початку XX ст. і складалася з трьох етапів, які схематично можна зобразити так: некролог у педагогічному періодичному виданні відразу після смерті педагога → публічний вечір пам'яті (у загальнодоступному просторі або серед педагогічної спільноти) → збірник спогадів про покійного. Це був єдиний процес, у якому кожен наступний етап передбачав попередні. Зауважимо, що такий алгоритм вшанування пам'яті використовувався після смерті відомих педагогів.

Ми детальніше розглянемо початковий етап, а саме – некрологи в першому в Наддніпрянській Україні педагогічному часописі «Світло», який виходив у Києві у 1910–1914 рр.

Нагадаємо, що некролог – це невеликий за обсягом текст, побудований за традиційною схемою, що містить короткий життєпис померлого, характеристику його заслуг перед суспільством, нагород, вираження почуттів скорботи. Завдання некролога – повідомити інформацію про померлого, висловити почуття скорботи. Але некролог – це не просто виклад обставин життя покійного, а й оцінка чийогось життя у формі короткої біографії. І саме фактор оцінки – це той елемент, який відрізняє некролог від стандартного повідомлення про смерть, що зазвичай містило лише дати народження та смерті й інформацію про час та місце похорону.

Розгорнуті некрологи у педагогічних журналах не обмежуються суто інформаційною функцією, глибше аналізують внесок померлого у розвиток педагогічної науки і шкільництва, повідомляють більш докладні біографічні дані, містять більше відомостей про повсякденне життя педагогів.

Окрім біографічної інформації, автори некрологів звертали увагу на особисті якості тих, кому вони були присвячені. У некрологах педагогу підбивався підсумок діяльності покійного, давалася її оцінка з погляду

прийнятих у освітянській спільноті норм та переконань. Некрологи дають змогу побачити поширені серед педагогів принципи взаємовідносин з колегами і учнями, погляди на професію, на призначення вчителя, оцінку його моральних і професійних якостей та інші компоненти корпоративної культури.

Яскравим прикладом такого некролога є текст українського громадсько-політичного і державного діяча, літературного критика, історика літератури Сергія Єфремова (1876–1939), присвячений Григорію Шерстюку (1882–1911) – колезі, «товаришу-другу», «педагогу з покликання, учителю з натури і вдачі» (Єфремов, 1911).

С. Єфремов розпочинає некролог «сумною поминкою-голосінням по духовому батькові “Світла” й найдіяльнішому з його співробітників» (Там само, с. 3) і надзвичайно образно й проникливо аргументує необхідність вшанування пам’яті попередників, наголошуючи, що навіть після смерті людини «діло її все ж житиме, перетворившись відповідно до нових обставин, і тим невмирущим ділом, непропащими частками витраченої колись людської енергії користуватимуться довго ще живі покоління: дух працівника витатиме над їми» (Там само). Далі автор некролога наводить деякі факти біографії Г. Шерстюка, підкреслюючи його невтомну енергію і називаючи «душею “Світла”», «цільною, гармонійною людиною, – людиною насамперед живого діла», «невтомним працівником», «ватажком і вчителем українства», «щирим громадянином» (Єфремов, 1911).

Важливою особливістю некролога є те, що С. Єфремов фіксує місце померлого в історії української освіти і шкільництва: «Ім’я Шерстюка надовго зв’язано буде з першими заходами на користь нашої рідної школи, педагогічної літератури й особливо педагогічного, першого на Україні Наддніпрянській, журналу» (Там само, с. 4). Зауважимо, що автор некролога вказує причину і водночас мету, якою керувався Григорій Шерстюк як ініціатор створення і перший головний реактор «Світла»: «Увесь час він дбав про те, щоб витворити ширшу аудиторію, перед якою міг би викладати дорогі йому ідеї» (Там само).

Цінність будь-якого некролога, зокрема й цього, що його автором є людина, яка близько знала небіжчика – колега, друг, учень. Тож у некрологах зазвичай є й особисті спогади про померлого, які підтверджують ту чи іншу його рису. Так, С. Єфремов згадує таку рису Г. Шерстюка, як непохитну відданість власним ідеалам і переконанням: «Українство було його життям, і я не бачив,

не знаю випадків, коли б погнулося тверде переконання Григорія Пилиповича й хоч на хвилину, хоч у думках зневірився він щодо рідної справи» (*Там само*).

Некролог Г. Шерстюкові є виявом не лише скорботи, вдячності та дружніх почуттів, але й демонструє високу наукову етику, ту академічну культуру міжособистісних взаємин у тогочасній українській науково-педагогічній спільноті, якій були притаманні взаємоповага, взаємодопомога та щира вдячність колегам.

Додамо, що Постановою Верховної Ради України «Про відзначення пам'ятних дат і ювілеїв у 2022–2023 роках» 130 років від дня народження Григорія Шерстюка відзначається на державному рівні. Вважаємо знаковим і символічним, що в увічненні пам'яті Г. Шерстюка першим кроком був саме некролог у його дітищі – часописі «Світло».

Інший цікавий приклад педагогічної культури й етики початку ХХ ст. – некролог під назвою «Замість вінка», присвячений звичайним учителям Семену Івахненку (1889–1912) та Григорію Маньчуку (1891–1912). Щодо персоналій некролога, то ми можемо лише тільки прочитати їхні імена та роки життя і уявити на основі тексту, якими вони були. Обидва педагоги померли дуже молодими, можна сказати, юними: Семену Івахненку було тільки 23 роки, а Григорію Маньчуку – всього 21.

Автор некролога, який підписав його криптонімом С. В-ко, зазначає: «Не довго довелося їм учителювати, але й за той короткий час вони заслужили од дітей і селян, де доводилось їм працювати, гарячу любов, а од товаришів крім того повагу й пошану за щирю любов до рідного краю» (*В-ко, 1912, с. 46*). Перш ніж сказати слово про небіжчиків, автор описує тогочасний стан української школи і акцентує на головній проблемі: «Поставившись вдумливо й уважливо до своєї праці в рідній школі, кожний учитель мусить стрінутись ще на дверях школи з тією скелею, яка стоїть на шляху до дитячої душі і яка зветься — не рідна мова» (*Там само*). Далі, говорячи про С. Івахненка, наголошує, що покійний, провчителювавши в м. Ічні на Чернігівщині близько чотирьох років, «сміливо й одкрито, з запалом молодого неопіта» будив «в місцевій людності національну свідомість» (*Там само*).

Г. Маньчук учителював не більше двох років і яскраво виявити себе як поборника української школи не встиг. Але, як зазначено в некролозі, «в нього завжди горіла щира любов до рідного краю, до його пісні, мови, звичаїв» (*Там само, с. 47*). Як свідчать його товариші, ніколи вони за його життя не чули тих

голослів'я про патріотизм, «і тільки після того, як на останній дорозі за скільки годин до смерти наказав він своїй матері покласти йому в домовину поруч з Євангелієм «Кобзаря», вони зрозуміли всю ту незмірну силу любови до рідного краю і до великого його співця, яку він так ревниво ховав в молодому серці од бруду» (*Там само*).

Завершується некролог дуже зворушливо: «Цвітом земля вам, щирі юнаки, і хай ваша чиста, правдива любов до рідного люду розкриває очі і будить серце байдужим» (*Там само*).

На нашу думку, цей некролог звичайним учителям демонструє, що на початку ХХ століття, коли відбувалося становлення української національної школи з навчанням рідною мовою, надзвичайно цінували кожного, хто втілював українську національну ідею, і вважали необхідним підтримувати й шанувати однодумців. І це цілком правильно, адже таке ставлення до колег формувало корпоративну культуру українського вчительства і таким чином, припускаємо, залучало до українства все більше і більше освітян.

Щодо стилю некролога, то це, безперечно, публіцистичний стиль, хоч і відкритий для експресивних проявів, як ми вище продемонстрували.

Проаналізовані некрологи увійшли до видання «In memoriam: некрологи на сторінках українських педагогічних часописів кінця ХІХ – початку ХХІ ст. (за матеріалами фондів Педагогічного музею України)», яке побачило світ у травні 2022 року (*Міхно, 2022*). Це 9-й випуск видавничої серії Педагогічного музею України «Педагогічні републікації». Вміщені в книзі некрологи присвячені тим, хто зробив колосальний внесок у розвиток нашої мови, культури, освіти, у становлення державності, у те, за що ми зараз боремося. Часто некрологи закінчуються словами «Вічна йому пам'ять». Тож хочеться повторити: вічна пам'ять усім нашим педагогам-попередникам, вічна пам'ять нашим сучасникам-героям та усім, хто загинув у російсько-українській війні.

Список використаних джерел:

- 1.В-ко, С. (1912). Замість вінка. *Світло*, Квітень, 46–47.
- 2.Єфремов, С. (1911). Душа «Світла». Пам'яті товариша-друга. *Світло*, Листопад, 3–6.
- 3.Міхно, О. (Уклад.). (2022). *In memoriam: некрологи на сторінках українських педагогічних часописів кінця ХІХ – початку ХХІ ст. (за матеріалами фондів Педагогічного музею України)*. Вінниця. ФОП Кушнір Ю.В.

Комарук О.В.

*студент ННІ права та інноваційної освіти
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ*

Науковий керівник: Ісланкін С. М.
*старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ*

ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ФАХІВЦЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ВИМОГА СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

Діяльність Служби безпеки України є важливим елементом правової системи нашої країни, особливо враховуючи сучасні виклики та небезпеки, тому постійний процес вдосконалення фахівців такої галузі є вимогою сьогодення. Служба безпеки України (СБУ) є державним органом спеціального призначення, що наділений спеціальними функціями [1].

Основним завданням СБУ як органу спеціального призначення, що наділений відповідними функціями, є забезпечення державної безпеки України. Конкретніше, відповідно до статті 2 Закону України «Про службу безпеки України» [1] на неї покладено такі функції: забезпечення цілісності державного суверенітету, захист конституційного ладу, територіальної цілісності, контррозвідального захисту, інформаційно-аналітична діяльність, боротьба з корупцією, охорона державної таємниці, попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Нині ця служба наділена рядом важливих функцій: законність, повага до прав і гідності особи, позапартійність і відповідальність перед народом України.

Особливе місце серед принципів роботи СБУ - професіоналізм. З'ясуємо тлумачення терміна. У Законі України «Про Службу безпеки України» [1] закріплено, що це об'єктивне, компетентне та неупереджене виконання покладених обов'язків, а також постійний процес удосконалення власних професійних компетентностей, вільне володіння державною мовою, за

потребою регіональною та мовою національних меншин, визначених законодавчо. Як писав Й. В. Гете, «Недостатньо хотіти, треба і робити». Вважаю, що цей вислів є життєвим кредом кожного професіонала, адже тільки постійне вдосконалення призведе до отримання бажаних результатів. Відповідальне ставлення до виконання завдань та відповідних функцій, гуманізм, старанність, чіткість та правильність виконання наказів, постійний саморозвиток – ось такі прагнення має бути у кожного представника Служби безпеки України.

Ще одним підтвердження домінування принципу професіоналізму серед працівників СБУ є виконання контррозвідувальної діяльності. Відповідно до статті 1 ЗУ «Про контррозвідувальну діяльність» це є спеціальним видом діяльності сфери забезпечення державної безпеки, що реалізується за допомогою системи контррозвідувальних, системних, пошукових, режимних, адміністративно-правових заходів, які сприяють попередженню, своєчасному виявленню та запобіганню зовнішніх та внутрішніх загроз безпеки України розвідувальним, терористичним та іншим протиправним посяганням спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на інтереси України [2]. Професіоналізм спецслужбовця забезпечить довіру серед громадян, дотримання принципу забезпечить захист та служіння людям, а не кланам у владі. Результатом буде безпека громадян та спокійне повсякденне життя [3, с. 82].

Таким чином, професіонал – це не тільки той, хто вміє розв'язувати справи, а той, хто тяжкою працею відшліфував свої теоретичні навички на практиці, застосовуючи логічне мислення та послідовність власних дій і спираючись на норми законодавства.

Список використаних джерел:

1. Про службу безпеки України : Закон України від 25.03. 1992 р. №2229- XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2229-12>
2. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26.12.2002 № 374-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15>
3. Юридична осінь 2021 року: зб. тез доповідей та наук. повідомл. учасників міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (Харків, 18 листоп. 2021 р.) / за заг. ред. Д.В. Лученко. Харків: Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого, 2021. 330 с.

РОЗДІЛ 2
АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА УНІВЕРСИТЕТУ

Omelyanenko V.

DrSc., Associate Professor,

Sumy State Makarenko Pedagogical University, Ukraine

Tirto T.

PhD, Research firm FARADI, Italy

**THE ROLE OF UNIVERSITIES IN TERRITORIAL DEVELOPMENT: COMPARATIVE STUDY
AND CONCLUSIONS FOR DEVELOPING COUNTRIES**

The revitalization of old industrial territories followed the deindustrialization of a number of large cities of great number of countries, which began in the 20th century in connection with the transfer of industrial capacities from developed countries to developing countries, as well as their removal outside residential cities with subsequent concentration in specially designated areas.

In the conditions of post-war recovery and as a result of long-term economic transformations in Ukraine, the issue of revitalization will be an acute issue of finding new sources of development and growth of territories.

The theme of the role of universities in the development of territories is extremely important in the framework of economic policy. Universities are the starting point for creating innovations, they attract talented students and teachers to the development of the socio-cultural environment of the territories, universal competencies are formed, such as leadership, social responsibility, emotional intelligence – a set of skills necessary for every modern specialist.

On this issue, Dr. Christian Ketels, Executive Director of the Institute for Strategy and Competitiveness at Harvard Business School notes that the main in regional development is played by work with communities, involvement in communication of key players in the region, primarily business, but not only. In regions with weak business communities and the absence of clusters, the role of the collector of the general map of priorities is successfully taken on by universities.

Applied educational programs act as a driver for the development of regions, therefore the activities of universities should be considered both as an opportunity to contribute to the formation of a new educational environment through the collection of best practices, and as assistance of implementation of third mission of university.

The results of research were obtained within the international scientific and educational project “Territory of innovations: best practices for sustainable development at the local level” show a significant role of universities in catalyzing the processes of regional development in developed countries. This international scientific and educational project was launched by scientists from Ukraine, Estonia and Italy in December 2021. Its main goal is to promote the goals of sustainable development at the local level based on a wide range of innovations.

Taking into account the importance of innovation development, as well as the national peculiarities of the relationship between it and the SDGs, we believe that within the project it is advisable to consider the methodology of innovation policy coherence for sustainable development.

This approach is important in the context of decentralization reform in Ukraine in terms of strengthening the resource base of cities, towns and villages and giving them more rights at the disposal of available resources, boosting economic activity and unlocking the internal potential of communities.

The issues of a new quality of academic culture are related to the fact that now the whole world is rethinking the meaning of professional education: if a few years ago the third mission was accepted only as an innovative component, now this concept has become extremely important for any external interaction. The development of interaction within the academic community and the regional economy has begun to largely compensate for the lack of mobility inherent in the education system in a pandemic.

The university must promptly respond to current challenges, such as the problem of the outflow of young people from the region and the difficulty of interacting with business to hold events to support talented youth, respond to changes in the labor market and combine interdisciplinary programs with business.

In the historical perspective, the development policy of the old industrial territories in the 1990s, the initiative to implement solutions shifted to the local level at the level of municipalities. Realizing that the central government cannot provide comprehensive support to the regions, local authorities, following the European experience, began to develop their own development programs based on the creation of points of growth through the use of new technologies and the development of new competencies, the sources of which are universities. On the basis of universities, knowledge-intensive clusters were formed and applied technology transfer projects were implemented. But in the conditions of a shortage of resources, the municipal authorities could not independently implement the entire range of planned activities, and their projects were successful only when private business was involved.

The presence of a university can be part of a sustainable competitive advantage for a region or city. The university is an impressive expressive element of the city's positioning system in the surrounding space. This is not so much about one specific university, but about the entire academic infrastructure, university and student environment, their attractiveness, innovation, dynamics, as well as the prospects for international relations. The desire for the brand of the city and the region to be, at least to some extent, identified with science, education and the offer formed by universities is becoming increasingly important in connection with the process of globalization and the associated changes taking place in lifestyle. The role of universities in the development of the region is growing, as many companies establish their branches or offshore centers in regions that are characterized by a large number of students and a highly educated local population. Those, in turn, are employees of the knowledge sector. It is they who determine the rating position of companies to the greatest extent and produce the greatest added value.

The image of the university is involved in creating the image of the region, and the brand of the university can be a sub-brand of the city where the university is located. But the scientific achievements of the university should not be considered only in the context of the city's image, but also their impact on the economy. For example, Stanford University contributed to the development of technology and companies such as Yahoo, Google, Cisco, Sun Microsystems.

To illustrate the role of universities in the development of old industrial territories, let us consider a number of cases.

Pittsburgh was able to coordinate the actions of stakeholders and achieved noticeable results. If in the 1980s the unemployment rate in the urban agglomeration reached 10.5%, then by 2001 the efforts of the municipal authorities, business and universities made it possible to reduce the figure to 4.4%.

In representing the impact of universities on territories socio-economic development, it is worth noting that eight universities in the Boston area in 2000 alone have developed 264 patents and granted 280 business licenses. It is estimated that the associated economic effect for the region amounted to \$7.4 billion. Silicon Valley has gained international recognition thanks to Stanford University, and prestigious universities such as Harvard or MIT have worked closely with companies that have their headquarters in their immediate vicinity for many years. A similar situation occurs in the case of the University of Cambridge in England and major Chinese universities such as Peking University, Tsinghua and Fudan University and the University of Communications (Jiaotong) in Shanghai.

For the successful participation of universities in regional development, it is necessary to coordinate the development priorities and the priorities of the

scientific and educational activities of the university with the coordinating participation of the regional authorities and with the involvement of the public.

References

1. Omelyanenko V., Braslavska O., Biloshkurska N., Biloshkurskyi M., Omelyanenko O. C-Engineering Based Industry 4.0 Innovation Networks Sustainable Development. International Journal of Computer Science & Network Security. 2021. № 21 (9). pp. 267–274.
2. Дейна Д., Наласковски Ф. Университет как средство спасения городов, находящихся в упадке (на примере польского города Грудзёндз). Социология и социальные технологии. 2014. № 2. С. 47–57.
3. Сталій розвиток старопромислових регіонів України: інноваційний вимір: колективна монографія / за ред. Омеляненка В. А. Суми: Триторія, 298 с.

Здольник Б.О.

*викладач кафедри міжнародних відносин та туризму
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Приватний заклад вищої освіти «Київський міжнародний університет»*

ЦІННОСТІ ІТАЛІЙСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ: УКРАЇНСЬКИЙ ВЕКТОР

В останнє десятиліття Європейському простору вищої освіти притаманні процеси динамічного видозмінення, що зумовлено глобальними викликами, і передбачає переосмислення базових цінностей [1, 2]. Зокрема, Європейська асоціація університетів (European University Association), до якої входить Італія, сформувала перелік фундаментальних цінностей, які покликані забезпечити підвищення рівня надання освітніх послуг, формування конкурентоспроможного фахівця на ринку праці, поглиблення співпраці між ЗВО тощо [3; 6]:

- забезпечення інституційної автономії ЗВО;
- відстоювання принципів академічної свободи для здійснення науково-дослідної діяльності;
- сприяння поширенню толерантності в освітньому середовищі;
- відстоювання своєї громадянської позиції щодо вирішення соціальних проблем та забезпечення стабільності розвитку вищої освіти;
- підтримка наукової етики та етики здійснення досліджень.

Наведені цінності досить чітко переплітаються з цінностями, які є ключовими для Студентської спільноти Erasmus (Erasmus Student Network) [4]: єдність в різноманітності, взаємодопомога студентів один одному, толерантність, поглиблення співробітництва тощо.

У п'яти італійських університетах, що здійснюють підготовку здобувачів вищої освіти за спеціальністю «Туризм» і входять у загальноуніверситетський рейтинг Shanghai Academic Ranking of World Universities 2021 (SAPIENZA Università degli Studi di Roma «La Sapienza»; Università degli Studi di Roma «Tor Vergata»; Università degli studi di Genova; Università degli Studi di Perugia; Università degli Studi di Catania) [5], відповідно до статутних документів визначаються такі цінності та пріоритети, які тісно корелюються з європейськими.

Зокрема, в університеті Сapiенца (SAPIENZA Università degli Studi di Roma «La Sapienza») відповідно до статуту ЗВО основними цінностями в процесі здійснення освітньої діяльності визначено: забезпечення здійснення наукових досліджень, запровадження інноваційних методик викладання, збереження інституційної автономії, просування принципів академічної свободи, виконання етичних принципів в освітній діяльності, толерантність тощо [7].

В університеті Тор Вергата (Università degli Studi di Roma «Tor Vergata») більшість цінностей тісно корелюються з університетом Сapiенца, та все ж варто зазначити, що з-поміж головних цінностей, визначених статутом Тор Вергати, є піклування про культурне та професійне виховання здобувачів освіти, сприяння поглиблення кооперації з установами різної форми власності для встановлення міжвузівських зв'язків, забезпечення інформування та підтримки студентства, гарантування захисту представництва студентів тощо [8].

Розвиваючи наведені вище цінності, Генуезький університет (Università degli studi di Genova) та Університет Перуджі (Università degli Studi di Perugia) пріоритетними вважають передусім здійснення наукових досліджень, що забезпечує ефективність викладацької активності та якість освіти загалом [9; 10].

У Катанійському університеті (Università degli Studi di Catania), окрім уже описаних цінностей чотирьох попередніх ЗВО, ухвалено такі ціннісні орієнтири: співробітництво з міжнародними організаціями для розширення своїх інституційних можливостей; універсальність знань з метою забезпечення вільних наукових досліджень; надання відкритого доступу до проведених наукових досліджень в університеті; значна інтернаціоналізація контингенту здобувачів вищої освіти тощо [11].

Проведений аналіз ціннісних принципів італійських університетів та враховуючи нове розуміння проблеми цінностей у системі вищої освіти України, необхідно констатувати, що:

— по-перше, постала нагальна потреба ефективної імплементації цінностей Європейської асоціації університетів в освітню діяльність українських ЗВО;

— по-друге, цінності, наведені у статутних документах італійських університетів, слугують ключовим орієнтиром для підвищення ефективності освітньої підготовки майбутніх фахівців сфери туризму в Україні;

— по-третє, інтеграція цінностей італійських університетів в освітню діяльність українських ЗВО є підставою для подальшого економічного зростання сфери туризму в Україні та її ефективного функціонування.

Список використаних джерел:

1. Regeilo, I.Yu. (2018). Values of development of the Bologna process in 1988 - 2009: normative-legal aspect [Ціннісні орієнтири розвитку Болонського процесу в 1988 - 2009 рр.: нормативно-правовий аспект]. Continuing professional education: theory and practice, № 3–4 (56-57). P.43-51. <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2018.3-4.4351>

2. Regeilo, I.Yu. (2018). Fundamental values of the European Higher Education Area (2010 - 2018): priority guidelines for research and teaching staff [Фундаментальні цінності Європейського простору вищої освіти (2010 – 2018 рр.): пріоритетні орієнтири діяльності науково-педагогічних працівників]. Pedagogical process: theory and practice, № 4 (63). P.7-17. Retrieved February 20, 2022 <http://pptp.kubg.edu.ua/images/2018/4/1.pdf> (дата звернення: 20.02.2022).

3. Universities & Values. Retrieved February 20, 2022 from <https://eua.eu/issues/25:universities-values.html>

4. Mission, Vision & Values. Retrieved February 20, 2022 <https://www.esn.org/mission-vision-values>

5. Shanghai Academic Ranking of World Universities 2021. Retrieved February 20, 2022 <https://www.shanghairanking.com/rankings/arwu/2021>

6. Commission Communication on a European strategy for universities. Retrieved February 20, 2022 <https://education.ec.europa.eu/document/commission-communication-on-a-european-strategy-for-universities>

7. Lo Statuto della Sapienza. Retrieved February 20, 2022 https://www.uniroma1.it/sites/default/files/field_file_allegati/statuto-sapienza_agg_2019.pdf

8. Statuto dell'Università degli Studi di Roma "Tor Vergata". Retrieved February 20, 2022

https://web.uniroma2.it/module/name/Content/newlang/italiano/navpath/CAM/section_parent/1215

9. Statuto dell'università degli studi di Genova. Adottato dal senato accademico in via definitiva in data 30.5.2017 con parere favorevole del consiglio di amministrazione In vigore dal 04.07.2017. (2017). Retrieved February 20, 2022 <https://unige.it/sites/contenuti.unige.it/files/imported/regolamenti/documents/StautodiAteneo.pdf>

10. Statuto dell'università degli studi di Perugia. Retrieved February 20, 2022 <https://www.unipg.it/files/statuto-regolamenti/statuti/statuto.pdf>

11. Statuto vigente. Retrieved February 20, 2022 <https://www.unict.it/ateneo/statuto-vigente>

Циплюк А. М.

*кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри теорії та методики
дошкільної освіти, КЗВО «Луцький педагогічний
коледж» Волинської обласної ради*

Скробака Ю. С.

*кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри філології, КЗВО «Луцький
педагогічний коледж» Волинської обласної ради*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ – ФУНДАМЕНТАЛЬНА ЦІННІСТЬ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Для українського суспільства, в якому активно декларується прагнення реформувати всі сфери його функціонування на демократичних засадах, особливої важливості набуває потреба формування та впровадження демократичної освітньої політики, що ґрунтується на дотриманні етичних стандартів.

Як слушно зауважує В. Андрущенко, і ми поділяємо його думку, «Освіта – це не тільки система передачі-засвоєння знань, але й механізм становлення людини і громадянина. Зайве говорити про те, що в такій іпостасі людина постає лише тоді, коли своєю діяльністю свідомо і цілеспрямовано утверджує загальнолюдські пріоритети і цінності, головною з яких є категорія «добра» [2].

Інтеграція до європейського освітнього простору зумовлює необхідність відповідних змін у ціннісному світосприйнятті учасників освітнього процесу,

зокрема виникає необхідність в усвідомленому прийнятті студентами та викладачами академічної доброчесності як фундаментальної цінності, без дотримання якої неможливо досягти істинно-високих освітніх цілей. Глибоко переконані, що нехтування академічною доброчесністю, імітація науки-освіти, позбавляє освітню діяльність будь-якого сенсу, втрачається її істинність. Натомість, коли ж фундаментальних цінностей дотримуються, застосовують на практиці та вводять у дію, вони стають наріжним каменем створення високодостойних науково-освітянських спільнот та сприяють інтелектуальному, культурному розвитку суспільства загалом.

Зауважимо, що цінність як наукова категорія аналізується в різних галузях знання, а саме: філософії, психології, соціології, етнопедагогіці тощо.

У великому енциклопедичному словнику цінність визначається як позитивна або негативна «значущість об'єктів зовнішнього світу та є критерієм і способом оцінки цієї значущості, що виражається в етичних принципах, нормах, ідеалах, установках і цілях» [4].

Багатьох учених (В. Андрущенко, В. Гевко, В. Кремень, М. Любінецька та ін.) об'єднує думка, що цінності є тим визначальним та домінуючим компонентом, який відображає відносно стійке вибіркове ставлення суб'єкта до світу, впливаючи на вибір форм соціальної поведінки та діяльності.

Переконані, що доброчесність – одна з найвищих цінностей суспільства в цілому та освіти зокрема. Міжнародний центр академічної доброчесності визначає академічну доброчесність як дотримання п'яти засадничих цінностей: *чесності (honesty), довіри (trust), справедливості (fairness), поваги та відповідальності (responsibility)* [6].

Уважаємо за доцільне більш детально розглянути їх. Так, *чесність* – обов'язкова основа викладання, навчання, дослідження і роботи, та необхідна передумова повноцінної реалізації довіри, справедливості, поваги та відповідальності. Істотно важливо, щоб академічні принципи і процедури, якими керується спільнота, несли чітке повідомлення про те, що фальсифікація даних, брехня, списування, обман та інші прояви нечесної поведінки є неприйнятними [6].

Коли чесність утверджена як цінність, вона уможлиблює розвиток довіри. У чому проявляється довіра? У встановленні чітких та послідовних академічних стандартів, систематичному і справедливому їх дотриманні.

Справедливе ставлення є ключовим фактором, якій слід враховувати при формуванні етичних комісій. У чому проявляється *справедливість*? У правильній та об'єктивній реакції на нечесну поведінку, у взаємно-справедливому ставленні у системі адміністрація-професорсько-викладацький

склад-студенти, у чітких, дієвих та об'єктивних правилах однакових для усіх учасників освітнього процесу.

Існує думка, що наукові спільноти можуть лише тоді досягнути успіху, якщо у них панує *повага* до членів академічного середовища, їх різноманітності та інколи суперечливих точок зору [6]. У чому проявляється повага? У встановленні чіткої системи перевірки знань, у жвавому обговоренні різноманітних проблемних питань, заохоченні не боятися висловлювати незгоду, у повазі до самого себе та інших.

Спільною справою і особистим обов'язком кожного є *відповідальність* за дотримання принципів доброчесності. Бути відповідальним означає протистояти порушенням академічної доброчесності та негативному тиску з боку колег, а також власною поведінкою показувати приклад. Культивування відповідальності передбачає розвиток навички розпізнавати та протистояти спокусі порушити норми та правила, ухвалювати рішення та брати на себе відповідальність за наслідки цих рішень.

Трансформувати розмови про цінності в активну дію та відстоювати їх, зіткнувшись із тиском з боку інших чи їх відмінними від власних поглядами, вимагає цілеспрямованості, *смівості та відваги*. Що означає бути відважним та сміливим? Це – діяти згідно власних переконань, це якісне та сумлінне навчання, здатність приймати стійкі та непохитні рішення.

Які інструменти можна використати для утвердження цінностей академічної доброчесності в академічному середовищі? Існує досить потужний арсенал європейських та українських практик, нормативні документи, методичні розробки окремих закладів вищої освіти, матеріали і кейси Національного агенства із забезпечення якості вищої освіти в Україні. Проте, як слушно зауважують науковиці В. Гевко та М. Любінецька, немає універсального рецепту для створення сприятливого академічного середовища доброчесності, але є певні кроки, за допомогою яких можна досягнути успіху [3].

Отже, категорія академічної доброчесності характеризується своєю багатовимірністю, що означає поєднання в ній як відповідних фундаментальних цінностей, так і механізмів й інструментів їхнього забезпечення і просування. Вкрай важливим є усвідомлювати потенційні внутрішні та зовнішні чинники, які зумовлюють академічну нечесність, передусім морально-культурні, інституційні та освітньо-виховні. Вивчення і розуміння природи їхнього походження дасть можливість розробити та імплементувати ефективну політику забезпечення академічної доброчесності як національного рівня, так і локального масштабу [1, с. 12].

Список використаних джерел:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Андрущенко Віктор. Ціннісний дискурс в освіті. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5569/andr_qual.pdf?sequence=1 (дата звернення: 07.05.2022).
3. Гевко В., Любінецька М. Фундаментальні цінності академічної доброчесності в умовах дистанційного навчання. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/19910/1/62_HEVKO_LYUBINETsK_A.pdf (дата звернення: 07.05.2022).
4. Кремень В. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. Філософія людини і освіта. Київ : «МП Леся», 2012. С. 44.
5. Фінікова Т. В., Артюхов А. Є. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. Київ; Таксон. 2016. 234 с.
6. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. URL: https://www.donnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/8/2019/08/Fundam.czinnosti-Akad.dobroch_.pdf (дата звернення: 07.05.2022).

Рукіна Д.О.

*студентка ННІ права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ*

Науковий керівник: **Левін О. Л.**

*к.і.н., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ВИМІРАХ ПРИНЦИПУ СУМЛІННОГО НАВЧАННЯ

Проблематика академічної доброчесності є актуальною. Структурно це поняття налічує такі складові, як духовні принципи та моральні аспекти, що мають домінувати у свідомості учасника академічного середовища освітнього процесу.

У Законі України «Про вищу освіту» подається таке тлумачення терміна: «академічна доброчесність» – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час

навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [2, с. 42, ч. 1]. На цей закон покладено завдання удосконалення правового механізму реалізації конституційних прав громадянина, що пов'язані з отримання якісної освіти на всіх рівнях.

Доброчесність - наріжний камінь внутрішньої стабільності людини, гармонії її характеру та цілісності. Процес здобування вищої освіти зміцнює цю основу за допомогою викладання та досліджень з елементами академічної чесноти, які сприяють інтелектуальній гідності та повазі різноманітності думок та ідей, тим самим виконуючи свою соціальну місію.

Академічна доброчесність ґрунтується на тому, що студенти, викладачі та науковці мають керуватися насамперед принципами сумлінності, старанності, чесною роботи та навчання, тому плагіат, копіювання та несанкціоноване використання чужої роботи є неприпустимим. На жаль, результати міжнародного опитування серед студентів, які вивчають бізнес та економіку у кількох країнах, у тому числі й в Україні, показало, що порушення академічної доброчесності, іншими словами - шахрайство спостерігається і у нашій країні [3, с. 72].

Ідеться і про систему виховання у студентів цінності навчання та засвоєння матеріалу як секрету успішного майбутнього, а саме шлях важкої та наполегливої праці, яка допомагає цього досягти [3, с. 52].

Студенти під академічною доброчесністю мають розуміти своєчасне виконання завдань навчального плану, самостійне засвоєння навчального матеріалу, у разі використання досліджень інших авторів використовувати посилання, дотримання законодавчих норм авторського права, результати особистої навчально-творчої роботи повинні бути достовірними тощо.

Щодо викладачів, то для них важливо покликатись на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей інших авторів; дотримання норм законодавства про авторське право; надання правдивих відомостей про власну дослідницьку роботу, виконання суспільно прийнятих етичних норм.

Останніми роками українська та світова освітня спільнота почала все більше звертати увагу на дотримання академічної доброчесності, а також міжнародних академічних стандартів. Як студентка Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ я є свідком того, що в нашому ЗВО дотримання фундаментальних цінностей академічної доброчесності – на високому рівні. Це прослідковується не тільки в контролі унікальності наукових праць, а й у викладацькій діяльності у вигляді проведення заходів щодо здійснення якісної освіти.

Таким чином, чесне виконання роботи викладачів та якісне навчання студентів (ідеться насамперед про повне засвоєння наукового матеріалу та отриманих навичок, а не виключно диплому про вищу освіту) є академічною доброчесністю.

Список використаних джерел:

1. Закон “Про вищу освіту” № 2145-VIII. Голос України (2016)
2. Киричок, І. В., Павленко, Т. Б. (2016) Місія вузівської бібліотеки у сприянні академічній доброчесності <http://conf.nlu.edu.ua/bis-2016/paper/viewFile/3913/600>
3. Фінікова Т. В., Артюховп А. Є. (Ред). (2016) Академічна чесність як основа сталого розвитку університету . Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”.

Голя Г. М.

*викладач кафедри природничо-математичної,
світоглядної освіти та інформаційних технологій
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,
аспірант Рівненського державного гуманітарного університету*

ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ПЛАГІАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Оновлення системи освіти вимагає нових підходів до навчання та викладання, утвердження чесності та етичних цінностей в освітньому процесі й науковій діяльності та побудови нових механізмів комунікації в закладах освіти. Це сприятиме формуванню високої академічної культури, носіями якої є науково-педагогічні, педагогічні працівники та здобувачі освіти.

У сучасному суспільстві дотримання академічної доброчесності – це імідж і репутація навчального закладу. Тільки за умови дотримання академічної доброчесності можлива передача знань, культури, поява нових ідей та створення інновації.

За останні роки тема академічної доброчесності та плагіату встигла пройти шлях від повної новизни до визнання науковою спільнотою. Про це свідчать конкретні дії закладів освіти із прийняття кодексів академічної етики й передплати на «антиплагіатні» комп’ютерні системи, так і регламентування

змісту, видів та норм академічної доброчесності нормативно-правовим законодавством кожної країни [1].

В Україні питання боротьби з академічним плагіатом є важливим для забезпечення довіри до результатів наукової та освітньої діяльності, формування іміджу викладача та студента, підвищення ефективності показників якісного складу викладачів та підвищення рейтингу закладу освіти.

Дефініція поняття «плагіат» доволі багатогранна. Науковець О. Рижко зазначає, що значення терміна впливає з етимології самого слова «плагіат», яке первісно походить із латинського *plagiatus* – «викрадений» [5, с. 42]. Відповідно до частини 4 статті 42 Закону України «Про освіту», академічний плагіат – це «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» [4]. За визначенням статті 50 Закону України «Про авторське право та суміжні права», плагіат – оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [3].

Питання доброчесності та плагіативної діяльності має свою історію появи та розвитку. Проблема «використання» чужого слова порушувалася ще давньогрецьким граматиком, очільником Александрійської бібліотеки Аристофаном Візантійським, який обґрунтовано звинуватив більшість учасників конкурсу в крадіжці чужих творів – адже він читав і знав скопійовані оригінали. Переможцем конкурсу став автор оригінальної поезії. Згодом давньоримський поет Марціал, дізнавшись, що інший поет читає його вірші й видає їх за свої, викрив недоброчесного колегу в епіграмах і вперше вжив щодо нього слово плагіатор – крадій [2, с. 42].

Плагіативна поведінка в античні часи була досить поширена. У присвоєнні чужих творів та ідей були помічені відомі філософи та мислителі: Публій Вергілій Марон, Геродот, Плутарх. У добу Середньовіччя привласнення чужих текстів також було досить поширеним. Переписувачі релігійних текстів могли вказати авторство першоджерела, а могли й не зробити цього. Проте таке ставлення до ідеї авторства було швидше виявом релігійного світогляду цієї епохи, аніж результатом злих помислів, адже те, що Слово Боже прозвучало й було почуте тоді важило більше, ніж хто саме це Слово записав [2, с. 43].

Традиція привласнення чужих текстів продовжилася і в епоху Відродження, яка стала переломним періодом у практиці привласнення чужих текстів, ставлення до авторства текстів стало потроху змінюватися. Освічені люди розумілися у мистецтві, тому запозичений текст швидко упізнали б, але

явища наслідування, копіювання, заучування набували поширення. Зросла конкуренція серед творчих людей, що змусило їх підписувати свої картини, відтак викрадачів стали притягати до відповідальності. Уже в XVIII столітті стала цінуватися авторська оригінальність у написанні творів, а у XIX столітті було закладено основи коректного посилання на чужі праці в науці. XX століття ознаменувалося боротьбою з академічним плагіатом, яка велася на усіх рівнях, і часто плагіатори зазнавали репутаційної шкоди, яка призводила до повного руйнування їхньої кар'єри.

Актуальним залишається питання боротьби з академічним плагіатом і у XXI столітті через *поширення серед студентів не креативного, а механічного підходу до виконання завдань. Свідченням цього є прийняті законодавчо-нормативні документи, успішно реалізований Міжнародний проєкт сприяння академічної доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP), активно розробляються Кодекси академічної доброчесності закладами освіти, розпочата передплата антиплагіатних систем.* Проте, проблема академічного плагіату залишається контроверсійною, багатоаспектною й актуальною протягом усього часу існування людства. *Студентський плагіат досить поширений у стінах закладів вищої та фахової передвищої освіти.* Основними причинами плагіативної діяльності є необхідність виконання великого обсягу письмових та науково-дослідних робіт, відсутність чітких норм щодо оцінки оригінальності текстів, відкритість доступу до інформації, можливість швидкого поширення її через мережу Інтернет. *Явище плагіату також розповсюджене і у закладах загальної середньої освіти. Школярі все частіше використовують ГДЗ під час виконання домашніх завдань, переписують твори з «критики» чи з Інтернету, списують в однокласників. Саме **впевненість у безкарності** спонукає школяра до плагіату, адже можна не тільки стовідсотково списати завдання з Інтернету, можна його «запозичити» із старих книг, можна інтернет-версію переробити на свій лад.* *Лише кооперація між викладацьким складом і студентством, вчителями та школярами, постійна комунікація та прагнення до реформ зможуть стати ключем до вирішення цієї проблеми.*

Підготовка фахівців третього тисячоліття повинна базуватися на принципах толерантності, інтелектуальності та мобільності. Тому в закладах освіти необхідно створювати середовище співробітництва, плекати цінності академічного життя, продовжувати роботу над розробленням Кодексів академічної доброчесності, формувати культуру академічної чесності, та особистим прикладом показувати «позитивні» причини не вдаватися до плагіату. Адже, здатність «не плагіатити» та поводити себе толерантно є

важливими цінностями кваліфікованого та конкурентоспроможного фахівця на ринку праці.

Історико-педагогічний аналіз досліджуваної проблеми дає змогу зробити висновок, що феномен плагіативної діяльності був присутній протягом усього існування людства, проте з розвитком науки і техніки дана проблема увійшла у фазу загострення та неконтрольованого розповсюдження в освітньому та науковому середовищі. Саме ініціативність, відповідальність і творчий підхід мають стати супутниками і студентів, і викладачів, інакше проблема плагіату й не підкріплених знаннями «папірців» залишиться в системі освіти та науки на довгі роки.

Список використаних джерел:

1. Бахрушин В., Ніколаєв Є. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. Електронне видання. URL: https://drive.google.com/file/d/1IJtjefmfqO1uNCn4p9cT5g6_58h0Cxq9/view
2. Гребенюк Т. Академічна доброчесність : навчальний посібник для студентів 1-го курсу всіх спеціальностей медичних та фармацевтичних факультетів. Запоріжжя : ЗДМУ, 2021. 108 с.
3. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3793-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 02.05.2022).
4. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3> (дата звернення: 30.05.2022).
5. Рижко О. Плагіат: складники розуміння. *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*. 2016. № 3 (27). С. 40-48.

РОЗДІЛ 3

ЛІНГВОПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Загнітко А.П.

*доктор філологічних наук, професор,
член-кореспондент НАН України,
професор кафедри загального та прикладного
мовознавства і слов'янської філології
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
головний науковий співробітник
Український мовно-інформаційний фонд НАН України*

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ (МОДЕЛЮВАННЯ ЛІНГВОПРИКЛАДНОГО ПОШУКУ)

0. Академічну добродесність (далі – АД) можна розглядати в теоретичному, функційному, прикладному та інших аспектах. В Україні поняття АД здебільшого набувало свого організаційного утвердження через опрацювання відповідних університетських кодексів, а також кодексів науковця, науково-педагогічного працівника і т. ін. Теоретичний аспект охоплює різноманітні напрацювання розуміння основних постулатів АД та її принципів: 1) чесності (особистісний та колективний виміри з наголошенням інтелектуальної та публічної послідовностей); 2) довіри (взаємної та корпоративної вільності); 3) справедливості (чіткі й послідовні алгоритми прозорості); 4) поваги (інтерактивність, кооперативність і партисипативність у дискусії, наукових студіях); 5) відповідальності (особистісна формалізована і/чи неформалізована, орієнтованість на корпоративні мотивації); 6) мужності (цілеспрямованість у відстоюванні своїх зацікавлень); 7) мотивації (внутрішня й зовнішня, бажання опрацювати особистісні позиції). Інколи заявлені принципи називають цінностями, що цілком корелює із їхнім загальним статусом в академічно-науковому та освітньо-педагогічному інститутційних дискурсах. У теорії АД особливу вагу має її протиставлення академічній недобродесності (службовий примус, наукове імітування, модифікування досягнутих раніше результатів і под. (за В. Сациком (8)). Водночас актуальним є опрацювання загальних тенденцій цитування, переказування, покликання, інтерпретування, модифікування, трансформування, моделювання та інших різновидів сприйняття ідей інших дослідників та особливостей їхньої присутності у власних наукових студіях.

1. Функційний аспект АД ґрунтований на її теоретичних основах і передбачає усталене розуміння принципів академічної свободи й доступності, рівності й толерантності, виваженості й аргументованості та ін. Функційний аспект АД передбачає адекватне сприйняття академічної культури, норм етичного стандарту, розуміння особливостей і тенденцій запозичення – від прямого (дослівного), мозаїкового до переказу (викривленого, прямого і под.), а також інтерпретації сприйнятого, його розуміння та модифікації, варіювання і под. Одним зі шляхів створення цілісного стійкого середовища сприйняття основних принципів АД є формування відповідних компетентностей з академічного письма. Так, розглядаючи культуру українського науково тексту, Олена Семиног та Ольга Фавст зупиняються на питаннях наукового тексту як форми реалізації мовнофахової діяльності, культури особистості дослідника, диференціюючи бібліографічну, лексикографічну, термінологічну культуру, до якої прилягає жанрова, стильова й текстова (9). Поза розумінням рівневої структурації тексту, смислових зв'язків між його компонентами, інтенційних настанов не можна належно дотримуватися основ академічного письма. Самостійне текстотворення безпосередньо корелює з питаннями чужих реплікацій – активних і/чи пасивних: репостингу, републікацій, ретрансляцій, копіпастингу (Копі), рерайтингу. Під останнім мають на увазі певну видозміну тексту, коли особа-продуцент «до чужого матеріалу без дозволу автора додає <..> інформацію, переробляє раніше обнародований матеріал, замінюючи слова, вирази, щоб не розпізнали чужий текст. У рерайті ключові, суттєві слова лишаються нерухожими. Рерайтери змінюють форму тексту, а суть інформації, в кращому випадку, може лишитися незмінною» (4). На думку О. Кузнецової, причинами таких запозичення є «відсутність методологічної культури: етичної, правової через брак фахової журналістської освіти та відсутність високої моральної традиції в Інтернет-журналістів» (4). Заявлене стосується не лише засобів масової інформації, а й усього наукового простору, де функційно навантаженими мають поставати принципи відповідальності, чесності, поваги (взаємоповаги), довіри (взаємодовіри) та ін.

У науковому тексті усі структурні компоненти функційно навантажені – від самого викладу до анотації, резюме та ін., не кажучи уже про назву, яка своїм тематичним спрямуванням визначає її уточнення й поступове розгортання в рематичній текстовій структурі (11). Заявлені компоненти наукового тексту мають адекватно відобразитися в англійськомовній версії (10). Назва наукової праці постає одним із визначальних індикаторів зосередження уваги читача, мотивації його зацікавлення та орієнтування на інші компоненти.

2. Лінгвоприкладний аспект академічної доброчесності має опертям використання тих чи тих прийомів, методів, засобів і методик ідентифікації тексту, його жанрового закріплення, тематичного спрямування, авторської належності, співвідносності з відповідними лінгвопарадигмальними ознаками та ін. Лінгвоприкладний аспект АД має опертям використання сучасних лінгвокомп'ютерних технологій, лінгвостатистичних і лінгвоквантитативних методів і методик. Так, наприклад, «t-критерій Стьюдента (t-розподіл Стьюдента) – це загальна назва для класу одновимірних методів статистичної перевірки гіпотез (статистичних критеріїв), який виникає у задачі оцінки сподіваного значення нормально розподіленої популяції, коли розмір вибірки малий, що у лінгвістиці становить порівняння обчислених характеристик текстів» (за І. Кульчицьким (Жигай с. 10)). За твердженням А. Жигай, Ж. Краснобаєвої-Чорної, які покликаються на В. Левицького (с. 115) здебільшого випадки «застосування t-критерію пов'язані з перевіркою рівності середніх значень у двох вибірках. Метод опрацьований В.С. Госсетом (псевдонім «Стьюдент»), а визначальними ознаками методу постають: 1) необхідність порівняння середнього арифметичного двох сукупностей та за допомогою нормованого відхилення t визначення достовірності різниці між середніми арифметичними; 2) вихідні дані повинні мати нормальний розподіл (у разі застосування двовибіркового критерію для незалежних вибірок також потрібно дотримуватися умови рівності дисперсій (альтернативи для критерію Стьюдента можливі для ситуацій із нерівними дисперсіями)) 3) актуальність лише для текстів (сукупностей) статистично рівнорядних, підпорядкованих одному закону співвідношення частот; 4) вираження у відсотковому еквіваленті (2, с. 10). Для застосування t-критерію Стьюдента (t-розподіл Стьюдента) необхідний повноцінний експериментальний науково-дослідний корпус текстів з охопленням адекватної кількості текстів, узагальнення яких повинно мати не випадковий, а систематизований характер: 1) відібраних за певним науковим напрямом чи відповідною науковою школою; 2) систематизованих хронологічно й лінгвопарадигмально; 3) щонайповніше охоплених жанрово й тематично та ін. Водночас істотним є формування алгоритму, де перший етап пов'язаний зі створенням експериментального науково-дослідного корпусу текстів, другий етап містить обрахунок даних із використанням відповідних спеціальних формул для встановлення регулярності реалізації: а) категорійної семантики; б) внутрішньотекстових стем (вираження, щільність, частота і т. ін.); в) репрезентативність ключових слів і под. Підсумковий третій етап орієнтований на порівняння результатів для підтвердження і/чи заперечення гіпотези щодо «статистичної рівності двох середніх арифметичних (сукупностей)

(2, с. 11) чи множин. Застосування лінгвокомп'ютерних технологій уможлиблює встановлення: 1) спільності проблематики в межах наукового і/чи художнього напрямку, 2) найбільшої тематичної спорідненості напрацювань різних мовних особистостей, 3) дотримання загальних настанов і принципів АД.

Перспективним постає опрацювання загальних теоретичних настанов академічної доброчесності з прогнозуванням їх функційного застосування, управлінської мотивації, а прикладний аспект – орієнтований на встановлення особливостей дотримання принципів, постулатів, настанов та цінностей АД.

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету. Київ: Таксон, 2016. 234 с.

2. Краснобаєва-Чорна Ж., Жигай А. Донецька граматична школа проф. Анатолія Загнітка: спроба параметричного аналізу. *Лінгвокомп'ютерні дослідження*. 2022. Вип. 15. С. 9–17.

3. «Копіпастинг» в інтернеті: гра без правил. *MediaSapiens*. 2012. URL: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/kopipasting_v_interneti_gra_bez_pravil/ (02.05.2022).

4. Кузнецова О. Плагіат в Інтернет-ЗМІ України: правове регулювання. *Медіакритика*. 2011. Ч. 11. URL: <https://www.mediakrytyka.info/novi-tehnologii-media/plahiat-v-internet-zmi-ukrayiny-pravove-rehulyuvannya.html> (02.05.2022)

5. Кульчицький І.М. Окремі аспекти квантитативних досліджень української мови. *Україна Модерна*. 2019. Вип. 27: «Verba at Numeri». С. 73–96. URL: https://uamoderna.com/images/archiv/27-2020/27_73_96%20Ihor%20KULCHYTSKYI_compressed.pdf (02.05.2022)

6. Левицький В.В. Квантитативні методи у лінгвістиці. Вінниця: Нова книга. 2007. 264 с.

7. Рижко О. Рерайт (рерайтинг) як вид плагіату. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника*. 2015. Вип. 7. С. 467–473.

8. Сацик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? URL <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti> (02/05/2022)

9. Семенов О., Фаст О. Академічне письмо: лінгвокультурологічний підхід: навчальний посібник. URL: <http://academ-write.tilda.ws/> (02.05.2022)

10. Частник О.С., Частник С.В. Анломовні елементи наукової праці: назва, анотація, резюме. Харків: Харківська державна академія культури, 2016. 78 с.

11. Штефан А. Науковий плагіат: співвідношення використання ідеї та форми вираження твору. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 4. С. 88–79.

Горошкіна О.М.
*доктор педагогічних наук, професор,
завідувачка відділу навчання
української мови та літератури,
Інститут педагогіки НАПН України*

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ДОСЛІДНИКА

Сучасний дослідник – особистість комунікативно-креативна, яка створює тексти наукового стилю для ознайомлення наукової спільноти з перебігом і результатами дослідження, висловлення власної позиції, згоди чи незгоди з думкою інших дослідників, впливу на них. Оскільки науковець оперує значною кількістю текстів, опрацьовуючи чи продукуючи їх, стає учасником різних жанрів дистантного й контактного спілкування (консультація, виступ, дискусія тощо), у цьому контексті доречно говорити про мовну особистість дослідника – суб'єкта міжособистісної, інтертекстуальної діяльності, який має високий рівень сформованості культури мовлення, здатний пізнавати, описувати, оцінювати, ефективно спілкуватися засобами української мови в науковому просторі. Показниками сформованості мовної особистості дослідника є розвинені мовна стійкість, мовне чуття, мовний смак, що сприяють створенню власних текстів різних жанрів наукового стилю.

Текст є простором комунікативно-когнітивної діяльності науковця як транслятора наукової думки чи її реципієнта, налаштованого на продукування, рецепцію та трансформацію наукового знання. Роль дослідника як мовної особистості в процесі наукового текстотворення, текстосприймання, термінотворення та терміновживання є визначальною в сучасному лінгвістичному дискурсі.

Як свідчить аналіз студій (Н. Голуб, К. Городенська, Т. Груба, С. Караман, Ж. Колоїз, С. Омельчук, М. Пентиліук, П. Селігей, О.Семенов, Т. Симоненко, Л. Шутова та ін.), присвячених проблемам наукового текстотворення, на сьогодні вироблені рекомендації щодо побудови, удосконалення текстів різних жанрів.

Підготовка дисертації на здобуття ступеня доктора філософії – це складний творчо-науковий процес, що потребує системної й копіткої роботи не тільки над науковими текстами, а й над собою. Важливо навчити аспірантів вдумливо і критично працювати з інформацією, оформляти науковий текст, оскільки правильне структурне й технічне оформлення, грамотна літературна мова привертають увагу до наукової роботи, увиразнюють відображені в ній положення. Наявність орфографічних, пунктуаційних, граматичних, стилістичних

помилки, технічних недоліків, неухважно, а почасти й байдуже ставлення до мови здатні зіпсувати враження від прочитаного, навіть якщо це актуальний і унікальний текст, що має незаперечну наукову новизну.

Загальновідомо, що в текстах наукового стилю до вибору слова поставлено чіткі й суворі вимоги, адже текст є показником загальної культури автора, маркером сформованості мовної особистості дослідника. Текст дисертації, статті, тез не потребує вільності, застосування художніх засобів, емоційності, що є прикрасою, скажімо, художнього тексту, натомість доречно, логічна, чітка, лаконічна мова наукового стилю, уважна робота над словом можуть зробити науковий текст бездоганним, адже він має бути зрозумілим не тільки авторові, а й адресату, оскільки текст наукового стилю забезпечує оприлюднення наукових положень, ідей. Тому обов'язковим завданням кожного дисертанта є досягнення максимально досконалого рівня викладу матеріалу. На це й спрямований курс «Українська наукова мова», що належить до циклу дисциплін загальної підготовки в аспірантурі Інституту педагогіки НАПН України.

Метою курсу є розширення уявлень здобувачів ступеня доктора філософії про українську наукову мову, мовні засоби наукових текстів, формування в них мовно-стилістичної грамотності, мовної стійкості, мовного чуття, мовного смаку, риторичних умінь, необхідних для підготовки й оприлюднення текстів різних жанрів, що репрезентують результати власної наукової діяльності.

Вивчення спеціальної літератури, узагальнення педагогічного досвіду переконують, що підвищенню мовної культури дослідника сприяють кілька напрямів, до яких уналежнюємо:

1. Формування стійкої мотивації аспірантів на оволодіння нормами української літературної мови, різноманітними жанрами наукового стилю мовлення.
2. Систематичне розширення інформаційного, практичного обсягу знань з мови (читання наукових статей, фахових газет, журналів, постійне користування довідковими й лексикографічними виданнями).
3. Розвиток умінь свідомо й відповідально ставитися до слова, власної мови, письмової культури.
4. Удосконалення практики публічних виступів з фахової тематики на наукових конференціях

Означені напрями ми схарактеризували в попередній публікації [1]. Зазначимо, що нині гостро стоїть проблема формування вмінь коректно послуговуватися термінами, уникаючи їх узаємозаміни, змішування, що подекуди трапляється в роботах молодих науковців, наприклад: *види діалогового навчання – діалогічні*

технології – діалогові види роботи тощо. У роботі з аспірантами акцентуємо на недоцільності образного найменування педагогічних понять, зокрема методів, технологій «Ажурна пилка», «Вітер дме», «Віночок», «Ромашка», «Напиши листа поетові» тощо. Поділяємо думку П. Селігея: «Слово для науковця – робоче знаряддя. І воно вимагає такої ж уваги, як і інші знаряддя наукового ремесла. Учений, який наполегливо опановує мовні скарби, а тоді вміло послуговується ними, виконує роботу не менш важливу, ніж висунення гіпотез, пошук фактів, розбудова й доведення теорій» [2].

Отже, виокремлені напрями, на нашу думку, можуть допомогти тим, хто став на важкий, але почесний шлях здобування наукового ступеня, у вирішенні проблеми вдосконалення стилю наукового тексту, виробленні власного наукового «почерку».

Список використаних джерел:

1. Горошкіна О.М., Шутова Л.І. (2013) Науковий текст: особливості мови та стилю : навчально-методичний посібник. Луганськ: Світанок.
2. Селігей П. (2016) Світло і тіні наукового стилю. Київ: Видавничий дім «Кієво-Могилянська академія».

Біличенко О. Л.

*доктор наук із соціальних комунікацій,
професор, завідувач кафедри української мови та літератури,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,*

Коваленко В. П.

*старший викладач кафедри іноземних мов,
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»*

АКАДЕМІЧНА КОМУНІКАЦІЯ У ВИМІРАХ У СОЦІАЛІЗАЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА

Проблема, порушена в статті, полягає у розбіжності між підвищенням вимог до ефективності та прискорення соціалізації педагога і недостатнім застосуванням взаємодії соціального-комунікаційного простору вищого навчального закладу.

Завдяки наявності соціально-комунікаційного простору вищого навчального закладу відбувається академічна комунікація, здійснюється соціалізація студентів, формується світогляд, форми поведінки, виробляється соціальне ядро особистості.

Варто зазначити, що комунікація для майбутнього педагога є не тільки засобом, а й метою та завданням навчання. Формування особистісної сфери світосприйняття студента-філолога здійснюється не тільки під впливом цілеспрямованого освітньо-виховного процесу, але й специфічного соціально-комунікаційного простору вищого навчального закладу. Комунікативні якості є ключовими у роботі педагога, оскільки мова для нього є не тільки засобом здійснення взаємодії з учнями, а й предметом навчання.

Важливою для соціалізації студентів-філологів є академічна комунікація. В процесі академічної комунікації ставляться мета і конкретні завдання, які вимагають свого вирішення. Процес комунікації складається з окремих актів, через які реалізуються основні функції комунікації:

- управлінська – пов'язана з успішністю функціонування певної організації та є генетично й структурно вихідною;

- інформативна – пов'язана з обміном інформацією та науковим аналізом змісту інформаційних повідомлень;

- емотивна – пов'язана з емоційними переживаннями; фактична – пов'язана із встановленням контактів.

За переконанням дослідників, особливістю комунікаційних процесів, що відбуваються в соціально-комунікаційному просторі вищого навчального закладу є:

1. Специфічний паралельний цифровий простір (електронна форма комунікації) зумовлює віртуальність комунікаційних процесів, коли електронне спілкування, на відміну від усної або документальної форми комунікації, відбувається в віртуальному інформаційному просторі глобальної комп'ютерної мережі.

2. Інтерактивність проявляється в розвитку гіпермедіа, що разом з мас-медіа є універсальним посередником комунікацій сучасного соціального спілкування в різних сферах суспільного життя.

Інтеграція процесу стрімкого поширення інформації й нових форм комунікації створює нове соціокультурне середовище, у межах якого здійснюються контакти між різними суб'єктами інформації та комунікації.

Ці процеси мають стати стратегічними в комунікаційній політиці університетської освіти. Їхній розвиток повинен ґрунтуватись на таких принципах:

- єдність професійних цілей і завдань усіх учасників науково-освітнього процесу, різних підрозділів, служб незалежно від рівня їхньої інформатизації на цей момент;
- системність – збалансованість процесу інформатизації за напрямками та послідовність здійснюваних заходів;
- модульність – створення інформаційних систем різної складності, автономності та ступеня комп'ютеризації;
- технологічність – реальні економічні можливості університету й відповідність функцій університету та його кадрового потенціалу заявленому рівню інформатизації;
- динамізм – відповідність рівня інформатизації науково-освітнього процесу інформаційним потребам, які швидко змінюються, і технічним можливостям їх задоволення.

Сфера освіти в сучасних умовах проявляє себе як найбільш динамічна соціальна підсистема, що відтворює моделі соціалізації. Освіта активно реагує на соціально-комунікаційні трансформації, значення яких посилюють інформатизація, диференціація, поява нового ринку освітніх послуг.

Академічна комунікація майбутнього педагога характеризується сукупністю її професійно важливих якостей і забезпечує їй свідомий перехід із системи вузівської підготовки в систему професійної діяльності та успішну самореалізацію в ній на основі ціннісного ставлення до педагогічної праці, володіння способами самопізнання, самоаналізу і самооцінки, прагнення до самоосвіти та самовиховання, наявності професійних здібностей, педагогічних та філологічних.

Для успішної соціалізації студентів необхідно увести у практику нові, відповідні вимогам інформаційного суспільства, методи роботи, що спираються на сучасні педагогічні теорії й актуальні методологічні принципи.

Соціалізація студентів – майбутніх педагогів має специфічні ознаки. Ціннісні орієнтації у поєднанні із соціальними нормами складають певну

систему поведінки молоді, яка контролюється з боку керівництва закладу вищої освіти, оточуючим середовищем, суспільством. Тому, за нашим переконанням, виникає потреба у створенні соціально-комунікаційного простору, в якому буде відбуватися процес соціалізації і складником якого буде академічна комунікація.

Зазвичай, кінцевою метою підготовки фахівців вважається сформованість професійних компетентностей, але не враховується рівень соціалізації, що теж є, за нашим переконанням, дуже важливим. Хоча процес соціалізації студентів не виділяється в окремий напрям професійної підготовки, завдання щодо цього аспекту становлення особистості майбутнього філолога повинні реалізовуватися принаймні у навчально-виховному процесі.

Можна зробити висновок про те, що процес соціалізації студентів залишається поза увагою закладів вищої освіти, хоча саме він відіграє значну роль у майбутній практичній діяльності вчителя. Вважаємо доцільним введення додаткових форм навчально-виховної роботи, котрі дозволять сприяти процесу соціалізації майбутніх студентів-філологів. Для забезпечення ефективного проходження процесу соціалізації навчальна та виховна робота повинні здійснюватися з врахуванням специфіки спеціалізації студентів-філологів та їх майбутньої педагогічної діяльності і характеризуватися творчим підходом до його організації та враховувати специфіку спеціалізації.

Результатом нашого дослідження стало вивчення особливостей академічної комунікації майбутнього педагога, створення гармонійного соціально-комунікаційного простору з метою соціалізації студентів. Саме від рівня соціалізації студента, зокрема, філолога як майбутнього фахівця значною мірою залежить успішне виконання соціального замовлення держави на підготовку фахівців з високим рівнем соціалізації особистості. У цьому контексті академічна комунікація дозволить вийти на системний рівень пізнання дійсності, бачити і використовувати механізми соціалізації педагога.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко, В. (2005). Освіта в діалозі цивілізацій: зростання комунікативної функції освіти. *Освіта і управління*. Т. 8. № 1. 18 – 19.
2. Грабар, Н. Г. (2012). Мультимедійні технології та їхній вплив на комунікацію в освіті. *Вісник Книжкової палати*. № 6. 20 – 22.

3. Лапінський, В. В. (2010). *Засоби інформаційно-комунікаційних технологій єдиного інформаційного простору системи освіти України*: монографія. Київ: Педагогічна думка.

4. Пилипенко, О . І. (2012). *Комунікативні ефекти соціальної роботи. Світ соціальних комунікацій*. Київ: КиМУ.

Перцева В. А.

*доцентка, кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри українознавства
Харківського національного університету внутрішніх справ*

Оверчук О. Б.

*кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри українознавства
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ПОЛІРАЦІОНАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР НАУКОВОЇ ДИСКУСІЇ

Характер міжособистісної комунікації під час наукової дискусії обумовлюються стандартними критеріями: по-перше, тим, які суб'єкти є сторонами обміну думками, по-друге, соціально-культурним контекстом, що визначає характер наукової діяльності. Проте, розглядаючи культуру як сукупність цінностей, на фундаменті яких здійснюється наукова (і будь-яка інша) діяльність, не можна залишити поза увагою вплив особистих ціннісних орієнтацій учасників дискусії на процес пізнання загалом і на ознаки конкретної наукової дискусії.

Вибір, який робить дослідник між «проблемами-суперниками», залежить не лише від названих вище об'єктивних критеріїв оцінювання, а також від чинників, які залежать від життєвого досвіду учасників, особистих пріоритетів, світогляду. Саме світогляд найбільше впливає на вибір наукових ідей і теорій, способи опису й пояснення, ідеали й норми наукового дослідження. Так і хід дискусії, її мета, характер аргументації залежать від особистої ціннісної орієнтації учасника, від особливостей його взаємодії з науковими цінностями, від тих аргументів, до яких апелює конкретний науковець, максимально контролюючи емоції й пристрасті під час ухвалення рішень, що стосуються долі наукових суджень, які досліджуються.

Таким чином, учасник наукової дискусії виступає і як типовий суб'єкт професійної (науковою) діяльності, і як оригінальна особистість. Чим більше наука, у межах якої відбувається дискусія, пов'язана з цінностями духовного життя суспільства, тим більше така дискусія орієнтується на буденні цінності суспільства й цінності повсякденного життя конкретної людини. Навіть маючи схожі погляди й інтереси, учасники не завжди можуть домовитися й порозумітися, внаслідок чого дискусія може перейти в конфлікт, у сварку.

У кожної людини – свій «світ». А. Ейнштейн вважав, що у сфері науки працюють люди щонайменше трьох категорій. Перша – це ті, кого природа обдарувала особливими інтелектуальними здібностями, вони займаються наукою з такою ж пристрастю й ентузіазмом, як, наприклад, спортсмени. Наука для них – це особлива захоплююча гра, що приносить визнання й успіх. Є друга категорія науковців, теж інтелектуально обдарованих, які працюють у цій сфері – як і в будь-якій іншій – аби отримувати кошти для існування. Для них наукова діяльність – це спосіб матеріального забезпечення. Таких представників наукової галузі – більшість. Є ще й третя категорія учених, для яких наука – це можливість втекти від буденності, з її «безглуздою повторюваністю й депресією», безплідністю прагнень. Сам Ейнштейн тяжів, мабуть, до третього типу.

У кожної людини своя система цінностей. А відповідно і пріоритети в житті будуть різні: економічні, естетичні, соціальні, політичні, релігійні. Проте зазвичай одна з груп цінностей домінує. Різні ціннісні орієнтири учасників наукової дискусії спричиняють різні правила, різні моделі її проведення. Отже, рівень продуктивності наукової дискусії визначається тим, які зусилля необхідно докласти учасникам дискусії для взаєморозуміння, для узгодження своїх індивідуальних ціннісних орієнтацій. А для цього учасники дискусії з кардинально різними ціннісними орієнтаціями часто не мають ані часу, ані бажання. Тому наукові суперечки можна назвати непродуктивними (чи малопродуктивними), коли дослідження наукової проблеми учасниками таких дискусій здійснюється в різній ціннісно-змістовній площині. Якщо ж учасник наукової дискусії не зацікавлений в темі й меті наукової дискусії, не бачить в ній практичного сенсу, він шукає підставу особисто для себе за допомогою налагодження партнерських стосунків із колегами, створенні вигідних зв'язків, підвищення власного престижу. Як один із учасників наукової дискусії, він лише створює форму наукових пристрастей і суб'єктивно неупереджених аргументів. Така наукова дискусія – уявна. Адже основними характеристиками справжньої наукової суперечки є послідовний науковий логіко-дедуктивний доказ,

естетично комфортне проведення заходу, основна мета якого – визначення напрямку пошуку істини, наукове спілкування.

Первинним стимулом для діяльності науковця є альтруїстичний пошук істини, вільний від міркувань особистої вигоди – дістати визнання, отримати грошову винагороду. Здоровий скептицизм припускає, що кожен дослідник несе особисту відповідальність за якість того, що зроблено його колегами, і за те, щоб ці погляди стали надбанням гласності. Отже, в науці не можна сліпо довіряти авторитету попередників, наскільки б високим він не був. Рівною мірою потрібна як повага до того, що зробили попередники, так і критичне (скептичне) ставлення до їх результатів. Навіть більше, науковець повинен не лише наполегливо обстоювати свої наукові переконання, використовуючи усі доступні йому засоби аргументації, але й мати мужність відмовитися від цих переконань, якщо буде виявлено їх помилковість. Коли дослідник стикається з вагомими аргументами, які суперечать або не збігаються з його власними поглядами, він може сумістити їх зі своїми. Таким чином, характер наукової дискусії суттєво залежить від ціннісних орієнтирів буденного життя її учасників. Чим більше дискусійна наукова проблема перегукується з поняттями й пріоритетами буденного життя, тим більше ціннісна домінанта учасника дискусії зміщується у напрямку його особистих цінностей.

Отже, можна впевнено говорити про «поліраціональний» характер наукової дискусії, адже погляди й аргументи одного учасника оцінюватись іншими можуть як незрозумілі з суто практичної точки зору. Буденні цінності визначають ціннісні орієнтації наукової (пізнавальної) діяльності, тобто спрямовують пошук наукових досліджень, характер міжособистісної комунікації в процесі наукового спілкування, вибір доказової бази, спосіб організації й основну мету проведення наукової дискусії.

ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ ЯКІСНОГО АКАДЕМІЧНОГО ПИСЬМА

Однією із засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності у Законі України “Про освіту” визначено академічну доброчесність як «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [1]. Основою формування доброчесного академічного середовища є нульове толерування порушень принципів академічної доброчесності, зокрема неприпустимість академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації, списування, обману, хабарництва та необ’єктивного оцінювання. Останніми роками українські університетські спільноти докладають значних зусиль для створення та впровадження внутрішньої системи забезпечення принципів академічної доброчесності, керуючись як нормативними документами, рекомендаціями, так і досвідом провідних європейських ЗВО.

Результатом цих зусиль стала розробка університетських Кодексів академічної доброчесності, діяльність Комісій з професійної етики та академічної доброчесності, організація просвітницьких заходів з популяризації норм академічної доброчесності, підписання науково-педагогічними працівниками та здобувачами освіти декларацій про академічну доброчесність; використання спеціалізованих програм та сервісів для обов’язкової перевірки курсових, бакалаврських, магістерських, дисертаційних робіт, наукових статей, навчальних та навчально-методичних посібників на наявність ознак академічного плагіату.

Наразі саме академічний плагіат, що визначається як «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» [1] залишається найбільш невирішеною та болючішою проблемою в студентському середовищі.

Академічний плагіат охоплює як плагіат фрагментів письмових робіт, так і повних текстів; плагіат ідей, даних, моделей, ілюстрацій тощо; відсутність належних посилань за відсутності привласнення авторства; помилки цитування [2]. Огляд публікацій щодо результатів досліджень мотивів студентського плагіату свідчить, що «причиною може бути недостатнє, несистематичне, неякісне навчання студентів належному академічному письму, його правилам, алгоритмові підготовки такої письмової роботи, якою студент й викладач пиштимуться [3].

Нестача навичок писемного наукового мовлення, невміле використання наукових термінів, спеціальної лексики, метамови наукової роботи, проблеми з аргументованістю власних думок та логічною послідовністю презентації матеріалу дослідження, незнання структурних особливостей академічного тексту, а також нехтування вимогами до написання курсових, дипломних робіт створює високі ризики порушення академічної доброчесності. Джаніс Ньютон, визначила чотири типові чинники плагіату, на які можуть звертати увагу викладачі: слабе володіння методами досліджень; покладання на неналежні рекомендації щодо оформлення посилань; неправильне розуміння логіки та правил зазначення джерел; слабкі навички написання есе [4].

Отже навчання якісному академічному письму передбачає набуття навичок опрацювання джерел наукової інформації, опанування студентами технологій моделювання наукового тексту за проведеним дослідженням, оформлення текстових покликань й списку використаних джерел у процесі наукового дослідження. Багато труднощів виникає при написанні огляду літератури з проблеми дослідження, коли замість аналізу різних позицій і думок відбувається переказ джерел інформації або компіляція. Саме тому важливим виявляється фокусувати увагу здобувачів на висвітленні сутності явища, групувати, класифікувати та структурувати, демонструючи різні підходи до визначення поняття, об'єднуючи та розмежовуючи погляди та пропозиції вчених з приводу шляхів вирішення проблеми. Здобувачі повинні усвідомити, що огляд літератури здійснюється не для запозичення матеріалу, а для обдумування знайденої інформації і вироблення власної концепції, що може стати самостійною публікацією автора [5].

Іншою проблемою, яка призводить до порушення академічної доброчесності, є відсутність навичок коректного оформлення покликання на джерела інформації у разі запозичення авторських думок. При цьому відбувається як нехтування правилами, так і свідоме присвоювання чужого

твору. Мова може йтися також і про «підтасовування, фальсифікацію пунктів бібліографії, що виявляється у формі посилання на джерела, які не використовувалися в роботі» [6, с. 23].

Нерідко здобувачі оформлюють виключно дослівні цитати, уникаючи коректних текстових покликань у разі перефразування чи узагальнення запозичених ідей, або ж довільно скорочують авторський текст, змінюють особливості авторського написання, цитують джерела за чужими працями або звертаються до неавторитетних джерел, порушують правила оформлення покликань та рекомендовані вимоги оформлення списку літератури. Саме тому викладачі повинні «власним прикладом демонструвати на лекціях роботу з джерелами, посилатися на них, озвучувати першоджерела під час проведення навчального заняття, включати короткі завдання по роботі із якісними науковими джерелами до видів самостійної роботи студента» [2, с. 2].

Таким чином, обізнаність здобувачів з принципами академічної доброчесності й створення умов для вироблення навичок якісного академічного письма мінімізує ризики академічного плагіату.

Список використаних джерел:

1. Закон України про освіту. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
2. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishchasvita/2018/10/25/recomendatsii.pdf>
3. Інформаційний бюлетень “Студентський Плагіат, частина 1. Хто винен?”. Режим доступу: <https://saiup.org.ua/wp-content/uploads/2020/02/Integrity-bulletin-05.pdf>
4. Джаніс Ньютон Плагіат і виклики при написанні есеїв: чого варто навчитися у студентів. Режим доступу: <https://saiup.org.ua/resursy/plagiat-vyklyky-pry-napysanni-ese-chogo-mozhemo-navchytysya-vid-studentiv/>
5. Цехмістрова Г.С. Основи наукових досліджень. Навчальний посібник. Київ, 2004. 240 с.
6. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.

Kostenko V. H.

Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of Foreign Languages,
Latin and Medical Terminology,
Poltava State Medical University

ROLE OF ACADEMIC WRITING CENTRES IN UKRAINE IN FORSTERING ACADEMIC CULTURE

At present despite the different cultural differences of the educational systems throughout the world, English is playing a central role in education often serving as a classroom instruction medium and a means of transferring and communication science and technology. Moreover, English language proficiency is equal to learning skills of life.

Researchers, who are non-native English speakers, are facing now the growing need to apply for grants and scholarship or to share their research results in international journals and congresses, which have switched to an English-only policy, but at the same time this probably puts many authors – non-native English speakers at a disadvantage compared to their counterparts, whose native language is English. There are numerous reports (M. Hull, C. Tardy, D. Crystal) providing strong evidences of the dominance of English as an international academic language that, in turn, results in shifts in smaller cultures: academic culture, classroom culture, student culture, and youth culture. Education and science are social practices, which imply people participating in actions whose meanings are negotiated amongst them, and people are shaped by their participation in a wide variety of social spheres. To become successful in these spheres (Wenger, 1998), participants, first and foremost, must have mutual engagement and a shared repertoire (produced results: routines, words, instruments, ways of doing, actions or concepts created or adopted by the community).

Therefore, there is a significant need for students at all levels, educators and researchers and not only to be good professionals in particular field, but good English communicators and be aware of general academic and field-specific cultural conventions as well. In order to meet new demands for enhancing global networking, mobility and collaboration, we believe the establishing of special academic settings, for instance, academic writing centers with their mission not only

to ensure high standards of written academic English throughout the university, by providing students with support and guidance so as to ensure that their work meets the expectations of the international discourse community, but bring up the knowledge and better understanding of highly reputable and well accepted academic standards.

The purpose of this paper is to highlight the situation with academic writing centers in Ukraine and to analyze the challenges impeding the development of academic culture and communication on the large scale. This study is based on the scrutinized analysis of websites of existing university centers of writing, their mission, vision, structure and forms of work with students of different educational

It was the heritage and experience of American academic writing centers that defined the system of how most of writing centers around the world function today. The main direction of their functioning was to develop academic writing skills and to foster academic culture among students, who might lack special knowledge of genre repertoire, text construction, basic academic conventions, or, in other words, “the development of general patterns of thinking and writing” (North, p. 435).

Until recently, academic writing centers have never been a part of the educational system in Ukraine, and now, despite the escalating necessity to increase the presence and importance of Ukrainian science and universities globally, there exist few of them: Center for English Academic Writing (Ivan Franko Lviv National University) and English Writing Center (National University of Kyiv-Mohyla Academy); Center for English Academic Writing at the Ukrainian Catholic University (Lviv), the Center for Academic Writing at IZMAIL State University of Humanities, the Center of Academic Competence and Academic Writing at International Humanitarian University, Odesa. A growing number of universities incorporate either mandatory or elective disciplines on different aspects of academic literacy, including issues of academic integrity and academic writing, into their Bachelor, Master of PhD programs, but despite the increasing demand of the scientific and university community, academic communication and writing is still a new branch of knowledge for Ukraine. Our universities also offer online and offline course, including those, which are parts of international projects, or serve as platforms for international seminars, workshops or summer schools, for instance, a course in academic writing in English within the joint Ukrainian and Czech project “AgriSciences Platform for Scientific Enhancement of HEIs in Ukraine” at Sumy State University, “Academic Writing Essentials for BA students”, “ESL Academic Writing for MA students”, “Academic Writing for Research” as a part of Erasmus+ Programme

of the European Union MultiEd “Foreign Language Teacher Training Capacity Development as a Way to Ukraine’s Multilingual Education and European Integration” at V.O. Sukhomlinskiy National University of Mykolaiv, The Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy.

The academic writing centers in Ukraine housed at universities and financially supported by international programs design their services based on the results of the scrutinized need analysis of all stakeholders. In addition to providing the group classes or tutorials on a variety of topics including writing of research papers, conference papers, cover letters, grant proposals, curriculum vitae and other papers, the academic writing centers, for instance, in Lviv and Izmail support educators with the latest information on advancements and innovations in teaching and learning academic writing, provide extensive training programs, propagate the principles of academic integrity, and thus, promote academic culture.

References:

1. Hyland, K. (2004). *Disciplinary Discourses: Social Interactions in Academic Writing*, Ann Arbor: The Univ. of Michigan Press.
2. North, S. (1984). M. The Idea of a Writing Center. *College English*, vol. 46, no. 5, 1984, pp. 433–46, <https://doi.org/10.2307/377047>.
3. Wenger, E. (1998). *Communities of practice: Learning, meaning, and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

РОЗДІЛ 4

АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА: МЕДІЙНИЙ АСПЕКТ

Грона Н. В.

*доктор педагогічних наук, доцент,
викладач вищої категорії, викладач-методист
Комунальний заклад «Прилуцький гуманітарно-педагогічний
фаховий коледж імені Івана Франка»
Чернігівської обласної ради*

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗМІ

Інтеграція в Європейський освітній простір, орієнтація на економічні системи розвинутих країн світу, зміни в організації освітнього процесу під час воєнної агресії зумовили появу нових вимог щодо формування готовності фахівців ЗМІ до майбутньої професійної діяльності.

Проблема формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців ЗМІ зумовлена низкою чинників: недостатнім рівнем сформованості комунікативних умінь випускників, що суттєво впливає на загальний рівень їхньої підготовки до виконання професійних функцій; необхідністю вдосконалення освітнього процесу у контексті його практичної спрямованості, потребою підвищення рівня загальної культури здобувачів освіти загалом і комунікативної, зокрема.

Теоретичні засади процесів формування культури спілкування та комунікативних умінь висвітлені у працях Н. Бабич, В. Біблера, А. Бодальова, В. Борщовецької, О. Крегера, Дж. Тьюсона, Д. Ягера та інші.

Становленню культури професійного спілкування майбутніх фахівців ЗМІ притаманна низка особливостей. Зокрема, для її успішного формування необхідно врахувати національні культурні цінності України; ділове спілкування орієнтувати на досягнення кінцевих результатів комунікативної діяльності, що можливо за умови високого рівня сформованості навчальних і професійних компетентностей. Зважаючи на це, ми передбачаємо інтеграцію зусиль викладачів у напрямі формування здатності здбувачів освіти до взаємодії,

розвиток комунікативних умінь працівників ЗВО, застосування інноваційних технологій та новітніх засобів комунікації (Семенов, 2008).

Термін «культура професійного спілкування» трактується у працях С. Баукіної, Д. Бахманн-Медік, С. Бородай, Г. Ѓьорінг, Н. Колетвінової, Г. Хофстеде та ін. Контент-аналіз різних підходів до трактування цієї лексеми дав можливість дійти висновку, що «культура професійного спілкування майбутніх фахівців ЗМІ» – інструмент управління фахівця, що ґрунтується на комунікативному елементі, виявом якого є процес обміну інформацією засобами спілкування та взаємодія представників різних груп і національних культур у розв'язанні професійних завдань на рівні створення продуктів для передавання, зберігання та відтворення інформації.

Культура професійного спілкування – це основа професійної та соціокультурної діяльності фахівця ЗМІ, яку визначає сукупність ціннісних орієнтирів, норм професійної поведінки, дотримання загального і службового етикету у процесах міжсуб'єктної взаємодії на предметно-інформаційному та інтерактивному рівнях для створення медійних матеріалів в інформаційні каналах. Культура професійного спілкування є явищем інтегрованим і складається з трьох основних компонентів: морального, професійного та комунікативного (Грона, 2022).

В основі змісту культури професійного спілкування є поєднання морально-етичних норм, загальнолюдських цінностей, які регулюють поведінку, взаємовідносини та професійну діяльність у сфері виробництва, під час ділових переговорів, презентацій, укладенні угод; уміння переконати партнера і впливати на нього з метою досягнення позитивного результату міжсуб'єктної взаємодії, розв'язувати професійні завдання, оперативно поширювати надійну якісну інформацію, задовольняти інформаційні запити та інтереси споживчої аудиторії (Бичок, 2005).

Перед ЗВО поставлено завдання підготувати висококваліфікованих, грамотних, з належним інтелектуальним потенціалом спеціалістів. До майбутніх фахівців ставляться високі вимоги, які полягають не лише в досконалих фахових знаннях, а й у високому рівні володіння українською мовою, вільному користуванні нею у всіх сферах і особливо в професійній та офіційно-діловій. Уміння спілкуватись мовою професії сприяє швидкому засвоєнню спеціальних дисциплін, формуванню мовних знань, умінь і навичок, удосконалює мовну майстерність в аспекті професійного спілкування, підвищує ефективність праці. У цьому аспекті результативними є завдання професійно-комунікативного

змісту під час вивчення української мови за професійним спрямуванням.
Наприклад:

1. Доповніть подані нижче мовні формули відповідно до фаху:

1. *Маю до Вас прохання...*

2. *Дозвольте Вас попросити*

3. *Маю честь представити (рекомендувати)*

4. *Дозвольте висловити мою думку щодо*

5. *Чи не погодилися б Ви на мою пропозицію...*

6. *Мені дуже шкода*

7. *... але ви маєте рацію....*

2. Запишіть правила онлайн-спілкування із використанням візуальних засобів.

3. Користуючись мережею «Інтернет», дайте відповіді на запитання. Проілюструйте їх конкретними життєвими прикладами.

• *Як діяти, якщо на етапі прийняття на роботу роботодавець порушує ваші права?*

• *Яким категоріям осіб не можна відмовляти під час прийому на роботу?*

• *Які документи необхідно подавати під час прийому на роботу?*

• *Які є види трудових договорів?*

• *Чи обов'язково укладати трудовий договір під час прийому на роботу?*

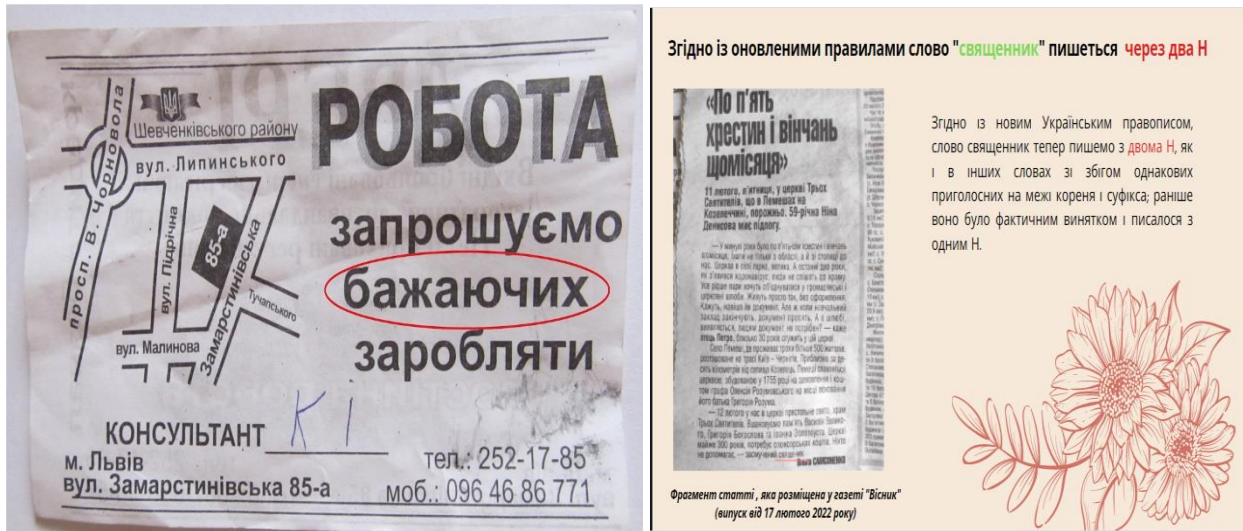
• *Що робити, якщо роботодавець пропонує працювати без укладення трудового договору або наполягає на укладенні цивільно-правового договору?*

• *Якими є особливості роботи на умовах суміщення та сумісництва?*

6. Складіть оголошення про проведення конкурсу журналістської майстерності, службову записку про придбання канцтоварів для редакції газети, доповідну записку про недотримання профілактичних заходів щодо захворювання на COVID-19, пояснювальну записку про запізнення на заняття, запрошення на День відкритих дверей у коледжі/університеті.

7. Сфотографуйте оголошення (статті), розміщені на вулицях вашого міста (у місцевих інформаційних виданнях), проаналізуйте їхній зміст й особливості оформлення, виправте помилки.

До речі, останнє завдання здобувачі освіти виконують натхненно, продуктивно й уважно, наприклад (мал. 1):

Мал. 1. Зразки оголошень, статей з помилками

Отже, під час підготовки фахівці ЗМІ викладачі розвивають інтелектуальний простір, світоглядні орієнтації та культурні запити аудиторії, що зумовлює динаміку культури спілкування й одночасно є її продуктом. Здобувачі освіти мають отримати ґрунтовну підготовку до роботи в культурологічному медіапросторі України, розуміти особливості його інформаційного контенту. Основою культури професійного спілкування є сформовані комунікативні вміння та навички.

Список використаних джерел:

1. Бичок А. В. Система відкритого дистанційного навчання при підготовці спеціалістів з міжнародної економіки. *Сучасні тенденції комп'ютеризації процесу навчання іноземних мов* : зб. наук. праць / Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля. Луганськ, 2005. № 3. С. 29–31.
2. Українська мова за професійним спрямуванням: навчальний посібник для студентів спеціальності 061 Журналістика / укладач: Н. В. Грона. Ніжин, 2022. 202 с.
3. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації : [підручник] / О. О. Селіванова. 0 Черкаси: Видво Чабаненко Ю. А.: http://ereadr.org/book/gumanitarnye_nauki/150588-osnovi-teoriyi-movnoyikomunikaciyi/ 2011 (дата звернення : 15.04.2022).

4. Косенко Ю. В. Основи теорії мовної комунікації : [навчальний посібник] / Ю. В. Косенко. Суми: СДУ, 2011. 187 с.
5. Семенов О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. 252 с.

Громова Н.В.

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української мови і літератури
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка*

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ УЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна, яка почалася 24 лютого, продовжується на всіх фронтах. У кожного українця своя роль у цій боротьбі. Внесок кожного з нас наближає день перемоги. Сьогодні як ніколи проблема медіаграмотності є надзвичайно актуальною. Інформація – одна з граней війни. Потужний інформаційний потік, безліч різноманітної інформації – з кожним днем медіа дедалі більше починає відігравати провідну роль у нашому житті, впливаючи на нашу поведінку, мислення, моральні цінності тощо. Медіа впливають на політичну й економічну ситуацію, провокуючи соціальні зміни.

Сучасна особистість щосекунди знаходиться в інформаційному полі. Дефіцит інформації попередніх десятиліть змінився на її надлишок. Але насправді дефіцитним стало вміння критично інформацію оцінювати та споживати. І хоча одні з найвиразніших ознак демократії – свобода слова та волевиявлення, в епоху цифровізації вони стали й одними з найбільших вразливих місць демократичних суспільств.

Змінилася й наша роль у медіа – з пасивних слухачів і читачів ми перетворилися на авторів та поширювачів інформації. Ми щодня користуємося гаджетами, щоб цю інформацію отримати, переробити, передати, зберегти, перевірити, проаналізувати, поширити тощо. Без цього нам вже вкрай важко уявити своє повсякденне життя. Але чи завжди інформація є правдивою? Звичайно, ні! Часто вона викривлена, маніпулятивна або й зовсім неправдива. Як розібратися у цих інформаційних потоках і не загубитися у світі медіа?! Ми розуміємо наскільки важливою є медіаграмотність для вчителів, для учнів і для студентів.

Важливе значення для імплементації в освітній процес має Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. У документі наголошено, що «...медіа потужно й суперечливо впливають на освіту молодого покоління, часто перетворюючись на провідний чинник його соціалізації, стихійного соціального навчання...» (Концепція, 2016, с. 5).

Визначень медіаграмотності можна знайти багато, узагальнюючи їх ми розуміємо медіаграмотність у широкому значенні як уміння аналізувати, критично оцінювати та створювати медіаконтент.

Виходячи з цього визначення та дотримуючись концепції і методології IREX, ми розглядаємо медіаграмотність як інтегральне поняття, що включає наступні компоненти:

- медіаграмотність у вузькому значенні: розуміння, як працюють медіа, вміння визначати жанри журналістських повідомлень, розуміння понять цензури, само цензури, вміння аналізувати твори кіномистецтва, вміння аналізувати рекламу, розрізняти її типи;
- критичне мислення: вміння ставити запитання, обґрунтовувати власну думку, оцінювати та інтерпретувати події, проводити паралелі з сучасністю, аналізувати передумови та причини події;
- інфомедійна грамотність: вміння ефективно шукати інформацію, працювати з джерелами й першоджерелами; вміння відрізнити факти від суджень; вміння систематизувати інформацію, висувати гіпотезу та оцінювати альтернативи;
- соціальна толерантність: вміння ідентифікувати та протидіяти мові ворожнечі, стереотипам і дискримінації; формувати навички етичного спілкування;
- цифрова безпека: розуміння цифрового сліду;
- візуальна грамотність: уміння аналізувати фото, символи, інфографіку тощо;
- стійкість до впливів: уміння ідентифікувати прояви пропаганди, фейки й маніпуляцію, вплив медіа на емоції;
- інноваційність: уміння втілювати ідеї завдяки онлайн-інструментам.

Отже, медіаграмотність сучасної людини можна охарактеризувати, як повноцінне життя в інформаційному середовищі.

Медіаосвіта, медіаграмотність – це підґрунтя для шкільних предметів. Учитель, працюючи з інформацією зі свого предмету, вчиться її декодувати, розуміти, застосовувати і представляти.

У системі професійної-орієнтованої підготовки майбутнього вчителя-словесника мета навчальної діяльності полягає у формуванні м'яких навичкок

інфомедійної грамотності у майбутніх учителів української мови і літератури в умовах формальної та неформальної освіти.

У межах курсів «Методика навчання української мови», «Лінгводидактика», «Інноваційні технології навчання української мови» ми говоримо про користь і небезпеки, які можуть нести цифрові технології, про особливості використання новітніх технологій у підготовці майбутнього вчителя-словесника.

До змісту даних курсів введено відповідні розділи, наприклад «Медіакультура сучасного вчителя-словесника».

У межах розділу «Медіакультура сучасного вчителя-словесника» завдання викладача – навчити студентів, майбутніх учителів-словесників, самостійно добирати медіатексти, використовувати різні способи роботи з медіатекстом, враховуючи педагогічну мету застосування на уроці (радіогазета, блог, соціальні мережі), створювати різні за обсягом медіа тексти різних типів, стилів, жанрів, пов'язуючи актуальні ідеї та власну позицію щодо самостійно визначеної проблеми. Тож основою для вивчення будь-якої теми з української мови може стати медіатекст, відповідні завдання до якого не лише формуватимуть мовні знання, але й розвиватимуть навички критичного сприйняття інформації та усвідомлення ними цінності високоякісної інформації в контексті шкільної освіти.

Пропонуємо деякі теоретико-експериментальні напрацювання, корисні, на наш погляд, під час викладання зазначених курсів.

З метою підготовки до обговорення теоретичного матеріалу пропонуємо випереджувальне завдання – пройти сертифікований курс з медіаграмотності «Very Verified» (за покликанням: <https://verified.ed-era.com/ua>). Авторами та розробниками цього курсу є міжнародна організація IREX у партнерстві зі студією онлайн-освіти EdEra. Метою цього онлайн-курсу є навчити орієнтуватися в інформації, розпізнавати дезінформацію. Курс з медіаграмотності «Very Verified» передбачає вивчення таких тем: медіапростір, соціальні медіа, традиційні медіа, дезінформація та маніпуляція. Онлайн-курс базувався на новітніх розробках онлайн-навчання: мобільне навчання, мікронавчання та змішане навчання. Слухачі, які опановують курс, самостійно обирають, як хочуть отримувати навчальний матеріал: за допомогою відео, статей, анімацій та коротких текстів. Кожне заняття розраховане на тридцять хвилин. Розробники передбачили поточний контроль (виконання завдань до кожної теми) та підсумковий (виконання фінального тесту).

Після проходження курсу з медіаграмотності «Very Verified» вважаємо за необхідне провести рефлексію: обговорити базові терміни курсу, основні факти

розвитку медіа, охарактеризувати процес масової комунікації та медійних алгоритмів, їхніх впливів у контексті реального світу тощо.

Формування медіаграмотності на уроках української мови реалізується завдяки таким формам: створення віртуальних екскурсій або інтерактивних плакатів з тієї чи іншої теми, оформлення сторінок в інстаграм або в інших соціальних мережах, написання новин на сайті школи або під час ведення блогу, створення різних проєктів, презентацій, відео для тік-току, який зараз набуває значної популярності серед підлітків. Це те, що не просто зрозуміло для кожного здобувача освіти, а й те, що подобається дітям, зацікавлює їх і створює сприятливі умови для отримання нових знань. Як відомо, більшість дітей є візуалами, тому, створюючи відео, вони швидко запам'ятовують новий матеріал. Наприклад, для зашифровки інформації з теми уроку можна використовувати QR-коди; за допомогою LearningApps.org пропонуємо учням створити хмару слів з теми уроку; Kahoot допоможе зробити щось оригінальне (подати відомості з теми) та представити свою роботу на уроці.

Важливим кроком у формуванні медіаграмотності майбутнього вчителя-словесника відіграють вебінари творчого об'єднання «МЕДІА&Вчитель», які відбуваються як конструктивно-фаховий діалог лідерів освітянської спільноти різних рівнів: здобувачів освіти, вчителів, директорів закладів загальної середньої освіти, закладів фахової перед вищої освіти, вищої освіти, представників відділів моніторингу якості освіти, проректорів з наукової роботи і міжнародних зв'язків. Це, відповідно, сприяє високому рівню мотивації у формуванні інфомедійних умінь здобувачів освіти на рівні школи, закладів вищої освіти, місцевих громад.

Результатом медіаграмотності сучасного педагога є медіа компетентність – важливий крок у забезпеченні результативності та ефективності освітнього процесу. Саме вона дає змогу зробити навчання безперервним, всеосяжним та актуальним.

Список використаних джерел:

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонові, М. М. Слюсаревського. – К., 2016. – 16 с.

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДІАЛІНГВІСТИЧНИХ ДЕФІНІЦІЙ

Термін “дефініція” належить до слів іншомовного походження (англійське *definition*, латинське *definition*) і етимологічно означає “встановлення меж”, “визначення”. У логіці операція, що розкриває зміст поняття, називається визначенням. Результатом такої логічної операції є судження, що розкриває зміст поняття, або дефініція.

Водночас будь-яке визначення не повністю відображає предмет, воно бере у предмета тільки істотні ознаки і полишає поза своїм змістом низку інших ознак, якими він наділений. Водночас сукупність таких істотних ознак має бути достатньою для виконання двох пізнавальних (гносеологічних) завдань, що виконує визначення: з’ясування властивостей визначуваного предмета та відмежування його від інших суміжних предметів чи явищ [3].

У логіці дефініцію / визначення трактують як логічну операцію, за допомогою якої розкривають зміст поняття, тобто роблять перелік ознак, які в ньому мисляться, або з’ясовують ім’я відповідного денотата чи його побудови. Ліва частина визначення – визначуване поняття (дефінієндум), права – поняття, що визначає (дефінієнс) [3].

Залежно від того, як здійснюються визначення розрізняють такі їхні різновиди: реальне визначення (розкриває істотні та загальні ознаки визначуваного поняття, таким є визначення через найближчий рід і видову відмінність); номінальне визначення (завдяки якому з’ясовується ім’я, яким позначають відповідне поняття і денотат; різновидами такого визначення є встановлення синонімічності термінів із метою з’ясування значення одного з них, запровадження нового терміна для скорочення відомого громіздкого, встановлення значення терміна, який вводять у знакову систему); генетичне визначення (в якому безпосередньо характеризують не поняття, а предмети, які в ньому мисляться, шляхом вказівки на спосіб їх виникнення, утворення чи побудови); явне / експліцитне визначення (в якому наявні чітко окреслені як ліва, так і права частини, які перебувають у відношенні тотожності); неявне визначення (в якому відсутні чітко окреслені ліва й права частини визначення – дефінієндум і дефінієнс); контекстуальне визначення (в якому контекстом

виступає звичайний уривок будь-якого тексту); аксіоматичне визначення (в якому контекстом є сукупність положень певної теорії, які не потребують обґрунтування, оскільки достовірність їх вважається зрозумілою і прийнятою) [4].

Явище дефініції досить ґрунтовно вивчали теоретики держави і права. Увагу на цьому питанні зосереджували Л. Ф. Апт, М. М. Вопленко, Р. І. Марусенко, Т. С. Подорожна, О. Ф. Скакун, Л. Н. Ушакова, А. В. Хворостянкіна, М. В. Чинова та інші.

Щодо ситуації в інформаційному праві, то окремі аспекти термінологічного характеру були досліджені у працях О. А. Баранова, І. Л. Бачило, В. М. Брижка, Т. А. Костецької, І. М. Сопілко та ін.

А. А. Піонтковський зауважив, що істинність юридичного визначення залежить від того, у якій мірі істотними для відповідного поняття є зазначені в ньому ознаки. Дефініція, зауважував дослідник, ніколи повністю не вичерпує змісту правового поняття. Дослідник трактує законодавчу дефініцію як логічне визначення, що встановлює відмінні ознаки предмета або значення поняття, його зміст та обсяг. Важливою рисою законодавчих дефініцій є вказівка на істотних ознак.

Д. А. Керімов, визначаючи поняття “законодавча дефініція”, наголошує на тому, що кожне нове та більш складне юридичне поняття синтезує попередні визначення. На думку В. Кнаппа, законодавчі визначення – це визначення, що містяться безпосередньо в тексті правової норми; вони є обов’язковими, оскільки є частиною правової норми [2].

Розглянемо дефініції словника «Медіалінгвістика. Словник термінів і понять» Л. І. Шевченко, Д. В. Дергач, Д. Ю. Сизонов. Можемо розподілити їх за такими умовними групами:

1) співмірні дефініції, тобто без очевидних порушень, у яких є вказівка на найближче родове поняття, напр.: *агітація* – “друкована та електронна, усна та писемна діяльність, що впливає на свідомість суспільства з метою спонукання його до активних соціальних дій”; *аккаунт* – “запис при реєстрації Інтернет-ресурсу; реєстраційний запис у мережі Інтернет”; *бізнеслінгвістика* – “функціональна система мовних засобів і прийомів, властивих медійній комунікації в бізнесовій, фінансовій та економічній сферах”; *жарт* – “художньо-публіцистичний жанр мас-медіа, зреалізований у предметній дії або повідомленні, що вводить людину в оману для створення смішної, комічної

ситуації”; *імідж* – “образ, що формується в індивідуальній / масовій свідомості медійними засобами та засобами психологічного впливу”.

2) занадто вузький дефінієнс, напр.: *медіабізнес* – “ведення ринкових відносин в медіаіндустрії”; *медіаканал* – “засіб доставки (обміну) інформації (медіапродукту) до потенційної аудиторії”; *медіапрогноз* – “інформація, попередньо передбачена засобами масової інформації”; *просьюмер* – “той, хто однозначно виробляє та споживає медіатексти”.

3) надто широкий дефінієнс, напр.: *телеприсутність* – “набір технологій, що дозволяє користувачеві, зокрема за допомогою спеціальних пристроїв, отримати враження від того, що він знаходиться і / або впливає на події, що відбуваються на місці, відмінному від його місця перебування”; *Алгоритм (у медіа)* – “порядок виконання операцій, що застосовуються при аналізі способів моделювання різних інформаційних текстів чи програм зі стереотипних сюжетно-жанрових компонентів, повторюваних із варіаціями, які не впливають на основні структурні атрибути медійного тексту чи програми”.

Отже, серед перерахованих вище дефініцій переважають співмірні – 45%, тобто такі, що не мають очевидних порушень. 36% становлять дефініції, занадто вузький дефінієнс та 18% – надто широкий дефінієнс.

Список використаних джерел:

1. Лозова Н. Г. Ідеографічна репрезентація когнітосемного простору назв суб'єктів культурної діяльності в українській мові : Луцьк, 2016. 235 с.
2. Селезньова О. Нормативні дефініції в інформаційному праві. Правова інформатика. 2014. Т. 41, № 1. С. 24.
3. Тофтул М. Г. Логіка : [підручник, 2-ге вид., допов.] К. : ВЦ “Академія”, 2008. 400 с.
4. Хворостянкіна А. В. Дефініції в законодавчих текстах: питання теорії. Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_6669

ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ АБРЕВІАТУР У МОВІ ЗМІ

Створені у процесі абрєвіації, або скорочення, одиниці (абрєвіатури) невід'ємна частина сучасного лінгвального простору більшості мов. Скорочення описових найменувань стає природним і універсальним явищем ряду мов, зокрема близької і віддаленої спорідненості, а також і зовсім неспоріднених – української і китайської.

Розглянемо зміст термінів абрєвіація, абрєвіатура, складноскорочене слово. Абрєвіація як спосіб словотворення «зародилась» на початку ХХ століття на вимогу часу, зокрема у зв'язку з нагальною потребою уникнення повторів та економії мовних засобів для передавання інформації. Така тенденція тісно пов'язана з інтенсивним розвитком суспільного життя, розбудовою державного адміністративного апарату та соціолінгвістичною ситуацією. Складноскорочені слова сприяють упорядкованості мовних засобів та передачі інформації у стислій формі.

Суть абрєвіації як мовного явища полягає у створенні коротших порівняно з вихідними структурами і синонімічних до них номінацій. Усі складноскорочені слова, на відміну від звичайних скорочень, творяться усіченням основ, входять до лексичного складу мови та самостійно функціонують в усній і писемній мові. Основними умовами функціонування абрєвіатур є їх зрозумілість, доцільність та стандартність [1, с. 75–80].

За словами О. О. Селіванової, абрєвіатура – це іменник, створений шляхом скорочення простого слова або компонентів складного слова чи елементів твірної словосполуки до рівня звуків або букв, складів чи інших фрагментів слів [3, с. 6].

За дериваційними ознаками серед досить великого масиву абрєвіатур, зафіксованих у мові сучасних ЗМІ, як і у літературній мові в цілому, можна виділити три основні групи: ініціальні, часткові (складові та змішані) і комбіновані.

Ініціальні абрєвіатури - клас лексичних скорочень, до яких належать лексеми, що постали на основі ініціальних, тобто початкових звуків чи літер слів складної номінації. Традиційно в мовознавстві їх зараховують до морфемно неподільних абрєвіатур, оскільки вони не змінюються, а компоненти їх структур не є морфемами.

У межах ініціальних аббревіатур можна виділити наступні групи: а) літерні аббревіатури являють собою ініціальні комплекси – утворення від початкових літер вихідного словосполучення. Характерною особливістю, яка виявляє себе на рівні вимови, є те, що вони вимовляються, як звичайні слова, відповідно до назв цих літер в українському алфавіті.

Звукові аббревіатури становлять собою утворення з початкових звуків слів вихідної номінативної одиниці. Читаються вони як і звичайні слова.

Літерно-звукові аббревіатури утворюються поєднанням початкових літер та звуків слів вихідного словосполучення в таких комбінаціях [4].

Група літерних аббревіатур представлена такими структурними моделями, наприклад:

1) “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука” (19,1 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): ББМ (бойова броньована машина), БЗВ (бойове зарядне відділення), ВГК(верховне головне командування), ВДК (великий десантний корабель), ВВП (вибухонебезпечний предмет), ГРД (гібридний ракетний двигун);

2) “літера на позначення голосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука” (17 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): АБГ (агентурно-бойова група), АГС (автоматичний гранатомет станковий), АЗР (артилерійська звукова розвідка), АЛЗ (автономна летальна зброя), ОБТ (основний бойовий танк);

3) “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука” (8,5 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): ДП (дизельне паливо), ВТ (військова техніка), ГЧ (головна частина), ДБ (дальній бомбардувальник);

4) “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука” (4,3 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): ДСО (державна служба охорони), ЗБІ (забезпечення безпеки інформації) КБО (комплекс бортового обладнання);

5) “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука” (2,1 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): КВБМ (курс водіння бойовими машинами), КЗНС (короткоствольна зброя з нарізним стволом);

6) “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука”

(2,1 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): БРБРД (Балістична ракета близького радіуса дії);

7) “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука” (2,1 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): ГМСЗЛБ (глобальна морська система зв'язку під час лиха і для забезпечення безпеки мореплавства);

8) “літера на позначення голосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука” (2,1 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): АЗКР (Автоматизований звукометричний комплекс);

9) “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука” (2,1 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): КТО (контртерористична операція).

Група звукових аббревіатур представлена такими структурними моделями:

1) “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука + літера на позначення приголосного звука” (12,8 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): КУГ (корабельна ударна група), ПАБ (польова артилерійська база), РАГ (розвідувальна авіаційна група), РАС (рухомий артилерійський склад);

2) “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука” (6,4 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): ВІПО (військовополонений), КАСУ (Корабельна автоматизована система управління);

3) “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука” (4,3 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): КЛА (космічний літальний апарат), КРУ (крейсер управління);

4) “літера на позначення голосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука” (4,3 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): УПА (Українська повстанська армія), АТО (Антитерористична операція);

5) “літера на позначення голосного звука + літера на позначення голосного звука + літера на позначення приголосного звука” (2,1 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): ОАБ (осколкова авіаційна бомба);

6) “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука + літера на позначення приголосного звука” (2,1 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): БГАС (берегова гідроакустична станція);

7) “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука” (2,1 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): МСЯСУ (морські стратегічні ядерні сили України);

8) “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука” (2,1 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): МОНД (міна осколкова направленої дії);

9) “літера на позначення голосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука + літера на позначення приголосного звука” (2,1 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): АПУГ (авіаносна протичовнова ударна група);

10) “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука + літера на позначення голосного звука + літера на позначення приголосного звука” (2,1 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур): СОЕП (станція оптико-електронної протидії).

Отже, дослідження ініціальних аббревіатур (зазначимо, що всього їх було відібрано 40 одиниць, тобто 26,6% від загальної кількості усіх зібраних аббревіатур) дало можливість виокремити дві мегагрупи: літерні та звукові.

Літерні аббревіатури нараховують 23 одиниці (59,6 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур), звукових аббревіатур було зафіксовано в кількості 17 одиниць (40,4 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур).

У групі літерних аббревіатур можна виокремити дев'ять структурних підгруп серед яких найпродуктивнішими є дві: “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука” (19,1 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур) та “літера на позначення голосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення приголосного звука” (17 % від загальної кількості ініціальних аббревіатур).

У групі звукових аббревіатур виокремлюємо десять структурних підгруп серед яких найпродуктивнішими виявилися такі: “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука + літера на позначення приголосного звука” (12,8 % від загальної кількості ініціальних

абревіатур) та “літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука + літера на позначення приголосного звука + літера на позначення голосного звука” (6,4 % від загальної кількості ініціальних абревіатур).

Список використаних джерел:

1. Бойченко Л. М. Структурно-семантичні типи абревіатур і діапазон їх дериваційної активності в сучасній українській мові // Мовознавство. – 1982. – № 5. – С. 75–80.
2. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфологія / В. О. Горпинич – К. : Вища школа, 1999. – 207 с.
3. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, – 2010. – 844 с.
4. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [за ред. С. Я. Єрмоленко]. – К. : “Либідь”, 2001. – 224 с.

Шуст Л. М.

канд. філол. наук, викладач

Гончарук О. М.

канд. пед. наук, викладач,

КЗВО «Луцький педагогічний коледж»

Волинської обласної ради

ШЛЯХИ ВИНИКНЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКИХ НОВОТВОРІВ

Останнє десятиліття ХХ ст. та початок ХХІ ст. означені посиленою увагою мовознавців-україністів до проблем індивідуально-авторської мовотворчості.

Інтенсивне поповнення словника новими словами, активне слововиробництво, що спостерігаються останнім часом, є факторами безперечними, а тому необхідність їх усебічного лінгвістичного дослідження очевидна.

Оказіоналізми, як правило, формуються з наявного мовного матеріалу, а не виникають як абсолютно нові звукосполуки. Якщо певне слово утворено письменником, то лише через те, що мова надала такі можливості, оскільки сформована лексична система накладає певні обмеження на творчу діяльність людей, які створюють нові слова. Номінація стає залежною від лексичної системи, що склалася [2, с. 52].

Оказіоналізми досить інтенсивно продукуються в українській мові. Їх

варто розглядати як складне явище системного (реалізація словотвірних можливостей, закладених у системі певної мови) й асистемного (ненормативність, функціональна й експресивна зумовленість, створення для ситуативних потреб) характеру. Як правило, це позанормативні периферійні лексичні елементи, створені переважно зі стилістичною метою – увиразнення якоїсь ситуації, образу, фрагменту дійсності, на що вказує контекст. Основна сфера функціонування таких одиниць – художній та розмовний стилі. Функціонуючи в поетичній мові, okazіоналізми виконують номінативну, когнітивну, експресивно-оцінну функції.

На думку О. А. Шумейко, причини виникнення індивідуальних неологізмів загалом відомі: пошук авторами найдосконалішої форми для вираження своїх думок, настроїв, почуттів, потреба в більш виразних словах порівняно з усталеною, загальноживаною лексикою, прагнення до оновлення й поетизації мовлення [3].

Джерелом мовного матеріалу також є мова періодичної преси. Це пояснюється тим, що газета, як один з видів масової комунікації, різнобічно і швидко відображає події кожного нового дня. У наші дні газета – найбільш чуйний реєстратор нових слів, значень, виразів. Вона значно швидше всіх інших жанрів письмової мови відображає зрушення, які відбуваються у всіх сферах життя суспільства, і в більшості випадків є першим письмовим джерелом, що фіксує появу нових слів, значень і виразів, які претендують на входження в лексику.

Поява авторських новотворів викликана як мовними законами, так і позамовними чинниками: політичною ситуацією в державі, розвитком науково-технічного прогресу тощо. Відома дослідниця авторських неологізмів Г. Вокальчук слушно зауважує, що „індивідуально-авторські новотвори є специфічними одиницями, що поряд з узуальними лексемами здатні уміщувати в собі національно-культурний компонент мовної семантики, у своєрідній формі виражати особливості української мовної картини світу” [1, с. 5].

Дві причини можуть спонукати автора до створення слова:

- 1) бажання максимально точно висловити думку й при цьому відсутність в мові потрібної лексеми;
- 2) бажання зробити слово максимально виразним і у зв'язку з цим змінити його морфемної структури.

Виступаючи джерелом мовленнєвого новаторства, okazіональні слова використовуються з художньо-виражальною метою і виконують експресивну функцію. Ураховуючи характер експресії, розмежовують експресивно-оцінні та експресивно-емоційні утворення. Оскільки більшість okazіоналізмів називає

явище крізь призму емоційного сприйняття реципієнтом зображуваного, то головною метою таких утворень є вплив на нього. На експресивність новотворів впливає насамперед незвичайна природа їх виникнення, а також експресивна насиченість морфем, які беруть участь у їх творенні.

До формально виражених засобів підвищення експресії належать передусім суфікси, які, приєднуючись до емоційно нейтральних основ, посилюють експресивність новоутвореного слова.

Додатковими експресивними відтінками супроводжуються значення оказіональних слів, які утворюються шляхом комбінування кількох префіксів.

Яскраве експресивно-емоційне навантаження мають слова, утворені шляхом міжслівного накладання або контамінації, які, на відміну від канонічних слів, мають зовсім іншу природу утворення.

Художньо-образні завдання твору реалізують авторські композити, які концентрують у собі семантику кількох слів і впливають на поетичний твір. Виступаючи мікрообразами контексту, композити та юстапозити допомагають відтворити емоційно насичену картину: синьовиновий ранок; столозогостре життя; зеленоброве літо, держимордство, листя-їжаки.

Уживання складних слів-образів, що є логічно змістовними заміниками словосполучень, порівняльних зворотів, зумовлене естетичними настановами того чи іншого автора, своєрідністю його творчої манери, особливостями художнього мислення.

Експресія досягається і шляхом поєднання в одне смислове ціле антонімічних: жертво-кат; сміх-нудьга або синонімічних складників: далеко-давно; розлуко-незустріч.

Оказіональні слова, які виконують експресивну функцію, навіть поза мовленнєвим оточенням фокусують у собі виразність. Уведені в контекст, вони співіснують з іншими лінгвістичними засобами і сприяють досягненню образності висловлюваного на рівні тексту.

Список використаних джерел:

1. Вокальчук, Г. М. (2004). *Авторський неологізм в українській поезії ХХ століття (лексикографічний аспект)*. Рівне.
2. Романчук, С. Є. (2011). Оказіоналізми як окрема група неологізмів. *Вісник Житомирського державного університету*. Філологічні науки. Житомир, 58. 52–55.
3. Шумейко, О. А. (2011). Оказіоналізми як мовні засоби творення комічного в українській поезії II пол. ХХ ст. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія "Мовознавство". Дніпропетровськ, 17. Т. 3.

РОЗДІЛ 5 ВИКЛАДАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ РЕАЛІЙ

Вовк М.П.

*доктор педагогічних наук, професор, старший науковий співробітник,
завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти
Інституту педагогічної освіти
і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України*

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

У контексті сучасних змін у сфері педагогічної освіти найбільш вагомою є тенденція до євроінтеграції, що зумовлена загальними процесами входження української вищої освіти в європейський освітній простір, так і необхідність підвищення якості підготовки вчителів відповідно до Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в європейському просторі вищої освіти. Євроінтеграція вищої освіти загалом та вищої педагогічної освіти зокрема пов'язана з необхідністю модернізації і трансформаційних змін у сфері підготовки фахівців із метою наближення до критеріїв якості європейської освіти.

У сучасному науковому дискурсі проблеми педагогічної освіти в контексті реформаційних змін, пов'язаних з євроінтеграційними процесами, досліджують Н. Авшенюк, Н. Лазаренко, В. Луговий, Л. Лук'янова, О. Половенко, Г. Сотська та ін. У працях дослідників висвітлено досвід підготовки сучасного вчителя в зарубіжних університетах; визначено актуалітети реформування педагогічної освіти в Україні; означено можливі шляхи підвищення якості педагогічної освіти з урахуванням пріоритетних якісних змін. Водночас поглибленого аналізу потребує проблема окреслення тенденцій розвитку педагогічної освіти, що уможливить проєктування подальших векторів її удосконалення на основі вітчизняного і зарубіжного досвіду.

У ході студіювання сучасних наукових праць із проблем підготовки сучасного вчителя нами було уточнено сутність *тенденцій розвитку педагогічної освіти* як узагальнених векторів розвитку педагогічної освіти, що окреслено в ретроспективі її поступу і активізовано на сучасному етапі з урахуванням особливостей підготовки вчителя в різних країнах, на рівні держави, її регіонів і змін у внутрішній системі якості навчання в умовах окремого закладу вищої педагогічної освіти.

На основі вивчення українського і зарубіжного досвіду підготовки вчителів Н. Лазаренко визначила тенденції розвитку педагогічної освіти на трьох рівнях:

на **макрорівні** (система педагогічної освіти) – глобалізація; інтернаціоналізація вищої педагогічної освіти; гуманізація; міжнародна мобільність студентів; поширення англійської мови; упровадження альтернативних джерел фінансування; підвищення доступності до вищої освіти; зростання ринкової орієнтації освіти; розподіл державного фінансування; актуалізація навчання впродовж життя; недостатність учителів через старіння кадрів; жорсткий професійний відбір;

на **мезорівні** (педагогічні університети) – розширення автономії педагогічних університетів; зростання конкуренції між ЗВО; створення систем внутрішнього забезпечення якості вищої освіти; використання інформаційних технологій та інтеграція в освітній процес; поширення дистанційної освіти; зміна кадрової політики університетів; розширення освіти для всіх; поглиблення міжнародної співпраці університету; запровадження подвійних дипломів;

на **мікрорівні** (суб'єкти освітнього процесу) – спільні міжнародні та національні програми; розвиток Soft Skills майбутніх учителів; рейтингове оцінювання науково-педагогічного персоналу; мобільність студентів і науково-педагогічних працівників ЗВО; запровадження індивідуальних стратегій навчання та професійного розвитку; створення інклюзивного освітнього середовища; представлення університетської спільноти у глобальному просторі наукових комунікацій (Лазаренко, 2019).

Ураховуючи напрацювання українських науковців щодо виокремлення найбільш виражених тенденцій розвитку сучасної педагогічної освіти, схарактеризуємо більш цілісно з-поміж них ті тенденції, що визначають євроінтеграційну спрямованість удосконалення підготовки вчителя та дозволяють спроектувати перспективи подальшого якісного вдосконалення.

У сфері педагогічної освіти євроінтеграційні процеси суголосні тим, що відбуваються у сфері вищої освіти загалом. Ідеться про тенденцію входження до європейського простору вищої освіти, що передбачає створення спільного простору забезпечення якості вищої освіти на основі запровадження Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2015).

З-поміж основних вимог утвердження європейського простору вищої освіти – уніфікація рівнів освіти, сприяння мобільності студентів і викладачів у міжнародному вимірі, упровадження спільних принципів функціонування

національних освітніх систем, використання інноваційних форм навчання шляхом створення цифрового освітнього середовища, імплементація уніфікованих критеріїв якості освіти, спільність ринку освітніх послуг, підтримка конкурентоспроможності людського капіталу тощо. Створення європейського простору вищої освіти суголосне з поняттям європеїзації вищої освіти.

Забезпечення створення європейського освітнього простору у сфері вищої педагогічної освіти передбачає підвищення якості підготовки вчителя з урахуванням стандартів і критеріїв якості освіти, закріплених у європейських документах і ратифікованих в українському науково-освітньому просторі. Процес європеїзації в педагогічній освіті передбачає створення і реалізацію стандартів вищої педагогічної освіти, збалансованість формального і неформального навчання, утвердження політики академічної доброчесності, інтернаціоналізацію та академічну свободу суб'єктів освітнього процесу тощо.

В умовах сучасних реформаційних змін здійснюється вдосконалення педагогічної освіти з урахуванням українського і зарубіжного досвіду, що передбачає акредитацію освітніх програм підготовки вчителів на всіх рівнях за всіма спеціальностями; приведення освітнього процесу у відповідність до Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (2015), удосконалення системи післядипломної педагогічної освіти, упровадження сертифікації вчителів, організація неформального навчання тощо.

Основними тенденціями розвитку педагогічної освіти в Україні є: входження до європейського простору вищої освіти, інтернаціоналізація, модернізація, забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії саморозвитку педагога, утвердження академічної доброчесності, забезпечення академічної мобільності майбутніх учителів, викладачів, менеджерів освіти, формування й удосконалення «м'яких» навичок (soft skills) педагога.

Викликами у процесі реформаційних змін педагогічної освіти вважаємо реалізацію політики автономності закладів вищої педагогічної освіти, забезпечення фінансової спроможності підтримки академічної мобільності майбутніх педагогів різного фаху, викладачів, менеджерів освіти, забезпечення якості підготовки вчителів в умовах пандемії, створення ресурсного контенту з метою інформального навчання майбутніх педагогів тощо.

Перспективами розвитку педагогічної освіти нами визначено уніфікацію процесу підготовки майбутніх учительських кадрів відповідно до європейських стандартів якості; проходження акредитації освітніх програм на основі реальних

критеріїв якості з урахуванням потреб ринку праці й регіонального контексту; упровадження інноваційних форм, методів, технологій навчання педагогів у партнерстві науки, бізнесу, виробництва, практики тощо.

Список використаних джерел:

1. Вовк М.П. Тенденції розвитку педагогічної освіти в Україні: виклики та перспективи // Естетика і етика педагогічної дії: збірник наукових праць. – Вип. 22. –2020; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України, Полтавський нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка.—С.150-165. <http://aesthetichpedaction.pnpu.edu.ua/index.php/2226-4051/article/view/222016>
2. Концепція розвитку педагогічної освіти в Україні. (2018). Взято з <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti>.
3. Лазаренко Н. Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції. Вінниця: Друк плюс, 2019. – 365 с.
4. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. (2015). Взято з https://osvita.kpi.ua/files/downloads/Standart_EPVO.pdf.

Соломаха С.О.

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

ІНТЕРАКТИВНІ МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Концептуальні засади сучасної освіти, відображені у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» Концепції «Нова українська школа», «Концепції розвитку педагогічної освіти в Україні» спрямовують діяльність педагога на комунікативну взаємодію студента і викладача. Комунікативна взаємодія ґрунтується на *діалогічній стратегії* спілкування педагога з тими, хто навчається, що орієнтує їх на пошук ціннісних смислів у процесі спільної творчої діяльності, коли педагог виступає в ролі помічника – консультанта, який забезпечує рівень інформаційних можливостей самостійного пошуку студентів,

здійснює корекцію і контроль набутих знань, умінь, навичок. Діалогічна стратегія освіти втілюється в інноваційних *комунікативних педагогічних технологіях*, що здійснюють переорієнтацію навчального процесу: від декларативної трансляції знань педагогом й пасивного їх сприйняття студентами, до формування здатності суб'єктів навчання самостійно осмислювати і діяти, застосовуючи методи відкритого (генеративного) навчання у системі вільного розвитку і особистісного саморозвитку власних знань, умінь, здібностей, потреб, світогляду. У цьому процесі народжується *сислове поле* взаємодії, що актуалізує смислові зв'язки змісту навчального процесу, який починає сприйматися тими, хто навчається, як особистісна цінність, що має особистісний смисл. Сислоутворювальна функція відповідає за привнесення сенсу в усі аспекти комунікації, розкриття загальнолюдських, загальнокультурних смислів, професійної та індивідуальної значущості комунікативних дій. Комунікаційні (діалогічні) педагогічні технології характеризуються перш за все функціонуванням мови, як транслятора смислу. Діалогічність може виявлятися як у *внутрішньому діалозі* (обробка смислових зв'язків мозком), так і у *зовнішньому* (процес спілкування вчителя з учнями) [1, с. 22].

Фасилітована дискусія (бесіда) є однією з комунікативних технологій, що передбачає опосередковану участь педагога у самонавчанні учнів (студентів). Технологія заснована на організації процесу колективного розв'язання проблем у навчальній групі, який керується *педагогом-фасилітатором* (від [англ.](#) *facilitation* – допомога, полегшення, сприяння) – термін який увів в обіг К. Роджерс. Фасилітація відрізняється від простого управління тим, що вона не має директивного характеру. Якщо при традиційних формах навчання педагог змушує учасників групи виконувати власні інструкції та розпорядження, то у випадку з фасилітацією він має поєднувати у собі ознаки керівника, лідера та учасника процесу. Педагог-фасилітатор спрямовує освітній діалог на виявлення особистісно значущих смислів, спонукає до роздумів, емоційного переживання, виявлення ціннісного ставлення до процесу навчання. Особливістю технології фасилітованої дискусії є свобода самовираження, стимулювання внутрішньої незалежності, можливості використання діалогових стратегій у навчанні, оскільки в основу функціонування технології покладені принципи творчої діяльності: діалог у співтворчості; свобода дій та вибору; рівність усіх учасників; відсутність оцінювання визнання права на помилку.

Комунікативні технології, засновані на діалогічній стратегії спілкування є складовою фахової діяльності викладачів вищих освітніх закладів. Таке

спілкування призводить до якісних смислових трансформацій власного досвіду, глибинної смислової перебудови свідомості не тільки тих, хто навчається, а й тих, хто навчає, сприяє породженню нових смислів, коли не тільки здобуваються певні знання і навички, а й здійснюється переосмислення особистісної позиції щодо професійних цінностей, етичних ідеалів, переконань.

Список використаних джерел:

1. Радчук Галина Освітній діалог як інноваційна гуманітарна технологія професійного становлення особистості у ВНЗ // The pedagogical process: theory and practice (series: psychology) № 1 (56), 2017. – С. 22.

Голопич І. М.

*кандидатка педагогічних наук,
старша викладачка кафедри українознавства факультету № 2
Харківський національний університет внутрішніх справ*

ВИМОГИ ДО ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ

Виклики сучасності, як ніколи, вимагають від військових підвищення рівня професійної комунікації. Знання іноземних мов і використання їх у професійному спілкуванні є обов'язковою умовою, оскільки без цього неможливий обмін досвідом військової та миротворчої діяльності з іноземними колегами, ведення ділових перемовин та ефективна участь у миротворчих операціях. Тому курсантам як майбутнім офіцерам необхідно оволодівати новими комунікаційними методами і прийомами, а викладачі мають створити позитивні умови й мотивацію для їх професійної підготовки.

Для цього викладачі повинні мати глибокі знання із загальної педагогіки, теорії виховання і дидактики, ефективно реалізовувати практичні уміння й навички педагогічної техніки у процесі викладання військово-спеціальних дисциплін та у роботі з курсантами.

Як правило, завдання щодо вивчення іноземних мов перекладаються на викладачів-філологів. Хоча нині кожен викладач-предметник повинен володіти іноземними мовами й долучатися до вивчення культури народів різних країн. Сучасна система формування професійної компетентності викладачів вимагає пошуків ефективних шляхів їх професійного розвитку в умовах іншомовного

освітнього поля, яке покликане створити оптимальні умови стимулювання, навчання, самовдосконалення та виховання курсантів у процесі їх професійної підготовки.

Тож виникає гостра потреба щодо формування й удосконалення педагогічної майстерності викладачів, які займаються підготовкою курсантів до професійного спілкування, у системі підвищення кваліфікації, зокрема в Школі педагогічної майстерності.

З цією метою доцільно упроваджувати інноваційні технології професійного розвитку особистості, які ґрунтуються на знаннях методичного моделювання психологічних особливостей навчання дорослої людини. Перевага в таких методах надається інформаційно-комунікаційному і проєктно-впроваджувальному аспектам, які найкраще реалізуються завдяки інтерактивним технологіям.

Організація підготовки поліцейських до професійного спілкування у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання має здійснюватися не лише викладачами суспільно-гуманітарного циклу, а й викладачами фахово-військового циклу. У таких закладах більшість викладачів не мають спеціальної педагогічної освіти, тому їм необхідно постійно проходити підвищення кваліфікації в Школі педагогічної майстерності незалежно від стажу роботи.

Ковтун Г. І.

*старший викладач кафедри бізнес-економіки та адміністрування,
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка*

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19 ТА ВОЄННОГО СТАНУ

У період пандемії COVID-19, що ускладнила процеси навчання як в Україні, так і у світі в цілому, 1,57 млрд. здобувачів освіти в світі, або 90 % їх загальної кількості, були змушені навчатися дистанційно [1]. Тому організація ефективної дистанційної освіти є яскравим прикладом модернізації системи освіти. Фахівці зі стратегічних проблем освіти визначають дистанційне навчання як освітню систему XXI століття.

Дистанційне навчання сприяє створенню мобільного освітнього середовища та є найбільш перспективною формою організації навчального процесу для широких верств не тільки населення України, а й співвітчизників,

які проживають поза межами країни, формою експорту української освіти, що підвищує конкурентоспроможність та національну безпеку країни.

Дистанційна освіта дозволяє найбільш адекватно та гнучко реагувати на потреби суспільства, насамперед у період, коли відвідування навчального закладу є неможливим. Такі процеси з весни 2020 через пандемію COVID-19 та в умовах правового режиму воєнного стану в Україні дозволяють реалізувати принцип доступності освіти, зокрема для тих, кому неприйнятні традиційні форми навчання, а також вирішити проблему значного розширення контингенту населення з вищою та додатковою професійною освітою.

Дистанційне навчання – це форма навчання з використанням комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, навчальних платформ, онлайн-курсів, що забезпечують інтерактивну взаємодію викладачів та здобувачів вищої освіти на різних етапах навчання й самостійну роботу з матеріалами інформаційної мережі [2]. Головною метою упровадження дистанційної освіти є забезпечення доступності якісної освіти незалежно від місця проживання, соціального стану та стану здоров'я.

Перевагами дистанційного навчання є:

- можливість навчання в будь-якому зручному для здобувача освіти місці (місце проживання, виробничий процес тощо);
- широкий доступ до освітніх ресурсів (вітчизняні та світові ресурси);
- можливість здобуття освіти за будь-якого рівня освіти та підготовки;
- можливість організації освітнього процесу найбільш зручним та ефективним для себе способом;
- можливість перервати освітній процес та відновити його залежно від індивідуальних можливостей та потреб;
- можливість формувати індивідуальну траєкторію навчання на користь задоволення своїх освітніх потреб та підготовки до майбутньої професійної діяльності;
- формування унікальних освітніх курсів шляхом комбінування чинних;
- підвищення якості освіти та рівня освітнього потенціалу;
- задоволення потреби країни в кваліфікованих фахівцях завдяки їх якійсній підготовці;
- підвищення соціальної та професійної мобільності населення, його соціальної активності, кругозору та рівня самосвідомості;
- збереження та розвиток освітнього простору як на території України, так і за кордоном.

Дистанційна система освіти має й проблеми, про які зазначають три зацікавлені сторони у сфері вищої освіти: 1) державні інституції; 2) здобувачі вищої освіти; 3) науково-педагогічні працівники [3].

Результати опитування серед здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників, що було проведено Державною службою якості освіти України у період пандемії (навесні 2020 року), свідчать, що здобувачі мали психологічні та організаційні труднощі у пристосуванні до віддаленого навчання: відсутність безперебійного доступу до мережі Інтернет; ризик необ'єктивного оцінювання; недостатня самоорганізація; нерегулярність комунікації з викладачем; недоступність відповідних технічних засобів для деяких верств населення, а відповідно неможливості долучення до навчального процесу; відсутність необхідних навичок роботи з комп'ютером [4].

Науково-педагогічні працівники називають такі труднощі: недостатність соціальної взаємодії та «живого» контакту між викладачем і здобувачем освіти; недостатнє технічне забезпечення освітнього процесу; недостатній рівень володіння учасниками освітнього процесу засобами інформаційних і комунікаційних технологій; ризик проявів академічної недобросовісності; ризик необ'єктивного оцінювання здобувачів освіти; відсутність досконало розроблених онлайн-курсів [5, с.173].

Отже, пошук альтернативних способів організації освітнього процесу та інноваційних рішень стали головними пріоритетами діяльності органів державного управління у сфері освіти. Дистанційне навчання є одним із способів освіти на використанні специфічних освітніх технологій, що базуються на сучасних методиках навчання, технічних засобах передачі інформації, інформаційних та телекомунікаційних технологіях.

Основними дистанційними освітніми технологіями є:

– кейсова технологія, що ґрунтується на самостійному вивченні друкованих та мультимедійних навчально-методичних матеріалів, які надаються у формі (кейсу). Особливістю навчально-методичних матеріалів, що використовуються у цій групі технологій, є такі характеристики: повнота та цілісність системно організованого комплексу матеріалів, що дозволяють здобувачу вищої освіти повноцінно вивчати курс (дисципліну) в умовах значного скорочення очних контактів з викладачем та відриву від фундаментальних навчальних бібліотек; суттєва інтерактивність усіх матеріалів, що передбачає та стимулює активну самостійну роботу здобувачів вищої освіти;

– Інтернет-технології, що характеризуються широким використанням комп'ютерних навчальних програм та електронних підручників, доступних

здобувачам вищої освіти за допомогою глобальної (Інтернет) та локальних (Інтранет) комп'ютерних мереж. Ця група технологій є найбільш поширеною;

– телекомунікаційна технологія. Серед звичних телекомунікаційних технологій для дистанційної освіти можна виділити: E-mail, on-line конференції, дошки оголошень (використовуються для розсилки матеріалів, документів, тощо), on-line комп'ютерних мереж (для обміну листовими повідомленнями), телевізійні передачі, зокрема кабельного телебачення, радіотрансляція, факсимільний зв'язок (для пересилання документів), телефонний зв'язок (для обміну звуковими повідомленнями), відео конференції з зворотним зв'язком по телефону та традиційні й більш сучасні платформи: Telegram, What's Up, Skype, Zoom, Google Meet тощо.

Основна увага при розробці та впровадженні систем дистанційного навчання приділяється питанням управління навчальним процесом, обліку результатів навчання та тестування, інтеграції з механізмами електронного спілкування та зовнішніми системами. І хоча основний акцент робиться на самостійній роботі здобувачів освіти з навчальним матеріалом (кількість годин на аудиторні заняття має тенденцію до скорочення), навантаження на викладача не знижується, а збільшується завдяки зростанню керуючої та контрольної функцій, попередньої підготовки завдань, проведення додаткових консультацій з дистанційного навчання. У здобувачів освіти змінюється психологія сприйняття навчального матеріалу та ставлення до процесу навчання – вони виявляють більше ініціативи, інтересу, самостійності, організованості.

В умовах дистанційного навчання змінюються функції як здобувачів освіти, так і викладачів. Викладач із «джерела, транслятора знань» стає організатором освітнього процесу. На нього покладаються такі функції, як координування пізнавального процесу, коригування курсу, що викладається, консультування, керівництво навчальними проектами тощо. Взаємодія зі здобувачами освіти натепер здійснюється через віртуальну форму (асинхронну) – через портал або за допомогою електронної пошти.

Нова роль здобувачів освіти у системі дистанційної освіти проявляється через такі якості особистості, як умотивованість, самоорганізація, працьовитість і певний стартовий рівень освіти.

Загалом на сьогодні дистанційна освіта в Україні не відповідає вимогам інформаційного суспільства й не може забезпечити повноцінне входження України до міжнародного освітнього простору.

Для повноцінного впровадження дистанційної освіти у систему вищої освіти України необхідно розв'язати наступні завдання:

- усвідомлення всіма учасниками процесу дистанційного навчання його необхідності та можливості впровадження у сучасне суспільство;
- створення різноманітних підсистем дистанційної освіти та відповідних їм телекомунікаційних мереж із виходом в інтернет;
- розробка та сертифікація навчально-методичних матеріалів дистанційного навчання;
- підготовка кадрів для дистанційного навчання.

Отже, дистанційна освіта рекомендується як друга освіта або підвищення кваліфікації, оскільки здобувач вищої освіти вже має професійні навички в галузі предмета, що вивчається, і має можливість продовжувати освіту без відриву від повсякденних справ.

Список використаних джерел:

1. Webinar: UNESCO Learning Cities respond to COVID-19. URL: <https://en.unesco.org/events/webinar-unesco-learning-cities-respond-covid-19> (дата звернення: 08.05.2022).
2. Дистанційна освіта. Інформаційно-аналітичний портал про вищу освіту в Україні та за кордоном. URL: <http://vnz.org.ua/dystantsijna-osvita/pro> (дата звернення: 08.05.2022).
3. Олешко А.А., Бондаренко С. М. *Удосконалення системи дистанційного навчання у вищій школі в умовах пандемії covid-19*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації»: тези доповідей, 10 листопада 2020 р. Київ : КНУТД, 2020. 189 с. С. 78–79.
4. Інформаційно-аналітична довідка про результати опитування щодо стану використання технологій дистанційного навчання у закладах вищої освіти України: Державна служба якості освіти України, 2020. URL: https://old.sqe.gov.ua/images/materials/%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F/%D0%B7%D0%B2%D0%BE/%D0%9E%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B4%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5%20%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%97%D0%92%D0%9E.pdf (дата звернення: 08.05.2022).
5. Романюк С. М. Дистанційне навчання англійської мови у процесі професійної підготовки майбутніх юристів: стан та перспективи. *Вісник Дніпропетровського університету*. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. 2015. С. 172–174.

Кочерга Є.В.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної, спеціальної педагогіки, реабілітації та інклюзивної освіти

Гапіч Н.В.

студентка спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

РОЗВИТОК SOFT SKILLS ВЧИТЕЛЯ:

ПРІОРИТЕТИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СТАНДАРТОМ ВЧИТЕЛЯ (2020)

Реалізація концепції Нової української школи, а також ті умови, у яких зараз розвивається вітчизняна система освіти, передбачають розвиток у вчителів компетентностей, які дозволять їм ефективно виконувати свою роботу в нових умовах. У Професійному стандарті вчителя (2020) визначено коло професійних компетентностей, якими повинен володіти кожен учитель (мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, педагогічне партнерство, інклюзивна, здоров'язберезувальна, проєктувальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, рефлексивна, здатність до навчання впродовж життя). Як бачимо, частина компетентностей стосуються не тільки професійних знань, а й ураховує емоційні та комунікативні навички вчителя, які розглядаються як soft skills, чи «м'які» навички.

Розвиток soft skills у вчителів дослідники пропонують проводити за трьома блоками:

1) блок розвитку когнітивних здібностей: уміння панорамно та критично мислити (розвиток зв'язків «викладач-здобувач освіти»); формування проєктного мислення (здатність до передбачення, цілепокладання); розвиток умінь ухвалювати рішення у ситуаціях браку часу (швидкість реакції, швидкість обробки даних); розвиток умінь творчо вирішувати педагогічні задачі;

2) блок розвитку діяльнісних здібностей: лідерські якості, уміння керувати собою та аудиторією (організаторські здібності, вербальне та невербальне мовлення); уміння створювати тексти, здатність до візуалізації інформації; уміння взаємодіяти з іншими людьми;

3) блок розвитку особистісних здібностей: уміння прилюдно висловлювати свої думки (уміння чітко, грамотно і зрозуміло викладати свої думки, зацікавити аудиторію перспективою цікавої та корисної справи, презентація себе); уміння працювати в команді (зокрема, робота в проєктній групі); комунікативні можливості; уміння мотивувати, надихати, захоплювати;

уміння «бачити» іншу людину; опанування навичок тайм-менеджменту, самоорганізація) [1].

У дослідженні [2] визначено структурні компоненти комплексу «soft skills» вчителя: соціально-комунікативний, емоційний, когнітивний, прогностичний, управлінський, акмеологічний, інноваційний.

«Соціально-комунікативний компонент відображає спроможність ефективно взаємодіяти з оточенням, незважаючи на зміни соціального середовища; готовність та вміння контактувати з особистостями будь-якого віку; наявність знань, умінь та навичок конструктивного спілкування; наявність внутрішніх ресурсів, необхідних для побудови ефективної комунікативної дії у певному колі ситуацій педагогічної взаємодії.

Емоційний компонент визначає готовність і здатність вчителя гнучко керувати та управляти емоційними реакціями, як власними, так і інших учасників освітнього процесу, реагувати адекватно до ситуацій у змінних умовах.

Варто наголосити на важливості емоційного інтелекту та соціальній фасилітативності як невід'ємних складових емоційного компоненту. Саме завдяки розвиненому емоційному інтелекту вчитель здатен правильно розуміти власні емоції та розпізнавати емоції і наміри своїх учнів, вміє керувати емоціями і змінювати їх напрям для ефективної педагогічної взаємодії. Рівень соціальної фасилітативності в професійній діяльності вчителя виражається в здатності впливати на різних рівнях: вербальному, невербальному, паралінгвістичному.

Важливу роль відіграють уміння користуватися мовленнєвими засобами, зокрема значеннєвими відтінками синонімічного ряду, що стимулюють позитивні яскраві асоціації та активізують емоції школярів. Когнітивний компонент у структурі «soft skills» характеризує певний рівень когнітивної гнучкості особистості. Це зокрема, креативні навички продуктивної діяльності вчителів, навички системного критичного мислення (мислення «результатами» та «процесами»), здатність до пошукової та дослідницької діяльності, до інтелектуального варіювання і мінливості, з одного боку, та стабільності і сталості, з іншого; вміння знаходити, фільтрувати та використовувати інформацію.

Прогностичний компонент у структурі «soft skills» передбачає вміння визначати можливі варіанти розвитку подій чи явищ та інтерпретувати представлені факти; відбирати інформацію, яка має прогностичну спрямованість, розробляти та впроваджувати прогностичні рекомендації, попередньо оцінювати ситуацію, приймати випереджальні оперативні рішення,

орієнтуватися у складній ситуації, прогнозувати можливі варіанти розвитку подій тощо.

Управлінський компонент відповідає за уміння вчителя керувати власними змінами та пов'язаний із такими характеристиками, як: позитивне мислення, вміння актуалізувати та реалізувати особистісний потенціал, ініціативність, прагнення до досягнень, удосконалення та саморозвитку, навички тайм-менеджменту, самовмотивованість, самоорганізація» [2].

На основі зазначених компонентів та блоків доцільно розробляти для майбутніх вчителів програми навчальних дисциплін, а для вчителів - програми курсів підвищення кваліфікації, на яких будуть розвиватися soft skills з використанням гейміфікації, e-learning (електронного навчання) та m-learning (мобільного навчання).

Список використаних джерел:

1. Безлюдна, Н., Дудник, Н. (2021). Формування soft skills у майбутніх педагогів як умова реалізації професійного стандарту вчителя. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*, 2(6), 137-143.

2. Biljakowska, O. (2018). «Soft skills» як необхідна складова якісної професійної підготовки майбутнього вчителя. Відновлено з: http://dlibra.bg.ajd.czest.pl:8080/Content/5918/14_Biljakowska_Rocznik_20.pdf

Ходаківська С.В.

*молодший науковий співробітник
відділу змісту у технологій педагогічної освіти
Інституту педагогічної освіти і освіти
дорослих імені Івана Зязюна НАПН України*

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ВИЩИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Питання академічної доброчесності є надзвичайно актуальним. Сучасність вимагає від кожного напруженої праці, повної віддачі та безперервного розвитку задля того, щоб бути готовим застосовувати свої інтелектуальні здібності та наполегливість для досягнення успіху. Академічна доброчесність базується на духовних засадах, етичних та моральних принципах, які лежать в основі освітньої діяльності. Доброчесність стосується як викладачів та адміністративних працівників, так і студентів і навіть їх батьків (Власенко, 2018, с. 152).

Академічна доброчесність майбутнього вчителя є системоутворювальною основою духовної цілісності та морального образу його особистості. Уміння бути чесним та відповідальним, поважати думку інших, дотримуватися норм етичної академічної поведінки – це складники поняття академічної доброчесності, які, переконає Г. Андрощук, входять до переліку компетентностей педагога (Ішутіна. 2021, с. 324).

Академічна доброчесність - це цілий комплекс правил та етичних принципів, які регламентують наукову та освітню діяльність з метою забезпечення довіри до їх результатів і досягнень. Академічна доброчесність означає, що всі учасники освітнього процесу: і студенти, і викладачі - дотримуються чесності в своїй роботі, виявляють повагу до праці інших. Це також означає, що ті результати, які оприлюднюються на конференціях чи публікуються в науковій літературі є достовірними, новими та не несуть у собі ознак плагіату, обману, фальсифікації чи інших проявів не доброчесності (Власенко, 2018). Знання і виконання правил академічної доброчесності, недопущення плагіату, списування та інших академічно недоброчесних дій – невід’ємна ціннісна складова успішного навчання, передумова забезпечення належної якості освіти на всіх її рівнях

Стаття 42 [Закону України “Про освіту”](https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-42.htm) визначає академічну доброчесність як сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Дотримання академічної доброчесності педагогічними, науково-педагогічними та науковими працівниками передбачає (Закон України «Про освіту», https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-42.htm):

- ✓ покликання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- ✓ дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- ✓ надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність;
- ✓ контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- ✓ об’єктивне оцінювання результатів навчання.

Для здобувачів вищої освіти та інших осіб, що беруть участь в освітньому процесі, є гідним:

1. Поважати честь і гідність інших осіб, навіть, якщо їх погляди відрізняються від ваших.

2. Відповідально ставитись до своїх обов'язків, вчасно та добросовісно виконувати завдання, передбачені навчальними планами.

3. Активно займатись самостійною роботою, використовуючи методичні посібники, рекомендації викладачів, додатково опрацьовуючи нову літературу, використовуючи всі можливості для отримання необхідних знань.

4. Ефективно розподіляти час на пошук і вивчення матеріалів, необхідних для отримання якісної освіти.

5. Чесно та відповідально готуватись до поточного, підсумкового контролю, атестації докладаючи зусиль до своєчасного виконання всіх завдань.

6. Використовувати в освітній або дослідницькій діяльності лише перевірені та достовірні джерела інформації та покликатися на них.

7. Подавати на оцінювання лише самостійно виконану роботу, що не є запозиченою або переробленою з іншої, виконаної третіми особами.

8. У разі виникнення труднощів під час виконання навчальних чи дослідницьких завдань звертатись до інших за допомогою.

Отже, академічна доброчесність вчителя має стати нормою для всіх, хто пов'язаний з освітянською та науковою діяльністю. Привчати до самостійної роботи потрібно протягом усього періоду навчання. Важливо заохочувати студента до самостійної праці, вчити відповідальності за власні вчинки та поваги до чужої праці. Розуміння і прийняття кожним учасником освітнього процесу академічної доброчесності є запорукою довіри і поваги наукової спільноти та основою стратегії професійного успіху і кар'єрного росту.

Список використаних джерел:

1. Власенко, І.В. (2018). *Академічна доброчесність – основа освітньої та наукової діяльності в сучасних умовах*. Академічна доброчесність: виклики сучасності. Збірник наукових есе учасників наукової конференції (м. Варшава).

2. Ішутіна, О. Є. (2021). *Розвиток культури академічної доброчесності викладачів*. Академічна культура дослідника в освітньому просторі: європейський та національний досвід: збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 14-15 травня 2021 року). О. М. Семенов (Ред.). Суми: Видавництво СумДПУ імені А. Макаренка.

3. Закон Про освіту. (2017). URL: https://kodeksy.com.ua/pro_osvitu/statja-42.htm

4. *Принципи академічної доброчесності*. (2020). Полтавський державний аграрний університет. URL: <https://www.pdau.edu.ua/content/pryncypu-akademichnoyi-dobrochesnosti>

**ПОЛІТИКА ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ SOFT SKILLS ЗДОБУВАЧІВ ДРУГОГО
(МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 011 ОСВІТНІ,
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ СУМДПУ ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА
В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ**

Актуальність розвитку soft skills зумовлена тим, що на сучасному етапі розвитку суспільства відбуваються зміни щодо розуміння професіограми фахівця. А відтак, пріоритетним для закладів вищої освіти є підготовка конкурентоспроможних фахівців, спрямованих на професійну успішність. Забезпечити таку конкурентоспроможність можуть soft skills, які розуміються як універсальні непрофесійні якості, які допомагають налагодити взаємодію в команді незалежно від сфери діяльності.

Наголосимо, що основна ідея концепції формування soft skills – це створення так званого «емоційного інтелекту» у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Під час навчання, у тому числі й дистанційного, магістранти мають змогу окрім засвоєння професійних компетентностей, формувати:

- соціально-комунікативні здібності, зокрема: комунікативні навички; міжособистісні навички; навички роботи в команді; лідерські навички; вміння висловлювати власну думку тощо;

- когнітивні навички, серед яких критичне мислення; навички розв'язання проблем; інноваційне мислення; навички самоосвіти; інформаційні навички; тайм-менеджмент;

- особисті якості та складові емоційного інтелекту, а саме: емоційний інтелект; чесність; оптимізм; стресостійкість; пунктуальність; гнучкість; креативність; мотивація; емпатія).

Усвідомлюючи сучасні вимоги ринку праці, в СумДПУ імені А. С. Макаренка створюється особливе освітнє середовище, яке здатне забезпечити формування інтегральних, загальних, науково-дослідних і фахових компетентностей майбутнього фахівця. Це досягається шляхом використання різноманітних форм і методів навчання й викладання (комунікативні тренінги, навички академічного письма, наукові школи, інтенсиви, конференції, круглі

столи тощо), а також організація освітнього процесу через проектне, проблемне, особистісно орієнтоване, студентоцентроване навчання.

Університет підтримує пропозиції стейкхолдерів, які акцентують увагу на таких якостях, які є пріоритетними в професійній діяльності майбутнього фахівця у сфері вищої та позашкільної освіти:

- командна робота;
- комунікативні навички;
- гнучкість;
- лідерство;
- тайм-менеджмент;
- стресостійкість;
- ефективне ухвалення рішень;
- управління конфліктами.

До основних шляхів розвитку soft skills у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка в умовах дистанційного навчання відносимо:

- 1) участь у конференціях різного рівня;
- 2) підготовка доповідей із застосуванням онлайн презентації;
- 3) використання дистанційних технологій під час практичних занять;
- 4) саморозвиток;
- 5) узагальнення та застосування досвіду колег, інших стейкхолдерів шляхом використання різноманітних інтернет-ресурсів, наприклад сайтів «Всеосвіта», «На урок»;
- 6) гейміфікація освітнього процесу.

Серед форми розвитку soft skills у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки в Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка в умовах дистанційного навчання використовуються:

- воркшопи, тренінги, майстер-класи, семінари, вебінари;
- короткотермінові чи довготривалі проекти;
- онлайн практикуми;
- гостьові лекції.

У процесі підготовки за ОП Освітні, педагогічні науки (Позашкільна освіта) в рамках вивчення обов'язкових та вибіркового освітніх компонентів здобувачі вищої освіти мають змогу набути soft skills:

- Іноземна мова за професійним спрямуванням – мовні навички;
- Психологія освіти – нетворкінг, емпатія, стресостійкість;

- Інноваційні технології позакласної та позашкільної виховної роботи в закладах освіти – креативність, критичне мислення, навички комунікації;
- Методика соціально-виховної роботи в закладах позашкільної освіти – міжособистісні навички;
- Менеджмент позашкільної освіти – лідерські навички.

Отже, Сумський державний університет імені А. С. Макаренка має власну політику щодо формування soft skills у здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки в умовах дистанційного навчання через систему професійного розвитку. Реалізація цього відбувається шляхом опанування нормативної складової, зокрема навчальних курсів, та неформальної – завдяки участі в різноманітних заходах, конференціях, семінарах.

Семенов О. М.

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Надутенко М. В.

кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу лінгвістики Українського мовно-інформаційного фонду НАН України

Надутенко М. В.

кандидат технічних наук, завідувач відділу інформатики Українського мовно-інформаційного фонду НАН України

УКРАЇНСЬКИЙ МОВНО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ФОНД НАН УКРАЇНИ ТА СУМДПУ ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА: ПАРТНЕРСЬКА СПІВПРАЦЯ

Український мовно-інформаційний фонд Національної академії наук України (УМІФ НАН України) та Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка презентують ефективну методику взаємодії: НАУКОВА УСТАНОВА – ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ. Співпраця базується на загальній концепції Всеукраїнського лінгвістичного діалогу, пріоритетних завданнях відповідно до вимог Світового економічного форуму (2020 р.), Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), Державному стандарті базової середньої освіти (2020 р.), Професійному стандарті вчителя (2020 р.), залучає європейських партнерів та активно впроваджує методологію використання цифрових лінгвістичних ресурсів у загальноукраїнський навчально-освітній процес.

Результатом спільної участі УМІФ НАН України та Сумського державного педагогічного університету ім. А. С. Макаренка у міжнародному грантовому проєкті «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність - національне розгортання», що виконувався Радою міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX) за підтримки Посольств США та Великої Британії у партнерстві з Міністерством освіти і науки України та Академією Української преси, 2021 – 2022 рр. «МЕДІА&КАПСУЛИ» (реєстраційний номер грантової угоди № FY22-L2D-ED-FAA-SU)<https://www.ulif.org.ua/ii-mizhnarodnii-proiekt-vivchai-ta-rozrizniai-infomiediina-ghramotnist-natsional-nie-rozghortannia>) стало створення актуальних цифрових лінгвістичних продуктів:

- **WEB-портал «Мультимедійний словник з інфомедійної грамотності»** (Режим доступу: <https://lcorp.ulif.org.ua/InfoMediaVLL/>), який розміщено у відкритому доступі для широкого кола користувачів;

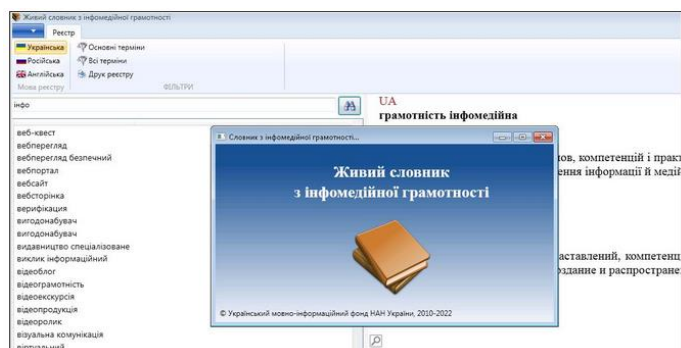

Рис. 1. - WEB-портал «Мультимедійний словник з інфомедійної грамотності» (Режим доступу: <https://lcorp.ulif.org.ua/InfoMediaVLL/>)

- **Програмний продукт «Трансдисциплінарний кластер «МЕДІА&КАПСУЛИ»**, який створено для забезпечення мультимедійної візуалізації інформації з інфомедійним компонентом (капсул), семантично пов'язаних контекстів їх описів та результатів обміну інформацією між розподіленими трансдисциплінарними інформаційними ресурсами (системами, електронними словниками, посібниками, відеоматеріалами, таблицями, картами, конспектами уроків, вправами тощо):

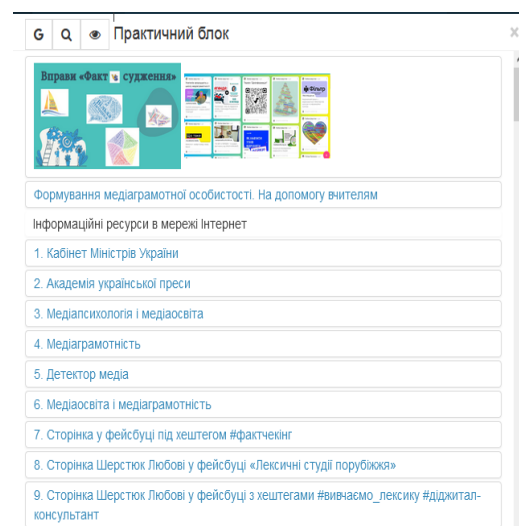
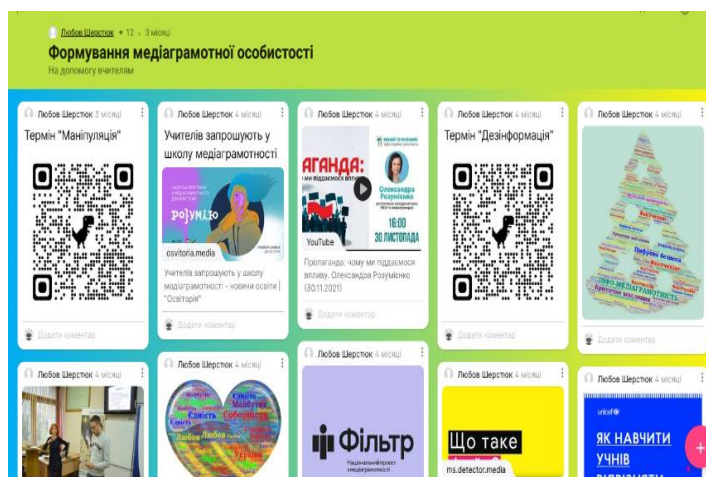

Рис. 2 – Елементи капсули «Практичний блок. Розробник Л. М. Шерстюк»

Режим доступу: <https://uk.padlet.com/lubavushka91/dy9hm15xf58j1tf8>

У грантовому проєкті створено та наповнено медіаконтентом такі капсули:

1. «Медіаграмотність»:

Режим доступу:

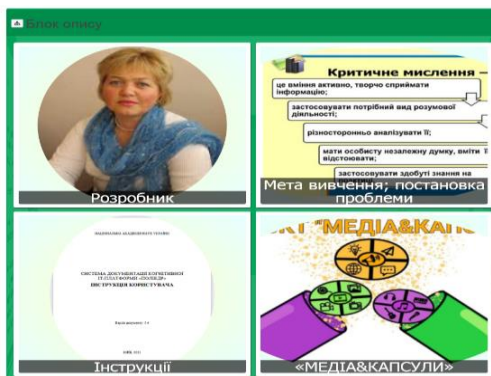
<https://polyhedron.ulif.org.ua/?sharedgraph=627d511a1bf53&view=prism>

2. «Критичне мислення»:

Режим доступу:

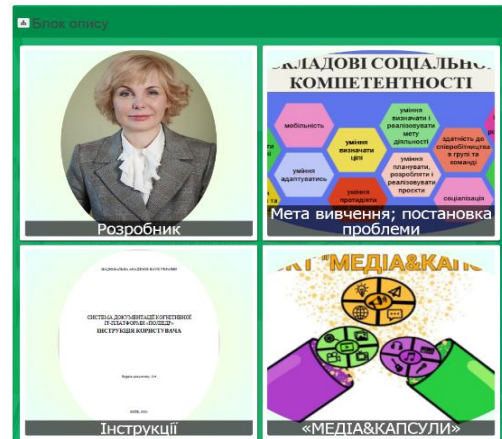
<https://polyhedron.ulif.org.ua/?sharedgraph=627d511476cbf&view=prism>

3. «Соціальна толерантність»:

Режим доступу:

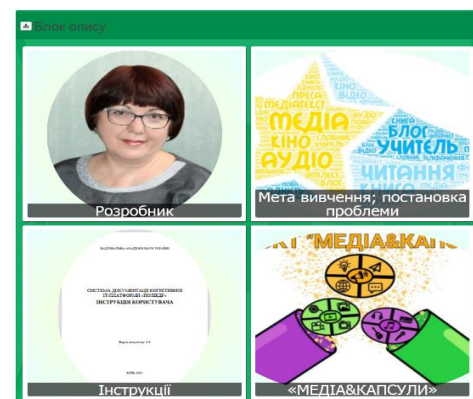
<https://polyhedron.ulif.org.ua/?sharedgraph=627d511fe1a36&view=prism>

4. «Стійкість до впливів, фактчекінг»:

Режим доступу:

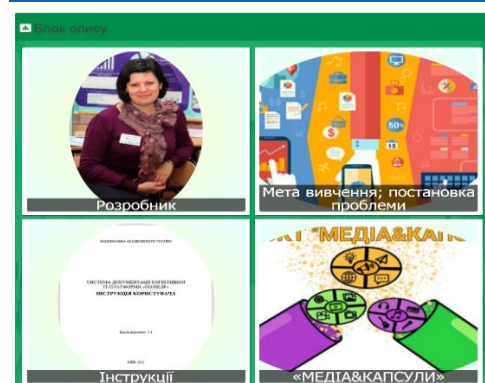
<https://polyhedron.ulif.org.ua/?sharedgraph=627d51267faae&view=prism>

5. «Інформаційна грамотність»:

Режим доступу:

<https://polyhedron.ulif.org.ua/?sharedgraph=627d510f7bbcd&view=prism>

6. «Цифрова безпека»:

Режим доступу:

<https://polyhedron.ulif.org.ua/?sharedgraph=627d512b2400d&view=prism>

7. «Візуальна грамотність»:

Режим доступу:

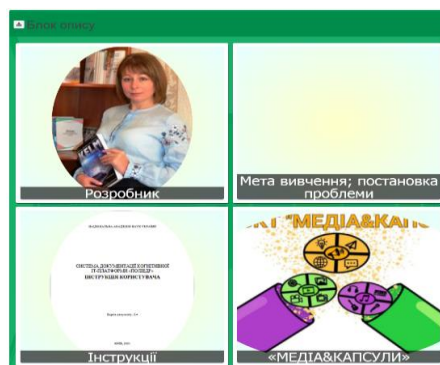
<https://polyhedron.ulif.org.ua/?sharedgraph=627d510350ae9&view=prism>

8. «Інноваційність, розвиток креативності»:

Режим доступу:

<https://polyhedron.ulif.org.ua/?sharedgraph=627d510961fcf&view=prism>

9. «Якісний медіатекст: зміст, методика створення, редагування»

Режим доступу:

<https://polyhedron.ulif.org.ua/?sharedgraph=627d51300d57f&view=prism>

Трансдисциплінарний кластер «МЕДІА&КАПСУЛИ складається із двох підсистем: інформаційно-пошукової підсистеми (розміщена на сервері) та підсистеми подання інформації на основі браузера. які працюють паралельно, щоб надавати користувачам інформацію, необхідну для вирішення прикладних завдань (створення медіаконтенту, дослідження, навчання).

Програмні продукти активно використовуються та поширюються у науково-освітній діяльності, оновлюються відповідно до програмних вимог «Комп'ютерної програми ПОЛІЕДР». УМІФ НАН України забезпечує безстроковий хостинг WEB-порталу «Мультимедійний словник з інфомедійної грамотності» та «Трансдисциплінарного кластеру "МЕДІАКАПСУЛИ» на ресурсах УМІФ НАН України з включенням зазначеного кластеру до Українського лінгвістичного порталу (<https://lcorp.ulif.org.ua/>).

Список використаних джерел:

1. Широков В. А., Загнітко А. П., Надутенко М., Надутенко М., Семенов О. М. та ін. Віртуальна лексикографічна лабораторія «Мультимедійний словник з інфомедійної грамотності» // Український мовно-інформаційний фонд НАН України, створено в рамках грантової програми «МЕДІА&ВЧИТЕЛЬський кампус» проекту «Вивчай та розрізняй: інфомедійна грамотність», IREX, 2020-2021. Режим доступу: <https://lcorp.ulif.org.ua/InfoMediaVLL/>

2. Свідоцтво авторського права на програмний продукт «Комп'ютерна програма «Когнітивна ІТ платформа ПОЛІЕДР» № 96078 від 17.02.2020 р. Співавтори: О. Є. Стрижак, С. О. Довгий (Національний центр «Мала академія наук України»), М. В. Надутенко (Український мовно-інформаційний фонд НАНУ) та інші.

Подосиннікова Г. І.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка*

КЕЙС-МЕТОД ЯК ІНТЕРАКТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ДИСТАНЦІЙНОГО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Сьогодення вимагає упровадження технологій дистанційної освіти, мета яких - формування розвинутої особистості та конкурентоспроможного фахівця, здатного застосовувати знання на практиці, адаптуватись до нових викликів, вирішувати складні завдання сучасності. До таких технологій відносять технології інтерактивного навчання.

Розуміємо **інтерактивне навчання іноземних мов** як спеціальну форму організації навчально-пізнавальної діяльності на занятті з іноземної мови, при якій здобувачі освіти в активній взаємодії та взаємній підтримці у складі малої групи з опорою на критичне мислення спільно вирішують певну проблему – навчальне комунікативно, проблемно та особистісно орієнтоване завдання.

Відповідно, використовуємо термін **«інтерактивна технологія навчання іноземних мов»** для визначення цілісної інтегративної системи процесу навчання, побудованого на засадах інтерактивного навчання, сукупності прийомів роботи вчителя, яка передбачає відповідно до цілей навчання найраціональніше застосування інтерактивних прийомів, засобів і форм навчання, відібраних за принципами комунікативності, доцільності

впровадження та взаємного доповнення з метою досягнення заздалегідь запланованого (бажаного) навчального результату (Подосиннікова, 2012).

Однією з перспективних технологій формування професійної комунікативної компетентності майбутніх учителів англійської мови (АМ) в умовах дистанційної освіти є кейс-метод (кейс-технологія, case study). Основою кейс-методу складає поняття прецеденту, або випадку (англ. case) – ситуації, яка обирається таким чином, щоб відповідати певним критеріям і навчальній меті. Сутність кейс-методу як освітньої технології полягає в тому, що студентам пропонується вивчити пакет навчальних матеріалів (кейс), систематизувати уявлення про ситуацію, осмислити зміст проблеми, яку презентує кейс, та запропонувати власне вирішення цієї проблеми з опорою на власні знання, компетентності та досвід (Сурмін, 2005).

До характерних ознак кейс-методу належать такі: 1) моделювання реальної системи соціальної діяльності, 2) колективне формування рішень, 3) варіативність рішень, 4) чітка мета вирішення проблеми, формування рішення, 5) система групового оцінювання діяльності, 6) керованість емоційного напруження тих, хто навчається (Scales, 2013).

Робота з контекстуальною інформацією дає можливість студентам розвиватися як особистість, застосовувати свої знання, удосконалювати навички та вміння систематизації інформації, виявлення та вирішення проблем, а відсутність «правильного» вирішення стимулює креативне мислення студентів, здатність розглядати питання з різних боків, продукувати формування якомога більшої кількості рішень методом мозкового штурму.

В умовах дистанційного навчання кейс-метод дозволяє створити штучне іншомовне професійне середовище, відтворювати реальні професійні комунікативні ситуації, типові проблеми, з якими студенти будуть стикатися майбутньому, навчає брати на себе відповідальність та вирішувати їх (О.Б.Бігич, В.Ігнатенко, Н.В.Майер, О.В.Ярошенко, тощо). Він допомагає студентам формувати іншомовну професійну комунікативну компетентність інтегровано, а разом з тим розвивати цілий комплекс умінь і навичок, які є необхідними для діяльності вчителя АМ: студенти мобілізують свої загальні та спеціальні іншомовні знання, навички, вміння та спрямовують їх на вивчення, аналіз і вирішення проблем іншомовної професійної діяльності (Ярошенко, 2014). Ця ІТ навчає фільтрувати інформацію, виділяти головне та другорядне з опорою на критичне мислення, вибудовувати систему професійних цінностей і стратегій поведінки, системно вирішування проблеми своєї професії у майбутньому (Сурмін, 2005; Козак, 2015).

Моделювання ситуацій і створення електронного кейсу – комплексний процес, що вимагає системного підходу та ґрунтовної підготовки.

Важливо, щоб навчальні ситуації мали чітку структуру:

- 1) опис ситуації,
- 2) завдання та питання для обговорення,
- 3) додаток із допоміжною інформацією у вигляді документів, таблиць, схем, бланків аналізу тощо (Прибора, 2018).

Існує багато класифікацій кейсів згідно різних критеріїв. Відповідно до мети у процесі підготовки майбутніх учителів АМ може бути використано такі типи кейсів:

- 1) науково-дослідні, які орієнтовані на здійснення дослідницької діяльності;
- 2) практичні, що відображають реальні ситуації професійного спілкування;
- 3) навчальні, основним завданням яких є організація навчального процесу [1, с.6].

За ступенем складності та організації роботи з формування професійної комунікативної компетентності виокремлюють кейси 3 типів складності.

1. Кейс-вправа (структурований, highly structured case) містить стандартну ситуацію та мінімум інформації, має типові, стандарте рішення. Робота з цим кейсом може проводитись в аудиторії без попередньої підготовки.

Наприклад, це може бути імпровізований розбір і обговорення типових педагогічних ситуацій.

2. Кейс-випадок (кейс-«нарис», short vignett) – описує конкретну проблему, кейс містить невеликий пакет матеріалів з основними характеристиками ситуації, потребує актуалізації знань, досвіду і певної творчості в підході.

Робота над кейсом може проходити на занятті з короткостроковою позааудиторною підготовкою.

3. Кейс-ситуація (великий неструктурований, long unstructured case) презентує складну проблему, містить багато важливої та другорядної інформації, яку потрібно відділити. Матеріал вимагає ґрунтовної підготовки. До вивчення та вирішення кейсу необхідно залучати глибокий аналіз, потребує позааудиторної роботи студентів: збір, аналіз, систематизація інформації, підготовка та презентація вирішення, висновків із наступним груповим обговоренням.

4. Кейс-відкриття (проривний, ground breaking case) презентує складну неординарну проблему, яка вимагає від студента використати теоретичні

знання та практичні навички, екстраполювати досвід, а також діяти як дослідник, запропонувати щось оригінальне, креативне.

Електронний кейс має відповідати характеристикам інтерактивного навчання та спеціальним критеріям:

- 1) має чітку навчальну мету та місце у навчальному процесі;
- 2) має достатній рівень складності для студентів, враховує індивідуальні особливості студентів при розподілі групи на мікрогрупи;
- 3) комплексно ілюструє декілька аспектів професійної педагогічної діяльності, адже проблеми в реальному професійному житті не вирішуються ізольовано;
- 4) є актуальним, подає типові сучасні ситуації;
- 5) провокує дискусію, є неоднозначним, містить конкретні порівняння та можливість для формулювання висновків (Сурмін, 2015).

Матеріал для кейса також має відповідати певним критеріям:

- 1) професійної спрямованості;
- 2) автентичності;
- 3) проблемності;
- 4) ситуативності;
- 5) доступності;
- 6) міжпредметності (Ярошенко, 2014).

Для ефективного застосування кейс-методу для формування професійної комунікативної компетентності майбутніх учителів АМ варто спиратися на принципи інтерактивного навчання, інтегрованого та комплексного навчання видів мовленнєвої діяльності на всіх етапах втілення цієї ІТ:

- 1) ознайомлення студентів зі змістом кейсу;
- 2) організація групової роботи з аналізу кейсу;
- 3) презентація результатів, формування висновків рефлексія.

Так, при створенні електронних кейсів слід максимально залучати автентичні текстові, аудіо- та відеоматеріали, різні типи технічних засобів навчання. Чим ближче опрацьований кейс буде наближений до реальності, тим більше це буде залучати студентів до його розбору.

Наприклад, при підготовці кейсів з ситуацій на конференціях, реальних уроках, доцільно буде використати матеріали автентичних інформаційних інтернет-видінь, підручників, реальні відеозаписи занять та інтерв'ю з професіоналами.

Щоб забезпечити ефективну взаємодію та співпрацю студентів у процесі роботи з кейс-методом, важливо організувати роботу в мікрогрупах, парах. Наприклад, при роботі з кейсами з тем "Teaching Practice", "Higher Education", студенти можуть моделювати обов'язки працівників освітньої сфери: викладачів, декана, керівника педагогічної практики, учителів, директора школи, тощо. Це дозволить їм вивчити специфіку роботи в своїй професійній сфері, зрозуміти напрямки прийняття рішень.

На етапі презентації результатів аналізу кейсів бажано максимально візуалізувати та структурувати інформацію, щоб представити свої рішення: створювати електронні портфоліо, блоги та відеоблоги, систематизувати рішення в мультимедійні презентації, використовувати інтерактивні дошки.

Список використаних джерел:

1. Бігич, О.Б. (2017). Електронний кейс як засіб формування у майбутніх менеджерів туризму міжкультурної компетентності. *Іноземні мови*, 1, 17-22.
2. Козак, Л.В. (2015). Кейс-метод у підготовці майбутніх викладачів до інноваційної професійної діяльності. *Освітологічний дискурс*, 3 (11), 153 –160.
3. Подосиннікова, Г. І. (2012). Методична характеристика інтерактивного навчання іноземних мов. *Педагогічний процес: теорія і практика*, 3, 196-208.
4. Сурмін, Ю. П. (2015). Кейс-метод: становлення та розвиток в Україні. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, 2, 19-28.
5. Коваль, Т. І. (2011) Інтерактивні технології навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах. *Інформаційні та інтерактивні технології у вищій освіті*, 6 (26), 86-92.
6. Scales, P. (2012). *Teaching in the Lifelong Learning Sector (2nd edition)*. England, Maidenhead: Open University Press.
7. Ярошенко, О. В. Кейс-метод як сучасна технологія формування професійно орієнтованої компетентності в діалогічному мовленні майбутніх викладачів англійської мови. *Іноземні мови*, 2, 39-44.

Ельнікова Н.І.

*старша викладачка кафедри українознавства факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ГЕЙМІФІКАЦІЯ В ОСВІТІ: ГУМАНІТАРНІ ДИСЦИПЛІНИ

Стрімкий розвиток інформаційних і комунікаційних технологій актуалізує регуляцію інноваційних рішень у різноманітних сферах життя людини. Активного розвитку набуває гейміфікація як застосування ігрових механізмів, інструментів і принципів для розв'язання неігрових завдань і проблем у різних галузях суспільного життя. Заклади вищої освіти, які готують спеціалістів в особливих умовах сьогодення, модернізують формування кадрового потенціалу, що повинен володіти новітніми компетенціями: цифровою грамотністю, взаємодією з іншими людьми, soft-skills, інформаційною гігієною, регуляцією у сучасному медіапросторі.

Пріоритетними є інтелектуальні, творчі, морально-етичні цінності людини, які можна розвинути за допомогою гейміфікації. Гейміфікація ставала об'єктом чималої кількості досліджень науковців різних галузей науки, але про такий метод навчання на заняттях гуманітарного циклу дисциплін наукових розвідок бракує, що й зумовлює актуальність цієї роботи.

Гейміфікація має на меті розроблення ігрової системи, її тісний зв'язок із цілями організації, потребами та можливостями «гравців», а також уміння керувати мотивацією та поведінкою людей [3]. Виник термін «гейміфікація» у цифровій медіаіндустрії, має чималу кількість визначень у різних галузях науки.

За визначенням К. Каппа, гейміфікація – це використання гри на основі механіки, естетики й ігрового мислення, з метою залучення осіб до мотивації дій в навчанні та розв'язанні проблем [1, с. 89]. Гейміфікація зумовлює свідоме та цілеспрямоване застосування різноманітних механізмів і методів, спрямованих на збільшення лояльності та зміну звичок із використанням елементів гри (механіки) і правил (динаміка) для розв'язання проблем, що не є грою.

Представники освітнього процесу, який останнім часом реалізується здебільшого за допомогою дистанційних платформ, відшукують нові методи та прийоми, що дозволяють зробити навчання максимально ефективним та оптимізувати його. Оскільки ключовою проблемою сучасних умов освіти є відсутність живого спілкування, викладачі пропонують такий формат зворотного зв'язку зі здобувачами освіти, як чати в соціальних мережах, кейси, творчі завдання та командні проєкти.

При застосуванні освітніх технологій дистанційно саме такий фідбек уможливорює розкриття емоційного стану студента й оптимізує презентацію матеріалу. Онлайн-формат передбачає концентрування на складному матеріалі, який потрібно скорочувати або розподіляти за блоками.

Науковцями доведено, що елементи гейміфікації, які застосовують під час освітнього процесу, збільшують ефективність навчання та підвищують успішність студентів. Застосування у процесі «гри» конкурентного елемента та особистої зацікавленості курсантів робить навчання більш мотиваційним.

Водночас зазначимо, що система заохочувань в «ігровому» навчанні може привести до того, що студент буде мотивований лише прагненням досягти мети у грі, не переносячи цей досвід у реальне життя, і такі знання не будуть інтеріоризовані та засвоєні належним чином. Дехто зі здобувачів освіти вважають свій заклад установою із застарілою системою освіти. Використання в навчанні сучасних трендів через гейміфікацію збагачує освіту інноваційно.

Основним завданням гейміфікації в освіті є організація навчальної діяльності здобувачів освіти, мотивація їх до сучасного виконання завдань і отримання високих оцінок. Зворотний зв'язок із студентами вимагає від викладача постійного корегування навчального процесу через гру, динаміки гри, поступове ускладнення завдань після того, як «гравці» набули певного досвіду, уміння поєднати конкуренцію кожного окремого студента з роботою в команді.

В освітньому процесі застосовують такий елемент гейміфікації, як квест із поетапним виконанням завдань. У циклі гуманітарних дисциплін використовують дебати, під час яких курсанти навчаються аргументувати свою позицію та відстоювати її, а також турніри між командами.

Так, на практичних заняттях з української мови професійного спрямування курсанти Харківського національного університету внутрішніх справ стають учасниками гри «Розслідування», за умовами якої необхідно сформувати дві рівноцінні команди, які будуть створювати заплутану справу, а також перетворяться на детективів, щоб розплутати справу команди суперників, долучаються й інші учасники, що стають «свідками» і «постраждалими».

Про завдання повинен знати лише автор і безпосередній виконавець. Наприклад, необхідно за інструкцією одному з учасників передати іншому флешку через агентів, кожен із яких може заплутати іншого тим, чия ця флешка та яке її призначення. Мета: установити, у кого ця флешка.

Під час «розслідування» потрібно відповідати виключно правдиво на всі питання, що ставить команда суперників, тому не кожен гравець має володіти інформацією в повному обсязі. Розслідування починається з того, що учасник приходить із заявою, у якій відображає мету слідства, гравець виходить уперед і офіційно заявляє про це. За умовами слідства необхідно поставити запитання команді конкурентів, щоб мати відповіді на оголошені питання. «Позивачі» можуть відповідати лише правдиво на питання слідчих. Кількість цих запитань фіксує викладач і після завершення розслідування повідомляє їхню кількість.

Далі естафета переходить до другої команди, питання якій ставить команда суперників. Викладач підраховує запитання й цієї команди. У кінці гри команди пропонують своїх кандидатів на звання кращих детективів. Загальним голосуванням встановлюють кращого детектива, який отримує найвищий бал, а інші учасники отримують призові зірки, що накопичуються та згодом перетворюються на оцінку. [2].

Ця гра за динамікою містить обмеження, хронологію, взаємини, за механікою – виклик, змагання, кооперацію, зворотний зв'язок, ходи, винагороду.

За результатами гри у студентів формуються такі компетенції:

комунікативні – володіння основними засобами усного мовлення, висловлювання суджень, надання розгорнутих і стислих відповідей на запитання, грамотне формування думки;

навчально-дослідницькі – самостійне визначення найбільш раціональних способів виконання завдань, проведення порівнянь, виокремлення ознак, відстеження причинно-наслідкових відношень;

соціальні – розв'язання завдань за допомогою одногрупників, визначення своєї ролі в роботі групи відповідно до поставленої мети;

рефлексивні – аналіз власної навчальної діяльності, оцінювання результатів діяльності членів команди.

Таким чином, гейміфікація в освітньому процесі уможливорює створення інформаційного середовища, здатного розвивати самостійне, активне прагнення здобувачів вищої освіти набувати професійні уміння та навички, зокрема розвиток критичного мислення, мистецтво приймати рішення, працювати в команді. Гейміфікація у циклі гуманітарних дисциплін допомагає розкрити творчі здібності студента й мотивувати до самоосвіти.

Список використаних джерел:

1. Kapp, K. M. (2012). *The Gamification of Learning and Instruction: Case-Based Methods and Strategies for Training and Education*. New York: Pfeiffer: An Imprint of John Wiley&Sons. 336 p.

2. Єльнікова, Н. І., Голопич, І. М. (2021). *Культура усного фахового спілкування правоохоронця*. Харків, ХНУВС. 292 с.

3. Переяславська, С. О., Смагіна, О. О. (2019). Гейміфікація як сучасний напрям вітчизняної освіти. *Електронне наукове фахове видання «Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету»*. С. 250–260. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2019s24>

Комар О.С.

*викладач кафедри іноземних мов,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини*

РОЛЬ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Під час навчання та спілкування відбувається обмін знаннями між викладачем і студентами. Комунікативний процес у класі також відомий як

спілкування у класі. Це спосіб створення ефективного процесу навчання та викладання. Комунікація відображає чітко поставлену навчальну мету. Комунікативна діяльність на уроці відбувається між викладачем і студентом, викладачем і групою студентів, і, звичайно, між студентом і студентом.

Взаємодія, яка відбувається в класі, має вплив на процес викладання та навчання, і це може стати інструментом для покращення комунікативних навичок студентів, або ж це може бути використано викладачем для створення гарної атмосфери в класі. Малекі [5; 590] пояснює, що спілкування на занятті в класі також має мету, як і будь-яке інше спілкування, в класі людей об'єднує навчання. Викладач намагається побудувати доброзичливі стосунки з класом та студентів між собою.

У важливості спілкування у класі також переконував Літлмор [4; 256]. Він стверджує, що спілкування в класі є однією з найважливіших форм спілкування у суспільстві, через усну взаємодію на занятті, студенти і викладач можуть розвивати свою особистість, інтелект та соціальну ідентичність.

Наведемо декілька прикладів визначення комунікативної стратегії за словами деяких дослідників. Уперше Тарон у 1979 році визначила комунікативну стратегію як одну із стратегій використання мови. Вона зауважила, що комунікативна стратегія - це взаємна спроба між двома співрозмовниками домовитися щодо значення ситуації, коли необхідні смислові структури, схоже, співрозмовниками не розділяються (структури значень включають як лінгвістичні, так соціолінгвістичні особливості) [7; 438].

Відповідно до таксономії Тарон класифікує комунікативні стратегії на три основні категорії, а саме: перефразування, запозичення та упускання (скорочення). Фаерх і Каспер [3; 45] визначають комунікативну стратегію під кутом психолінгвістичної перспективи як стратегію індивідуального досвіду вирішення комунікативних проблем кооперативним чи некооперативним шляхом. Вони також класифікували комунікативні стратегії на три категорії: формальні скорочення, функціональні скорочення та стратегії досягнення (компенсаційні стратегії).

Хоча дослідники мали різні позиції щодо визначення комунікативних стратегій, існує і декілька схожих компонентів між ними. Ще одне дослідження, проведене Дорнеєм, також показує створення подібних компонентів комунікативних стратегій. Особистості з недостатнім словниковим запасом можуть ефективно спілкуватися мовою перекладу, використовуючи іноді міміку та жести, змішуючи мови, вони створюють нові слова, описують те, до чого вони не можуть дібрати слова – коротко, і в такий спосіб використовують комунікативні стратегії [2; 25].

У викладанні англійської мови як іноземної викладачі повинні використовувати англійську мову для спілкування та передачі матеріалу. Використання англійської мови допоможе студентам її пізнати, вивчити.

У студентів, які говорять кількома мовами іноді виникають певні проблеми аби спілкуватися англійською мовою. Щоб вирішити ці проблеми вони повинні шукати свій шлях до спілкування і до того, щоб співрозмовники зрозуміли те, що вони сказали. Використання мемів, жестів або іноді й використання діалектів є лише деякими зі спроб підтримувати належне спілкування.

Використання комунікативної стратегії під час спілкування на занятті відіграє важливу роль. Канал і Суейн заявили, що стратегії усного спілкування були визначені як: «вербальні і невербальні комунікативні стратегії, які можуть закликати діяти, щоб компенсувати прогалини у спілкуванні через зміну продуктивності або через недостатню компетентність» [2; 27].

Скетергуд стверджував, що комунікативні стратегії розглядалися як мовні пристрої подолання проблем спілкування, пов'язаних з міжмовними недоліки [6]. Білосток [1] зазначав, що основний комунікативно-стратегічний визначальний критерій, який широко використовується, є проблемність.

Таким чином, кожне визначення містить проблемно-орієнтованість «тільки тоді, коли оратор розуміє, що існує проблема, яка може перервати спілкування». Підтримувати безперервну комунікацію в класі також стало метою комунікативної стратегії, як стверджує Вілемс, що використання стратегій сповільнення, таких, як лексикалізовані паузи та вагання, допомагає ораторам виграти час для роздумів і продовжити спілкування.

Інше дослідження показало, що комунікативні стратегії мають три ознаки:

1) проблематичні, це стосується того, що учні використовують комунікативні стратегії, коли їх спіткає проблема в спілкуванні;

2) свідомість - це потенційно свідомий план вирішення комунікативної проблеми, досягти певної комунікативної цілі. Це також стосується усвідомлення студентами того, що стратегія використовується для певної мети, або усвідомлення того, як з допомогою стратегії можна досягти бажаного ефекту;

3) навмисність, стосується контролю над ними з боку студента, щоб обрати найкращі спрямовані на результат. [8; 360].

У класі, де вивчається англійська мова як іноземна, студенти і викладач, які використовують рідну мову для перекладу можуть відчувати деякі проблеми у спілкуванні. На основі вище зазначеної інформації можна дійти висновку, що зв'язок між комунікативними стратегіями відіграє важливу роль у спілкуванні на

занятті. Комунікативні стратегія допомагає студентам, а також викладачам у комунікації, використовувати додаткові мовні засоби.

Список використаних джерел:

1. Bialystok, E. (1990). *Communication Strategies*. Blackwell, Oxford.
2. Canale, M. & M. Swain. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied Linguistics* 1(1), 1-47.
3. Faerch, C. & G. Kasper. (1984). Two ways of defining communication strategies. *Language Learning* 34 (1), 45-47.
4. Littlemore, J. (2001). An empirical study of the relationship between cognitive style and the use of communication strategy. *Applied Linguistics* 22 (2), 241-265.
5. Maleki, A. (2007). Teachability of communication strategies: An Iranian experience. *System* 35 (4), 583-594
6. Scattergood, E. (2003). Encouraging the Use of Strategies to Improve Communication in the EFL Classroom. *The Language Teacher*, <http://www.jalt-publications.org/tlt/articles/2003/06/scattergood>.
7. Tarone, E. (1980). Communication strategies, foreigner talk, and repair in interlanguage. *Language Learning* 30 (2), 417-431.
8. Willems, G. (1987). Communication strategies and their significance in foreign language teaching. *System* 15 (3), 351-364.

Дишко О.Л.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичної культури*

КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Для сучасної української освітянської спільноти термін «академічна доброчесність» є відносно новим, що й зумовлює багатогранність його перекладів з іноземної мови. Цей термін складається з двох слів – «академічна» (academic) та «доброчесність» (integrity), що перекладається як «порядність», «цілісність», «моральна чистота». В основу класичного визначення терміну «академічна доброчесність» закладено головні етичні якості майбутніх професіоналів – сумління, відповідальність, сміливість, справедливість, повага, порядність, довіра та мужність. Можемо констатувати, що в умовах викликів, які постають перед сучасною академічною спільнотою, та зростання масштабів

поширення неетичної поведінки, головну роль відіграє розвиток академічної доброчесності в усіх учасників освітнього процесу (Сопова, 2018).

Сучасний стан вищої освіти характеризується реформами, спрямованими на перехід до гнучкої, ступеневої системи підготовки фахівців, а також піднесенням освіти України на рівень досягнень розвинених країн світу. «Освіта, інтелектуальний розвиток сьогодні виступають у якості стратегічного ресурсу суспільного поступу і одночасно могутнім фактором самореалізації особистості, її конкурентноздатності, добробуту і комфорту» (Андрущенко, 2002).

Дотримання академічної доброчесності передбачає: посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей інших осіб; дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; надання достовірної інформації про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну діяльність; об'єктивне оцінювання результатів навчання (Сопова, 2018).

Порушенням академічної доброчесності можна вважати: академічний плагіат, самоплагіат, академічне шахрайство, фабрикація, списування, обман, необ'єктивне оцінювання, порушення авторського права або суміжних прав в приватних інтересах (Левченко, 2021).

Проведений аналіз наукових джерел вченою О. Слободянюк з питань недоброчесних академічних практик дає підстави стверджувати, що «в американських та європейських університетах шахрайство у будь-якій формі заборонено, і наслідки для студента будуть серйозними, аж до виключення з університету. Позитивні приклади боротьби з плагіатом демонструє Польща. Натомість в українських закладах вищої освіти тільки розпочинаються процеси формування академічної культури, складником якої є академічна доброчесність. Т. Ярошенко пов'язує ставлення до академічної нечесності в США історично зумовленим. Американців вирізняє висока правосвідомість. Натомість студенти з колишніх посткомуністичних країн списування, підказування на іспиті не сприймають як шахрайство» (Слободянюк, 2019).

На нашу думку, особливу увагу в контексті актуальності проблеми академічної доброчесності слід приділити студентському плагіату. Адже ЗВО, який готує майбутніх фахівців, має виховати у здобувача вищої освіти розуміння антиморальності плагіаторської діяльності.

У ч. 4 статті 42 Закону України «Про освіту» зафіксовано визначення академічного плагіату як «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства» (Закон України «Про освіту», 2017).

Для дослідження проблеми нами було проведено анкетування серед викладачів та студентів кафедри фізичної культури Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. На запитання «Як ви вважаєте, чи доцільно робити перевірку на плагіат студентських наукових робіт?» 9 викладачів дали позитивну відповідь та 3 сказали «ні». Доцільною перевірку на плагіат вважають 43 здобувачі вищої освіти і 37 опитаних – проти перевірки на плагіат студентських робіт.

Як бачимо, не всі науково-педагогічні працівники і значна кількість майбутніх фахівців з фізичної культури не підтримують боротьбу зі студентським плагіатом. Аналізуючи загальну ситуацію, яка склалася в Україні довкола цієї проблеми, зазначимо, що потрібно вживати профілактичних заходів, які стосуються не тільки використання антиплагіаторських програм. Адміністрація закладів освіти має сприяти розробленню конкретних заходів протидії та покарання за нехтування принципами академічної доброчесності. Адже, головним завданням ЗВО є формування нового типу фахівця з високим рівнем творчого потенціалу, здатного мобільно реагувати на суспільні перетворення в сфері фізичної культури.

Отже, вдосконалення якості студентських робіт зумовить формування бренду закладу освіти, зростання іміджу спеціальності та рейтингу за рахунок правдивого і відкритого підходу до освітньої та наукової діяльності, що свідчитиме про дотримання норм академічної доброчесності кожним учасником освітнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Андрущенко В.П. (2002). Три кроки назустріч освіті. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. Харків. С. 14–19.
2. Левченко Л.Ю. (2021). Формування культури академічної доброчесності в системі вищої освіти. <https://doi.org/10.51582/interconf.21-22.10.2021.010>

3. Слободянюк О. (2019). До питання академічного плагіату у вищій освіті: погляд експертів Польщі та України. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип 26, том 2. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/26.195904>

4. Сопова Д. (2018). Академічна доброчесність у системі професійної підготовки майбутнього педагога. Неперервна професійна освіта: теорія і практика. 2018. Вип. 3–4. С. 52–56.

Снагощенко Л. В.

*Інструктор-методист з фізичної культури і спорту
Сумське обласне відділення комітету з фізичного
виховання і спорту Міністерства освіти і науки України*

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОЇ РОБОТИ ЗВО В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сьогодні освітній процес у закладах вищої освіти неможливий без впровадження інноваційних технологій. Перед здобувачами вищої освіти стоять завдання самостійно й активно працювати з інформацією, вміти аналізувати, синтезувати, критично ставитись до неї й застосовувати в залежності від мети та завдань навчально-виховної діяльності. У процесі вирішення цих проблем здобувачам вищої освіти необхідно шукати нові ефективні форми, методи та засоби навчання. Адже використовуючи лише традиційні методи навчання, вирішити проблеми, що виникають неможливо.

На сучасному етапі змінилися стандарти та підходи до національної освіти, стало за необхідне готувати фахівців відповідно до європейських стандартів, упроваджувати інноваційні технології в освітній процес, розвивати систему неперервної освіти тощо. Саме використання зазначених технологій та технологій дистанційного навчання забезпечує підняття освіти на якісно новий рівень. Незважаючи на те, що дистанційне навчання тільки закріплюється в сучасній освіті, воно по праву, стає частиною майбутньої модерної освіти, багато в чому, допомагаючи студентам реалізовувати себе не лише в навчанні, спорті, а й в житті.

Розв'язанню проблем модернізації сучасної освіти присвячені наукові розробки І. Зязюна, О. Падалки, О. Пехоти, А. Нісімчука та ін.; питання оздоровчих засобів фізичного виховання досліджували М. Гончарова, Є. Коваленко, С. Самойлик, Н. Чухланцева, Т. Христова та ін.; удосконалення

форм і методів проведення занять із фізичної підготовки – Е. Вільчковський, В. Платонов, Т. Круцевич, В. Білогур; інноваційні технології в системі фізичного виховання студентів ЗВО – Т. Лясота, О. Левицька, А. Сущенко, О. Тимошенко, М. Марущак, Л. Цьовх, Л. Мельничук та ін. Низка вчених проаналізували використання інноваційних технологій в окремих видах спорту.

Так, зокрема Л. Філенко, О. Басенко, Г. Полторацька вивчали комп'ютерні навчальні системи при підготовці студентів в спортивному туризмі, баскетболі, гандболі; стрільбу з лука в ЗВО досліджували Л. Акінін, В. Бурко, В. Галазюк, В. Коваль, А. Коленченко, В. Темченко та ін. Широкий спектр ресурсів платформи Moodle описується у роботах А. Анисимова, І. Герасименко, В. Франчук, Л. Філенко, О. Церковної та ін.

Дистанційне навчання, що було спричинене пандемією коронавірусу, вимагає змін та модернізації навчального процесу та, зокрема, нівелює поняття кордонів, часу й місця проведення занять. Сучасні університети України активно упроваджують використання змішаного та дистанційного навчання в освітній процес. Відомо, що тотальна комп'ютеризація призвела до малорухливого способу життя, насамперед молоді. Тому нині гостро постає потреба в зацікавленості молоді новими формами, методами, прийомами у занятті фізичними вправами.

Для реалізації технології дистанційного навчання з фізичної культури найчастіше обирають популярні платформи Google Meet, що є досить простою та зручною у використанні та систему LMS Moodle, яка є лідером за популярністю використання не лише в Україні, але більш ніж в 30 тисячах навчальних закладах світу. З цією метою в освітньому процесі з фізичного виховання використовувались ігри «Dance central». Суть полягає у виконанні танцювальних рухів разом з героєм гри після процесу навчання основних рухів. Сенсор Kinect вловлює рухи того, хто танцює, оцінює їх правильність і нараховує очки.

У цих іграх відбувається навчання різноманітним танцям, проводяться танцювальні змагання та ін. На екрані демонструються різні танцювальні рухи – від простих до складних, які треба повторювати. Контролер чітко відстежує рухи тілом, руками, ногами і показує наскільки правильно гравець їх виконує.

При неправильному виконанні учасник не зможе перейти на наступний етап навчання. Позитивним аспектом є те, що можна влаштовувати змагання між учасниками гри, адже Kinect є абсолютно неупередженим суддею. Використання ігор «Dance central» на заняттях з фізичного виховання сприяє підвищенню емоційного фону занять, збільшенню рухової активності [1, с.93].

Окрім танцювальних ігор, можна запропонувати використання ігор Kinect Sports як у процесі фізичного виховання, так і в самостійних заняттях фізичними вправами. Гра являє собою сукупність 6 спортивних стимуляторів і 8 міні-ігор.

У спортивні стимулятори входять: боулінг, бокс, біг, настільний теніс, пляжний волейбол і футбол, легка атлетика. Стоячи перед сенсором Kinect, гравці змагаються імітуючи дії з реального життя. За допомогою сенсора Kinect відстежуються рухи тіла і жести гравців. Цю гру активно впроваджують не лише в європейських країнах, але й в США, Японії, Австралії тощо [1, с.97].

Деякі ЗВО запровадили дистанційні комплекси вправ, психологічні тести, відео та презентаційні матеріали зі стрільби з лука. Створили дистанційні курси на базі системи Moodle або Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment (модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище) [3, с.88]. З метою урізноманітнення та модернізації дистанційних занять можна ввести онлайн-трансляції танцювальних фітнес-тренувань.

Найпопулярнішою програмою вважається Zumba. Тренування за цією програмою позитивно впливають на розвиток гнучкості та швидкісно-силових якостей, а також сприяють підтримці фізичного стану всього тіла [4, с. 2].

Одним із способів урізноманітнення занять в умовах карантинних обмежень – мобільні додатки для спортивних тренувань різного спрямування («Leap Fitness Group», «Табата. Інтервальні тренування», «Track Yoga», «Спортсмен PRO», «Nike Training Club»).

Перевагою цих засобів тренувань є зручність та ефективність. Багато вправ розраховані на домашнє виконання з використанням підручних елементів, що виконуватимуть роль спортивного інвентарю. Велике різноманіття додатків дає змогу обрати будь-який спосіб тренувань: йога, розтяжка, вправи на певні групи м'язів, зокрема стрільба з лука тощо.

У переважній більшості тренування у додатках дають можливість підібрати максимально ефективний комплекс вправ. З цією метою необхідно вказати інформацію про себе, зокрема вік, зріст, вагу. Ця інформація забезпечить спеціальний та максимально індивідуальний підбір вправ, що розраховані на кожного учасника тренувань. Перевагою використання такого альтернативного способу проведення занять можна вважати: зручність, безпечність, запобігання розповсюдженню вірусу тощо.

В умовах воєнного стану, введеного в державі відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» та Указу Президента України від 14 березня 2022 року № 133/2022 та Указу Президента України від 18 квітня 2022 року № 259/2022 «Про продовження воєнного стану в Україні», не менш актуальним є питання

організації психологічного супроводу учасників освітнього процесу, які відчули на собі жахіття війни, постраждали від бойових дій російських окупаційних військ або були змушені переселитися. Те, що зараз психологічно переживають всі українці, називається гостра стресова відповідь. Це стандартна реакція людського організму на будь-яку катастрофічну подію, яка загрожує його безпеці.

Стрес є одним з найпоширеніших захворювань сучасної людини. Поняття «стрес» походить від французького слова «estresse», що означає «пригніченість» – стан підвищеного психічного або фізичного напруження, що виникає під дією якого-небудь стресового фактора [2].

Уперше вивчати феномен стресу почав канадський ендокринолог Ганс Сельє. Учений вважав, що коли організм стикається з такими факторами як небезпека, страх, біль, високі фізичні навантаження, емоційні потрясіння тощо, активізуються особливі захисні механізми, і це не тільки відповідь на зовнішні подразнення, не тільки захисна реакція, але й однотипний фізіологічний процес.

З метою запобігання стресу, потрібно навчитися вчасно позбуватися від негативних емоцій і усунути психологічну та фізичну перевтому, тому важливо використовувати різні способи профілактики: систематичний відпочинок, повноцінний сон, правильне харчування, фізичні навантаження, водні процедури тощо. Крім того, не варто зациклюватися на негативі; розв'язувати проблеми в міру їх надходження; розвивати позитивне мислення; працювати над власним почуттям гумору; розвивати вміння перемикає увагу на іншу справу; опанувати медитацію, розвивати цікаві види фізичної активності. Популярність серед молоді останнім часом набувають відносно нові види фізичної активності. Студенти вважають подібні системи найбільш привабливими. До них відносять аеробіку, стретчинг, пілатес, фітнес, йогу, шейпінг – як один з різновидів оздоровчої гімнастики. Шейпінг несе позитивні емоції, викликає рівновагу між психічною і фізичною сферами активності, призводить до нормалізації психічних процесів.

Отже, впровадження інноваційних технологій у фізкультурно-оздоровчу роботу ЗВО позитивно впливає на навчання, покращує фізичний та духовний стан студентів, дозволяє морально відпочити та покращити самопочуття й настрій.

Список використаних джерел:

1. Інформаційні технології у фізичному вихованні: навч. посібник /Москаленко Н.В., Борисова Ю.Ю., Сидорчук Т.В., Лядська О.Ю. Дніпропетровськ: Інновація, 2014. 127 с.

2. Крайнюк В. М. Психологія стресостійкості особистості : монографія. Київ: Ніка-Центр, 2007. 432 с.
3. Коваль В.О., Галазюк В.О. Реалізація дистанційного навчання на платформі Moodle стрільби з лука серед студентів класичного університету //Науково-методичні основи використання інформаційних технологій в галузі фізичної культури і спорту: зб. наук. пр. Харків: ХДАФК, 2021. Випуск 5. С. 85-93
4. Шевців У. С., Чеховська Л. Я. Zumba у фізичному вихованні студентів вищих закладів освіти // Актуальні питання вдосконалення системи фізичного виховання і спортивної роботи у вищій школі : зб. наук. пр. Ужгород, 2018. С. 81-84.

Герасимчук І. В.

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня
Навчально-наукового інституту філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

*Науковий керівник: **Коломієць О. В.**
доцент, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В. І.Вернадського*

ЗІСТАВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ ПОВІСТЕЙ ІВАНА ФРАНКА «ПЕРЕХРЕСНІ СТЕЖКИ» ТА «ДЛЯ ДОМАШНЬОГО ОГНИЩА» НА ІГРОВІЙ ПЛАТФОРМІ КАНООТ

Декілька останніх років заклади освіти змушені проводити заняття в дистанційному режимі. Тому, на нашу думку, освітня система України має набути більш сучасного вигляду, стати більш мобільною, гнучкою, відкритішою. Тож, саме в цифровому просторі, використовуючи інструментарій та можливості сучасних дистанційних технологій, освітянам можливо розпочати цю «трансформацію сприйняття». Тому під час упровадження сучасної вітчизняної освітньої реформи «Нова українська школа» важливим напрямом роботи є формування інформаційно-цифрової компетентності вчителів.

Kahoot – платформа для створення вікторин, тестів, дидактичних ігор. Сервіс може бути використано для перевірки знань учнів. Учні можуть виконувати завдання на будь-якому пристрої, що має доступ до Інтернету – смартфон, планшет тощо. У завдання дозволено вставляти світлин та різні відеофрагменти. Учитель має змогу поставити бали за правильність та швидкість виконання. Зареєструватися на сайті можна через GOOGLE або

профіль Microsoft, не потрібно створювати нові логіни чи паролі. Так само можливо дублювати чи редагувати тести, що значно економить час.

За допомогою цієї платформи можна порівняти жіночі образи в повістях Івана Франка «Перехресні стежки» та «Для домашнього огнища».

Людство знає багато чесних, самовідданих борців, які принесли на вітвар вітчизни юнацькі поривання, ідейні переконання зрілості, зрештою, усе своє життя. Серед них – Іван Франко, незрівнянний своєю багатогранністю та сильним розумом навіть серед найбільших мислителів людства.

Варто визнати, що жінка займала особливе місце в його творчості, саме вона принесла йому співчуття, підтримку, біль і велике бажання допомоги. У його творах чоловіки схиляють голови перед жінкою або щиро йому співчують, адже його героїні не тільки красиві, але й талановиті, розумні, сильні особистості, які легко долають труднощі і ніколи не стають на коліна перед викликами долі. У реальному житті він щиро вітав появу жіночого таланту на літературній ниві.

Жіночі образи Іваном Франком створені справжніми його почуттями, небайдужістю до їхньої долі та готовністю зрозуміти кожен їхній крок, навіть якщо він злочинний – це важливе джерело знань для творчості Каменяра.

Автор створив свій жіночий ідеал у творах, а в особистому реальному житті мав непросте кохання. Тому жіночі образи у його творах є такими насиченими, строкатими, різноплановими. На думку М. Крупки, світ жінки в прозі Івана Франка складний і неоднозначний. Усіх жіночих персонажів дослідник поділяє на такі типи: жінки-жертви, емансиповані особистості та фатальні жінки [3, с.804].

У жіночих образах повістей «Перехресні стежки» та «Для домашнього огнища» прослідковуються виразні емансипаційні мотиви. Спільність полягає в тому, що від героїнь Івана Франка було чимало сміливих викликів. І вони здебільшого залишилися на розсуд скептиків емансипаційного руху. Також спільним є те, що в повістях «Перехресні стежки» та «Для домашнього огнища» твориться образ жінки, здатної захищати свої права, протистояти домашньому насильству, рятуватися від соціальної незахищеності тощо.

Під час вивчення цих творів за допомогою платформи Kahoot можна створити інтерактивне завдання під назвою «Правда чи брехня», де потрібно обрати правильну відповідь, що, наприклад, стосується характеру тієї чи іншої героїні в одному з творів.

Літературно-художній антропонім Анеля, який вжитий у повісті «Для домашнього огнища» зі своєю доантропонімною семантикою контрастує з поведінкою героїні Анелі, ім'я якої походить від гр. angelos «ангел». Проте сама

сутність жінки темна, тоді як «божественна» Регіна (в перекладі «цариця») трактується як чистий та світлий персонаж. У цьому вбачаємо відмінність, яка проходить через спільність «божественного» походження імен героїнь [7, с.836].

Завдяки сервісу Kahoot можна розглянути значення імен жінок у творах, така візуалізація допоможе краще запам'ятати їхню характеристику.

Також можна створити такі завдання, де в режимі реального часу необхідно було б відповідати на різноманітні запитання, які відображатимуться на полотні, а відповіді - на гаджетах у кожного, хто приєднався до інтерактиву. Радимо не створювати більше 15 запитань, адже тоді увага може розфокусуватися. Після завершення тестування програма сама обирає трьох переможців, які набрали найбільше балів та вітає їх феєрверками. Для підняття настрою, можна використати яскраві картинки й емоджі.

Отже, як бачимо із результатів проведеного дослідження, в образах жінок із творів, які були відібрані для аналізу, чимало подібних або частково спільних рис, які можна краще дослідити за допомогою інтерактивних завдань на платформі Kahoot і в такий спосіб підвищити рівень знань учнів із цієї теми.

Список використаних джерел

1. Госовська М. Феміністичні моделі прози Івана Франка до проблеми наукового і художнього мислення. Львів: Інтертекст літературного Львова. URL: <https://www.inst-ukr.lviv.ua/files/paradygma/71-80-gm.pdf>
2. Грушевський М. І. Франко. «Для домашнього огнища». Енциклопедія життя і творчості. URL: <https://www.m-hrushevsky.name/uk/LitStudies/1898/IFrankoDIjaDomashnogoOgnyscha.html>
3. Крупка М. Світ жінки у прозі Івана Франка. Іван Франко: дух, наука, думка, воля: Матеріали Міжнародного наукового конгресу, присвяченого 150-річчю від дня народження Івана Франка (Львів, 27 вересня – 1 жовтня 2006 р.). Львів, 2008. Т. 1. С. 796-805.
4. Тодчук Н. Роман Івана Франка «Для домашнього огнища»: простір і час. Львівське відділення Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України. Львів: [б.в.], 2002.
5. Франко І. Для домашнього огнища. Збір. творів: у 50-ти т. Київ: Видавництво «Наукова думка». Т. 19. 1979. С. 7-143.
6. Франко І. Перехресні стежки. Франко І. Зібрання творів: У 50 т. Київ: Наукова думка, 1979. Т. 14-22. С. 414.
7. Челецька М. «...З Богині жінчину зроблю, людину...». Жіночі образи «двійники» у прозі І. Франка. Інтерпретація тексту. С. 832-845.

Куштурна Я.

здобувачка вищої освіти першого (бакаларського) рівня
Навчально-наукового інституту філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Попова О.А.

*доцент, кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри слов'янської філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*

СУЧАСНІ ЦИФРОВІ РЕСУРСИ ДЛЯ ІНТЕРАКТИВНОГО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ШКОЛЯРІВ

Дистанційне навчання – навчання на відстані; це технології, що забезпечують передачу учням навчального матеріалу за допомогою інтерактивності. Попри те, що вже багато чого досліджено в цьому напрямку, проблем для наукових роздумів залишається вдосталь. Розглянемо інтерактивність, як модель, яка забезпечує взаємозв'язок між вчителем і учнем і досить повно (глибоко) забезпечує дистанційне навчання.

Метою нашої роботи є комплексний аналіз інтерактивності як засобу дистанційних технологій у навчанні школярів; узагальнення практичного досвіду.

Інформаційно-комунікаційна компетентність викладача середньої школи - це необхідність сучасного освітнього процесу, нової української школи. У наших реаліях інформаційно-комунікаційна компетентність та цифрова грамотність - ключові. Як зауважує Г. Селевко: "Інтерактивне навчання - це навчання з добре організованим зворотним зв'язком суб'єктів та об'єктів навчання, з двосторонньою обмеженою інформацією між ними".

Фактично всі дослідники, які досліджують інтерактивне навчання, говорять, що воно не може бути досягнутим цілковито без доброзичливих і щирих стосунків між вчителем і учнями. Педагог повинен користуватися соціально-психологічними та дидактичними об'єктами заради досягнення інтерактивних намірів.

Для здійснення основних засад інтерактивності під час онлайн-навчання у часи пандемії та воєнного стану цифрові засоби навчання дозволяють:

- реалізувати форму навчання, завдяки якій можна створити ситуативне моделювання (ігрове, імітаційне тощо);

- забезпечити взаємодію учнів під час засвоєння нової теми;
- створити умови для спільного відпрацювання матеріалу;
- втілити умови перебування учителя й учня у режимі бесіди.

Для досягнення наведених вище дидактичних цілей використовуємо такі групи цифрових засобів:

1. Вправи в режимі реального часу
2. Онлайн-дошка
3. Презентації
4. Telegram-канал

Охарактеризуємо зміст та функції кожної з груп.

1. Вправи в режимі реального часу

У практичній діяльності автора використовуються такі платформи як learning app, Kahoot, опитування в Google формі, тести в classtime.

Щодо learning app, то тут зручно створювати вправи в ігровій формі:

- знайти пару;
- класифікація;
- заповнення пропусків;
- аудіо/відео контент;
- гра “Хто хоче стати мільйонером?” (заінтригує учнів 5-го класу);
- кросворди;

Гра Kahoot створює умови змагання. Спрацьовує з учнями 6-9 класів. У п'ятому класі ця гра зумовлює непорозуміння, гомін, порушення дисципліни. Тож, потрібно бути обережним у виборі ігор для кожної вікової групи.

У Google формі зручно створювати опитування для рефлексії, а Classtime автор використовує здебільшого для контрольної перевірки знань учнів.

1. Онлайн-дошка

Якщо говорити про клас, то там є дошка, на якій графічно все можна зобразити. А що робити в онлайн-просторі? Автор використовує онлайн-дошку. Jamboard - хороше рішення. І помалювати можна, і другорядні члени речення підкреслити.

2. Презентація

Автор використовує платформу Canva. На першому слайді, як правило, містяться найрізноманітніші настрої чи то сонечок, чи котиків. Реакції - чудовий інструмент для зворотного зв'язку. Діти повинні обирати цифру картинку, яка підходить їхньому емоційному стану і писати її в чат. Якщо хтось із дітей обирає сумну картинку, то вчитель має дізнатися причину. Так відбувається налаштування уроку.

3. Telegram-канал

За допомогою цієї мережі наш автор тримає зв'язок з учнями. Під час навчального процесу важливим фактором є авторитет вчителя. Так от telegram допомагає вибудувати довірливі відносини з учнями. Дуже часто в чаті вчитель цікавиться справами учнів, відправляє цікавинки з української мови, привітання зі святами, а учні тим часом відповідають взаємністю, залишаючи вподобайки чи зворотну відповідь.

Отже, пропонуване дослідження показує, що інформаційно-комунікаційна компетентність викладача середньої школи - це необхідність сучасного освітнього процесу, нової української школи. У наших реаліях ця компетентність та цифрова грамотність - ключові.

Список використаних джерел:

1. Бровченко А. К. Можливості інтерактивної взаємодії студентів та викладачів у процесі дистанційного навчання з позиції особистісного підходу. *Вчені записки*. Київ. 2020. С. 183-190. URL: http://www.psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/4_2020/4_2020.pdf#page=191
2. Самолюк Н. Швець М. Актуальність і проблемність дистанційного навчання. *Нова педагогічна думка*. Київ. 2013 С. 193-193. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=Npd_2013_1_50
3. Селевко Г. К. Інтерактивні технології навчання в системі творчо-розвивальних технологій. *Видавництво А.С.К.* Київ. 2004. С. 3-5. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/stud_konferenzia/2012_2/visnuk_38.pdf

Коломієць О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри слов'янської
філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*

Герасимюк А. М.

*студентка кафедри слов'янської філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*

РОБОТА НАД МАЛОЮ ПРОЗОЮ ВАЛЕР'ЯНА ПІДМОГИЛЬНОГО ЗА ДОПОМОГОЮ СЕРВІСУ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ LEARNINGAPPS

Розвиток сучасної освіти нерозривно пов'язаний з інформатизацією суспільства, а інформаційно-комунікативна компетентність розглядається як пріоритетна. Кожен учитель у своїй роботі старається віднайти такі засоби навчання, які дозволять більш ефективно сформуванню пізнавального інтересу учнів, активізувати їх пізнавальну діяльність.

Метою роботи є вивчення малої прози Валер'яна Підмогильного на уроках української літератури засобами освітнього сервісу для підтримки освітніх процесів LearningApps.

Останнім часом набуває популярності дистанційне навчання. Сучасний освітній процес організовано з метою створення та використання інформаційно-комунікативних засобів. LearningApps – це сервіс для підтримки процесів навчання та викладання за допомогою невеликих інтерактивних завдань. Платформа для створення інтерактивних вправ LearningApps має низку переваг: можливість використовувати інтерактивні дошки, великий вибір типів завдань, перевірка знань учнів, закріплення нових знань. Завдяки цій платформі учні краще можуть ознайомитися з творами письменника.

Окремі аспекти проблематики малої прози письменника досліджено в працях М. О. Тарнавського, Ю. В. Шереха, С. Д. Павличко, О. І. Галето, В. О. Шевчука, С. І. Луцій, І. Д. Назаренка.

У творчості Валер'яна Підмогильного вагоме місце займає мала проза, у якій письменник розкриває внутрішній світ героїв, через їхні почуття змальовує людину, її життя в тодішні роки. У шкільному курсі української літератури вивчають лише роман «Місто». Але заслуговує на увагу і мала проза письменника, з якою учні старших класів могли б познайомитися на уроках

позакласного читання, виконавши різноманітні вправи на платформі LearningApps, завчасно підготовлені вчителем.

Попри складні і трагічні теми своєї прози, завжди в центрі уваги Валер'яна Підмогильного було молоде покоління, яке відчувало на собі відчуження від оточення, проблеми його становлення в суспільстві. Таке змагання між інстинктом і розумом можна простежити в одному із творів письменника «Добрий Бог» (1918). Герой твору, мов ізольований від соціуму і не менш із тим загублений у собі. Двоєдушність Віктора виявляється в його внутрішньому монолозі. На платформі LearningApps можна використати вправу взаємодоповнюючих карток «Віднайти пару». Особливість цієї онлайн-гри в тому, що потрібно знайти відповідну пару, яка загубилася серед інших.

Важливо опрацювати цей твір, коли формуються ціннісно-світоглядна, громадська, загальнокультурна, емоційна та особистісна компетентності. За допомогою *платформи для онлайн-навчання* учні мають змогу закріпити свої знання, виконавши доволі різних та цікавих завдань.

Отже, однією із переваг сучасного викладання літератури є можливість використання освітньої платформи LearningApps, особливо у дистанційному форматі роботи.

Список використаних джерел:

1. Підмогильний В. П. Хіба це місто? Літературна газета. 1929. С. 5. URL:<https://www.istpravda.com.ua/articles/56db983ee03bd/>
2. Мовчан Р. О. Проза Валер'яна Підмогильного. Доля. Людина. Дивослово. 2000. С. 52-57. URL:<https://dyvoslovo.com.ua/wp-content/uploads/2016/02/12-0211.pdf>
3. Підмогильний В. П. Оповідання, повість, романи. Київ: Наукова думка, 1991. С. 800. URL: <https://www.rulit.me/books/opovidannya-povist-romani-read-304616-398.html>
4. Шевчук В. О. Екзистенціальна проза Валер'яна Підмогильного. Досвід кохання і критика чистого розуму. Київ, 2003. С. 353 - 366. URL:<http://litmisto.org.ua/?p=4462>

Полякова А.А.

*студентка кафедри слов'янської філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

Науковий керівник: Коломієць О.В.

*доцент, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*

МЕТОДИКА РОБОТИ НАД ПРОЗОЮ ЮРІЯ ЯНОВСЬКОГО

Юрій Яновський – письменник, якого справедливо називають новатором в українській літературі. Він – представник неоромантичної течії, який писав новели, оповідання, романи.

Вивчаючи роман “Майстер корабля” і роман у новелах “Вершники”, можна одразу зрозуміти, що вони обидва є новаторськими. Перший був написаний у часи, коли письменники не знали якими шляхами далі розвиватиметься українська література. Це проблемне питання автор порушив у своєму романі, поєднавши в ньому абсолютно новий сюжет, систему образів, символіку, композицію, художні деталі. Юрій Яновський не тільки влучно з’єднав вигадане і правдиве, а й став справжнім зачинателем нового в цьому романі. Новаторським у “Майстрі Корабля” є композиція твору, модерний сюжет, що інтригує, зміщення часопростору. Юрій Яновський використовує гру з часом і простором, розбудовує твір на очах у читача, оповідь ведеться від головного героя То-Ма-Кі (Товариша майстра кіно), яка переривається спогадами минулого життя, творчості, становлення українського кіномистецтва. Читач ніби подорожує разом із головним героєм, події переростають з однієї в іншу, опис морської природи українського міста змінюється екзотикою нових країн (Італії, Румунії). Та щоб твір був романом, треба було зберегти в мемуарах щось із елементів фабули, сюжету. Це ще одна особливість роману.

Окрім “Майстра корабля” традиційним і водночас новаторським можна вважати і “Вершники” – роман у новелах, новий жанр, який започаткував Юрій Яновський. Твір відзначається багатим змістом, досконалістю художньої форми, складається із восьми сюжетно завершених новел, кожна з яких є цілком самостійним твором, але вони усі поєднані між собою спільною темою, ідеєю, системою образів. Важливим і новим є, що у центрі уваги Юрія Яновського – не особисте життя героїв, а суспільні події тих часів. Він показує життя українського народу, складну ситуацію України під час громадянської війни. Через події, описані у творі, автор чітко характеризує героїв, приділяючи велику увагу

внутрішньому світу героїв через їх думки і переживання, через дії (це і є новаторським), опису яких у творі надзвичайно багато. Усе розвивається швидко і непередбачувано, ніби напливають одна на одну, що і не дає твору розпастися на окремі фрагменти.

Вивчаючи особливості творчості письменника під час дистанційного навчання, для перевірки розуміння теми учнями, можна використовувати таку платформу як Kahoot. Це онлайн-сервіс для створення вікторин, дидактичних ігор і тестів. Навчальна платформа, доступ до якої можна отримати через веб-браузер, або додаток Kahoot. Учителеві на цій платформі потрібно зареєструватись і обрати свій варіант реєстрації: базовий (безоплатний) чи плюс або преміум (платні). Обравши базовий рівень учитель також отримує багато можливостей:

1. Дозволяється залучити до 50 учнів.
2. Можна увімкнути функцію автоматичного перемішування відповідей у питаннях.
3. Можна користуватись банком зображень, додавати їх до запитань, або використовувати як відповідь.
4. Є можливість обмежувати час на запитання.
5. Можна визначити кількість балів, які кожен учень може отримати.
6. Дозволяє дізнатись правильно відповів учень чи ні, і навіть побудувати діаграму успішності.

Саме тут учитель може створювати цікаві завдання для учнів будь-якого віку. Розробляючи кожне з них, можна обирати схему питання (так/ні чи один із чотирьох), додавати веселі короткі відео, які зацікавлять учнів, зроблять їх опитування не нудним. Ще нещодавно ця програма була повністю на англійській мові, але у травні 2022 року її українізували, і тепер учням та учителю буде легше працювати над створенням і виконанням завдань.

Я розробила вправу до теми “Новаторство прози Юрія Яновського”. Опитування складається з 10 запитань, на кожне з яких відводиться 30 секунд. Цікавим є те, що учні самі можуть контролювати час між завданнями, але відповісти на запитання повинні за визначений учителем час. До запитань можна додавати маленькі відео чи веселі картинки, щоб, проходячи тест, учні могли розслабитися, не боячись оцінювання, адже цей вид роботи розрахований саме на перевірку засвоєння інформації. Цей опитувальник розрахований на перевірку знань конкретних учнів, тобто його не побачать усі, адже вхід зашифрований кодом, який учитель може поширити серед учнів потрібного класу.

Таким чином, після проходження тесту учнями керівник бачить кількість правильних і неправильних відповідей та може оцінити їхні знання.

Список використаних джерел:

1. Яновський Ю. Майстер корабля. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=54>
2. Яновський Ю. Вершники. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=53>
3. Полякова А. А. Новаторство прози Юрія Яновського (02357152 - код доступу). URL: https://kahoot.it/challenge/02357152?challenge-id=89bc5f0c-5a1b-49c2-94ee-e521d929da08_1652166024699

Полякова Д. А.

*студентка кафедри слов'янської філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

Науковий керівник: Коломієць О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри слов'янської філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського*

МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ ПОЕЗІЇ ЄВГЕНА МАЛАНЮКА НА ПЛАТФОРМІ LEARNINGAPPS

Євген Маланюк – український письменник, що став відомим в Україні не за часи свого життя, а лише на початку 90-х років ХХ століття, аж через три десятиліття після його смерті. Саме тоді була знята заборона радянської влади на його твори. Він палко любив Батьківщину, тому тематика його творчості пронизана темою боротьби за національне відродження України, її державність.

Творчість Євгена Маланюка загалом можна поділити на два основних періоди: перший – поезія міжвоєнних часів (до 1943 року) та доробок, що був написаний уже після війни. Обидва вони пронизані воєнною тематикою.

До раннього періоду творчості можемо віднести такі збірки: “Стилет і стилос”(1925 р.), “Гербарій”(1926 р.), “Земля й залізо” (1930 р.), “Земна мадонна” (1934 р.), “Перстень Полікрата” (1939 р.). Характеризуючи перший період, можемо звернути увагу на войовничий, “державницький” характер

поезії. Автор висловлює сум від становища держави і при цьому злість за її слабкість.

Темою збірки “Стилет і стилос” є утвердження ролі митця як борця за долю народу. Автор передає свою синівську любов до України. Поетичне слово допомагає Євгену Маланюку відтворити свої думки на папері, розповісти, чому воїн став поетом.

Тема збірки “Гербарій” – проживання поета за кордоном. Емігрувавши, Євген Маланюк пише про тугу за рідною землею, висловлює слова любові за нею. Поет порівнює рідні краї з чужиною. Уклавши ці дві збірки автор утвердив себе як поет сильних почуттів, зрілий, емоційний, упевнений.

У 1930 році побачила світ третя збірка, під назвою “Земля й залізо”, що складається з трьох розділів: “Полин”, “Степова Еллада”, “Варяги”. Перший розділ продовжує тему та ідею попередніх збірок. Другий, під назвою “Степова Еллада”, дещо змінюється, вірші набувають мелодійно-ніжного звучання.

Назва четвертої збірки Євгена Маланюка – “Земна Мадонна” перегукуються з особистим життям поета. Перші два вірші присвячені дружині поета, проте більшість належить до національної, вселюдської тематики.

Збірку “Перстень Полікрата” назвав Євген Маланюк ліро-епічною. Тут змальовано долю поета, тугу за землею-матір’ю, трепетну любов до батьківщини, використано звернення до майбутніх поколінь. Розмірковуючи над впливом своєї творчості на наступні генерації, автор робить висновок, що він своє вже “відспівав”.

Вивчаючи літературу під час дистанційного навчання, можна використовувати безліч платформ, що допоможуть, граючись, навчитися тому, що складно дається, просто читаючи або переписуючи. Сьогодні ми маємо не лише давати учням матеріал в книгах, а й піклуватись про те, щоб він був гарно засвоєний. Для дітей середньої школи відкрито онлайн-навчання на платформі LearningApps.

Тут учитель має змогу створювати завдання самостійно і використовувати вже створені іншими вчителями вправи. Доступ до них відкритий. Через пошукову стрічку, за темою уроку, можна віднайти безліч завдань на різні теми, для різних вікових категорій учнів. Головне, чим ця платформа виграє з-поміж інших, є безліч різноманітних видів завдань (кросворди, стрічка хронології, вікторина, аудіо/відео контент, завдання “вгадай слово” та багато іншого.) Знаючи, що саме тобі потрібно, можна швидко й легко створити своє завдання, використовуючи лише текст, картинки. Позитивним є й те, що кожен пункт завдання можна озвучити. Учень під час виконання роботи має змогу перевірити себе самостійно.

Для вивчення життєвого шляху письменника на цій платформі було створено дві вправи, де використано такі види робіт: хронологічну стрічку та картки. Ознайомившись із біографією Євгена Маланюка учень має добре орієнтуватись у його творчості та роках, коли були написані поетичні збірки. Перше завдання дуже корисне саме для цього. Учень, поступово прикріплюючи назви збірок до хронологічної стрічки, може перевіряти себе й запам'ятовувати правильні відповіді.

Друге завдання має назву “картки”. Учень має віднайти пару, тобто з'єднати назву збірки (картинку) з роком, коли вона була укладена. Таким чином залучається зорова пам'ять.

Отже, під час навчання в інтернет-просторі є можливості знаходити нові цікаві методи вивчення української літератури. Одним із сучасних інтерактивних, захоплюючих та різноманітних форм навчання є ігри та завдання, створені на платформі LearningApps, яка призначена також і для підтримки дистанційної форми навчального процесу. Сервіс мультимедійних дидактичних вправ може бути цікавим не тільки учням, а і вчителям. Тут є можливість, навчаючись, урізноманітнити навчання, зокрема вивчення життєпису письменника, на прикладі створених завдань із теми “Життя та творчість Євгена Маланюка”, покликання на які пропонуємо в списку використаних джерел.

Список використаних джерел:

1. Маланюк Є. Єдиним сном, єдиним бодем...: поезії. Кіровоград : ТОВ «Імекс-ЛТД», 2013. 335 с.
2. Маланюк Є. Нотатники; біограф. нарис, вступ. ст., підгот. текстів, упоряд. та приміт. Л. Куценка. К. : Темпора, 2008. 143 с.
<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwiZi6WS0uT3AhURDewKHUF8DkQQFnoECAyQAQ&url=http%3A%2F%2Favchudnov.ucoz.net%2Fload%2Fevgen%2Fmalanjuk%2Fnotatniki%2F1936%2F1968%2F1-1-0-82&usg=AOvVaw1FcF3JL-meYmL99x6D77RN>
3. Полякова Д. А. Збірки Євгена Маланюка
<https://learningapps.org/watch?v=pv58mczwj22>
4. Полякова Д. А. Творча спадщина Євгена Маланюка
<https://learningapps.org/watch?v=pgk9shk5j22>

Христосенко А. В.

*студентка кафедри слов'янської філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

Науковий керівник: Коломієць О. В.

*доцент, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янської філології та журналістики
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ІСТОРИЧНОГО РОМАНУ ЛІНИ КОСТЕНКО «БЕРЕСТЕЧКО» НА ПЛАТФОРМІ WORDWALL

Роман Ліни Костенко «Берестечко» зображує національно-визвольну війну під проводом Богдана Хмельницького, де письменниця прагнула показати його не як полководця чи чоловіка, а як неймовірну й особливу особистість із переживаннями, емоціями, болями, щастям, властивими лише їй, тобто не через соціальну роль, а через історію душі. Від цієї ідеї можемо пояснити вибір жанру твору – роман у віршах, бо саме за допомогою ліричних елементів письменниця відтворила переживання, думки та психологію персонажів.

Попри те, що цей історичний роман не вивчають на уроках літератури в 11 класі, бо саме тоді за програмою розглядається ще один визначний роман Ліни Костенко «Маруся Чурай», а пропонують як додаткове або самостійне читання, на нього варто звернути увагу. Адже коли, як не сьогодні, нам надзвичайно важливо знати й пам'ятати історію нашої країни і нашого народу. Саме за допомогою української літератури як навчального предмета, переказів чи творів на історичні теми можна якнайкраще досягнути «поставленої мети у старших класах:

- формування гуманістичного світогляду старшокласників, долучення їх засобами художньої літератури до загальнолюдських і національних цінностей;
- виховання національно свідомих громадян України» [2, с.3].

Тому для їх досягнення може стати в нагоді вивчення роману у віршах Ліни Костенко «Берестечко». Важливо зауважити закономірність вибору письменницею історичної тематики та постатей для свого твору. Наприклад, Богдан Хмельницький зображений більше в нещасті, ніж у щасті, бо і сама письменниця пережила відчуження, її теж цькували, як і полководця, вона бачила занепад держави не слабший, аніж пережив гетьман у свої часи та вболівала за свою країну не менше, ніж герой роману.

Ліна Костенко у творі підняла одну з найголовніших загальнолюдських проблем – проблему вибору. Богдан Хмельницький теж мав вибір, оскільки він пішов зовсім нелегким шляхом і змушений був нести свій тяжкий хрест каяття і розпачу. До того ж трагізм цієї ситуації підкреслюють біблійні образи Голгофи, Іуди, Христа, Мойсея, які використала письменниця, щоб читачі задумалися над проблемами вибору, гріха, спокути і розплати.

Для учнів може стати цікавим дослідження проблематики твору, якщо їм допомогти в цьому через онлайн-платформи, наприклад, Wordwall, де можна створювати різні типи інтерактивних завдань: збіг, контрольне опитування, випадкові карти, відкривання коробки, випадкове колесо, пропущене слово, анаграма, групове сортування, підходящі пари, кросворд, вікторина, повітряна куля, погоня в лабіринті, літак, удар крота. За допомогою такого зацікавлення у формі ігор школярі точно захочуть прочитати роман, якщо він не буде прочитаним, або ж розібратися в сюжеті якомога детальніше. Але є один головний недолік у цій платформі – безоплатно можна створити лише п'ять завдань, за необмежену кількість потрібно буде заплатити.

До прикладу можна взяти завдання «Випадкові карти», на яких написати слова, пов'язані зі змістом і проблематикою твору: Богдан Хмельницький, битва під Берестечком, поразка, вибір, доля, природа, Голгофа, Мойсей і т. ін. Потрібно вибирати лише ті слова і словосполучення, які можуть означати щось конкретне та попросити учнів їх пояснити. Наприклад, Богдан Хмельницький – тяжка доля, проблема вибору, поразка, і від цього розвивати свою думку. Таким чином учні закріплять прочитане й навичку критично мислити.

Отже, для того, щоб зрозуміти проблеми сьогодення й осмислити минуле України, нам потрібно повернутися до історичних творів українських письменників, серед яких слід звернути увагу учнів 11 класу на роман у віршах «Берестечко» Ліни Костенко, у якому вона досліджує події часів Гетьманщини та не просто описує ці історичні часи на рівні тексту, змісту й композиції, а й укладає в сюжет оригінальний хід подій, який можна назвати її власною інтерпретацією. Тож дослідити разом із учнями проблематику твору можна за допомогою онлайн-платформи Wordwall, створивши різні типи інтерактивних завдань.

Список використаних джерел:

1. Костенко Л. В. Берестечко. Київ: Либідь. 2010. 232 с.
URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=13779>
2. Українська література. 10-11 класи. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту), затверджена Наказом Міністерства освіти і науки № 1407 від 23 жовтня 2017 року. 40 с.

РОЗДІЛ 6

УРОК У ВИМІРАХ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Кононенко О.В.

методист із української мови та літератури

Сумського ОІППО

АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА Й ЕТИКА ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ЯК СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

*Учитель може виховувати і навчати доти,
допоки сам працює над своїм вихованням і освітою.*

К.Д. Ушинський

Основна місія вчителя – це не лише реалізація навчальної програми, а й посередництво між здобувачами освіти та системою ідей, традиціями, культурою свого народу й людства. Обов'язок педагога – виховувати гідних людей, здатних примножувати здобутки людської цивілізації. Він зможе якісно виконувати свої функції, за умови гармонійного поєднання якостей:

✓ **спеціаліста** (знання педагогічної теорії, володіння педагогічною майстерністю та технологіями, знання психології, уміння раціонально організувати працю, любов до справи, любов до учнів, педагогічні здібності, загальна ерудиція, організаторські уміння, уміння слухати);

✓ **працівника** (уміння визначати мету і досягнути її, розподіляти час, систематичне і планомірне підвищення кваліфікації, всебічна освіченість, уміння працювати в колективі, наполегливість, дисциплінованість, відповідальність, активність, готовність нести відповідальність);

✓ **людини** (високі моральні якості, активна участь у громадському житті, активна життєва позиція, емпатія, оптимізм, витримка, терплячість, тактовність, справедливість, повага до законів держави, національна гідність, патріотизм, готовність до захисту України, здоровий спосіб життя, гуманізм, духовність, релігійність, потреба в спілкуванні, відкритість, самокритичність).

Реформа освіти вимагає не лише зміни програми, а й головного рушія покращень в освіті – самого вчителя. Саме від нього залежить, чи зацікавиться дитина в навчанні, чи зрозуміє матеріал, чи буде себе добре почувати у стінах школи і впевнено поза ними. Сучасний вчитель повинен розуміти, приймати й

допомагати іншим прийняти особливості кожної дитини, він не критикує, а підказує, не заганяє у рамки, а допомагає розгледіти таланти. Активно використовує нові підходи й технології, постійно самовдосконалюється та розвивається. Педагог має стати партнером дитини й батьків, який допомагає учню навчитися тому, що допоможе почуватися комфортно й вільно в дорослому житті; другом, який підтримує і допомагає; тьютором, який володіє інструментами коучингу та вміє налагодити контакти в групі як справжній фасилітатор, та використовує новаторські практики [6].

Окрім постійного підвищення професійної кваліфікації, системної самоосвіти, пошуків нових методів, прийомів та технологій вчитель особливу увагу повинен приділяти питанням культури та етики. Адже цим якостям не можливо навчитися раз на все життя. Ці soft skills вимагають постійного вдосконалення, динаміки й гнучкості.

Академічна культура – складне особистісне утворення, яке містить інтелектуальні здібності, особистісні якості й властивості, комплекс практичних умінь і навичок (освітніх компетентностей), що забезпечують успішне здійснення навчальної, наукової або дослідницької діяльності. Поняття «академічна культура» фахівці характеризують як інтелектуально-етичну систему цінностей, мотивацій, переконань та сприйняття, які визначають професійну діяльність в освіті та науці; систему цінностей, традицій, норм, правил, зразків поведінки проведення наукового дослідження, способів діяльності, принципів спілкування, що ґрунтується на педагогічно адаптованому досвіді наукової пізнавальної діяльності; культуру високої духовності й моралі, культуру особливої поведінки й спілкування людей, які професійно покликані забезпечувати трансляцію культурних цінностей; культуру високої якості праці й відповідальності за її результати, культуру толерантності й педагогічного оптимізму [1].

Академічну культуру вчителя закладу загальної освіти можна охарактеризувати як систему поведінкових цінностей, норм, правил, способів діяльності, принципів спілкування, які формуються на педагогічно адаптованому досвіді навчально-методичної, виховної та науково-методичної діяльності. Основою академічної культури є: культура мислення, культура розумової праці, культура педагогічної праці і доброчесності (рис.1) [5].

Рис. 1. Структурні компоненти академічної культури

Оскільки педагогічна діяльність має пряме відношення до майбутнього життя людини в суспільстві, її фізичного, психічного й духовного здоров'я, то дотримання норм моралі й професійної етики набуває у діяльності вчителя особливого значення. Учитель під час своєї професійної діяльності виступає носієм морально-етичних обов'язків по відношенню до учнів, їх батьків, фахового педагогічного співтовариства, окремих вчителів та суспільства в цілому.

Педагогічна етика вивчає характер етичної діяльності вчителя та етичних відносин у професійному середовищі, розробляє основи педагогічного етикету, що є сукупністю вироблених у вчительському середовищі специфічних правил спілкування, манер поведінки людей, які професійно займаються навчанням і вихованням [4].

Серед *категорій* педагогічної етики можна виокремити наступні: професійний педагогічний обов'язок, педагогічна справедливість, педагогічна честь і педагогічний авторитет.

Метою педагогічної етики є з'ясування рівня оволодіння працівниками етичними нормами, правилами, які стають їх особистісними принципами, та ступінь їх використання у професійній діяльності.

Про сформованість етичної компетентності вчителя свідчать:

- усвідомлення гуманістичних цінностей, інваріантного характеру норм, принципів педагогічної етики;
- розуміння морального змісту педагогічної професії; необхідності розвитку культурних потреб та інтересів;
- здійснення етичної рефлексії власних вчинків;

- виявлення сутності моральних колізій у різних педагогічних ситуаціях, прогнозування результатів своїх дій;
- уміння розв'язувати конфлікти, розуміти почуття та потреби здобувачів освіти;
- реалізація у професійній поведінці стратегії і тактики етично адекватного спілкування з різними учасниками освітнього процесу [3].

Етичні виміри вчителя віддзеркалюють його ставлення до сутності власної професії, до учасників педагогічної взаємодії, впливають на формування відповідних установок. А саме:

- ✓ на учня як на самоцінність, на розуміння його особистості, готовність до співпереживання, визнання значимості його внутрішнього світу;
- ✓ на педагогічну діяльність як засіб розвитку учня, створення емоційно-сприятливого тла для здобуття освіти, гнучкість і доцільність методів впливу;
- ✓ на себе як суб'єкта гуманістичних перетворень, інтерес до професійного і особистісного самоаналізу, віра у власні сили, прийняття себе;
- ✓ на педагогічний колектив як творче співтовариство, бажання допомогти іншим і за необхідності звернутися за порадою до колег [2].

Таким чином, через академічну культуру й етику вчителя як форму його морального ставлення до педагогічної діяльності і її учасників трансформуються духовні та культурні цінності, що мають інваріантний характер, відбувається гармонійний розвиток учня як особистості. Регуляція професійної поведінки вчителя на засадах культури та етики сприяє ефективному розв'язуванню ним суперечностей в освітньому процесі, подоланню конфліктів, пошуку нових шляхів власного самовдосконалення й самореалізації.

Список використаних джерел:

1. Васянович Г. Педагогічна етика. Навчально-методичний посібник / Г. Васянович. – Л.: Просвіта, 2004. – 344 с.
2. Герцюк Д. Академічні свободи у системі цінностей вищої освіти: еволюція і сучасний стан / Д. Герцюк // Вісник Львівського університету: Серія педаг. – 2009. – Вип. 25. – Ч. 4. – С. 16–24.
3. Лук'янова Л. Академічна культура як феномен національної освіти / Л. Лук'янова // Естетика і етика педагогічної дії. – 2017. – Вип. 16. – С. 193-195.
4. Роль педагогічної етики у професійній підготовці сучасного вчителя : Матеріали Всеукраїн. наук.-методичн. конф. / Ред. В. О. Огнев'юк. – К. : КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2008.
5. Хоружий Г. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти / Г. Хоружий. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. – 320 с.

6. Юринець Ю. Принципи академічних свобод як запорука демократичності вищої освіти: Міжнарод-но-правовий аспект / Ю. Юринець // Юридична газета, 15.03.2011 р. – № 15 (276). – С. 24.

Кульчицька М. П.

*студентка 3 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний
коледж» Волинської обласної ради*

Козігора М. А.

*викладач кафедри педагогіки та психології,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний
коледж» Волинської обласної ради*

КОМУНІКАЦІЯ ВЧИТЕЛЯ З УЧНЕМ ЯК УМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕМОЦІЙНО-СПРИЯТЛИВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Освітнє середовище має бути безпечним та емоційно-сприятливим місцем, де діти відчуватимуть себе захищеними.

Вивчення, дослідження, аналіз та створення безпечного освітнього середовища важливо тому, що це освітній осередок, в якому:

- наявні безпечні умови навчання та праці,
- комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів і батьків,
- відсутні будь-які прояви насильства та є достатні ресурси для їх запобігання,
- дотримано права та норми фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника навчально-виховного процесу (Кодекс, 2018).

Плануючи організацію освітнього середовища в початкових класах, важливо брати до уваги теоретичні міркування про розвиток дитини, описані у працях багатьох відомих вітчизняних і зарубіжних авторів (Е. Еріксон, Л. Виговський та Ж. Піаже, табл.1.).

Психологічний

Дослідники, які вивчають коло проблем, пов'язаних з питанням психологічної безпеки освітнього середовища, вважають, що психотравмуючі ситуації прямо чи опосередковано впливають на фізичне і психічне здоров'я особистості. Зокрема, до психотравмуючих ситуацій у навчальному процесі освітнього закладу можна віднести:

- конфлікти у стосунках вчитель – учень, учень – учень, учень – батьки тощо;
- проблема адаптації в освітньому середовищі;
- атмосфера конкуренції між однолітками;
- надмірна вимогливість педагогів .

Екологічний

Український педагог С. Совгіра зазначає, що екологічно безпечне освітнє середовище -це система психолого-педагогічних умов, впливів і можливостей , які забезпечують захищеність особистості від негативного впливу екологічних факторів,що визначають оптимальність взаємодії зі світом природи.

Інформаційний

Не менш важливим є й інформаційна частина безпеки освітнього середовища, яка, на думку Н. Кириленко, через застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освіті здійснює масовий, глобальний вплив на особистість. Серед негативного впливу інформації на сучасне освітнє середовище авторка виокремлює: відсутність належних механізмів контролю якості інформації, доступної через сучасні телекомунікаційні технології, що породжує проникнення в освітній простір великого обсягу недостовірної інформації; неконтрольоване проникнення інформації сумнівного, агресивного змісту, яка може сприяти виникненню насильства, булінгу, кібербулінгу.

Прихід в загальноосвітній заклад супроводжується адаптацією до нових умов. Роль вчителя, без сумніву, має велике значення у цьому процесі. Від його дій залежить формування психологічно безпечного та емоційно-сприятливого перебування здобувача освіти у середовищі школи.

Багато несподіваних факторів, які впливають на дитину у школі, досліджували різні психологи, такі, як А. Дакворд, К. Двек та інші. Автори дотримуються такої думки, що позитивний вплив на дітей справляють позаурочні заняття. Наприклад, різноманітні гуртки, на яких діти працюють в іншому середовищі, де можуть досягнути своєї мети в умовах з нижчими вимогами. Такі заняття також мають позитивний вплив.

Педагог повинен користуватися різноманітною літературою, програмами, це дозволить попередити та уникнути булінгу, заниженої самооцінки дитини та її замкнутості і сформувати психологічно безпечне середовище для дитячого колективу

Школярі суттєво відрізняються один від одного, тому вчитель має знаходити шляхи індивідуального підходу. Вивчаючи психофізичні можливості дітей, учитель зможе правильно обрати метод навчання, щоб не порушити тону і чутливу психіку здобувача освіти початкової школи.

Беручи до уваги те, що багато факторів мають вплив на формування безпечного та емоційно–сприятливого середовища у початковій школі, педагоги, визначаючи зміст освітнього процесу, мають урахувувати соціальні умови, в яких перебувають учні.

Педагоги та батьки мають знати про заборонене й ефективне спілкування з учнями, яке впливає на їхній внутрішньоособистісний стан, освітній комфорт дитини. Існує сім «блокаторів» сенситивного (надчутливого) стану учня (Сімейне):

1. Побутові погрози.

«Якщо не прибереш після себе, залишишся без...», «Роби так, як я сказав. Не став зайвих запитань, бо не пущу на вулицю».

На ці вислови педагогів часто не звертається увага. Але ж учень початкових класів сприймає подібні вказівки значно складніше. Такі погрози викликають в нього не лише страх, а й почуття ворожості, прихований негативізм щодо педагогів.

2. Авторитарні накази.

«Якщо тобі це говорить учитель (батьки), ти маєш слухатися», «Я тобі забороняю товаришувати з...», «Я – вчитель (мати, батько), тож краще знаю, що для тебе добре, а що – ні».

Такі репліки — прагнення підкорити цю особистість, призводять до порушення в класі (родині) атмосфери рівноправності. Дитина затамовує образ: *«Ось виросту, побачимо, хто сильніший»* — думає вона.

3. Критика «глухого кута

«Ти абсолютно не привчений працювати», «Ти такий як і (ім'я однолітка)», «Учу тебе вчу, та все марно».

Подібні зауваження заганяють учня у глухий кут, не залишаючи йому жодні надії на виправлення, тим більше, коли його обвинувачують у тому, що не залежить від нього. Відтак учень, почувавшись позбавленим учительської (батьківської) турботи, любові та підтримки, стає замкненим в собі.

4. Образливі прізвиська.

«Ти поводишся, як упертий віслюк», «Таке може сказати лише повний дурень», «І в кого ти такий ...уродився?».

Образливі прізвиська знижують самооцінку учня, а до того ж закріплюють у його свідомості модель спілкування з іншими людьми у формі приниження.

5. Невмотивований допит.

«І скільки ж часу у тебе на це пішло?», «І чого це ти так запізнився?», «І чим ти тут займаєшся?».

Іноді вчителі (батьки) приділяють надто багато уваги з'ясуванню неістотних деталей у поведінці дитини. Учень початкових класів розцінює це як прояв недовіри до себе. Як результат може з'явитися стійкий страх перед дорослими, що змусить дитину в майбутньому приховувати від вчителів (батьків) своє особисте життя.

6. Безапеляційні твердження.

«Ти так робиш мені на зло, я знаю», «Ти просто жадібний, я вже зрозумів(ла)», «Можеш не виправдовуватися, я знаю наперед, що ти скажеш».

Такі твердження надзвичайно болючі для учня і руйнівні для його психічного здоров'я. Небажання дорослого розібратися в діях учня зводить між ними стіну, яка згодом ставатиме дедалі вищою.

7. Несвоєчасні поради.

«Якби ти зробила так, як я тобі радила, нічого б не сталося. А тепер маєш собі проблему», «Якби в тебе на столі був лад, ти б зараз не переживав(ла), що загубився твій малюнок», «Навіщо ти так переймаєшся? То все дурниці. Ось коли виростеш, зрозумієш: не варто через це плакати».

Такі поради абсолютно недоречні тоді, коли учневі потрібно, щоб його просто вислухали, поспівчували, допомогли. Іншого разу він може не мати бажання з вами ділитися ні горем, ні радістю. Тому педагоги та батьки мають аналізувати своє спілкування з дітьми. Педагогічно правильно підтримувати дитину, підкреслюючи загальне задоволення нею «Ти зробив кілька помилок. Хоча в цілому поведився чемно». Таким чином учень розуміє, що помилки можливі і не травмується психологічно переживаючи свої невдачі.

Отже, дбаючи про сенситивний (надчутливий) стан учня, педагог повинен правильно знаходити психологічний підхід, переформатовувати різні ідеї, володіти оптимальним спілкуванням із добувачами освіти початкової школи. Несприятливі впливи шкільного середовища зумовлюють появу складних ситуацій у міжособистісному спілкуванні – конфлікти з батьками, друзями, вчителями, непорозуміння з оточенням, прояви психологічного та емоційного насильства, ігнорування, приниження, недоброзичливе ставлення. Сучасне освітнє середовище створює неповторне індивідуалізоване та персоналізоване враження, де у кожного є можливість відшукати себе.

Список використаних джерел:

1. Сімейне виховання- запорука психічного здоров'я дитини. Відновлено з <https://satanivska-gromada.gov.ua/simejne-vihovannya-zaporuka-psihihnogo-zdorovya-ditini-16-23-21-10-11-2016/>.
2. Кодекс безпечного освітнього середовища (2018.). Київ. Відновлено з https://www.pedrada.com.ua/files/articles/2614/KBOS_book_2018.pdf

Груба Т. Л.

*доктор педагогічних наук, професор кафедри
української мови та літератури,
декан історико-філологічного факультету,
Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука*

КОМПЕТЕНТІСНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КОМУНІКАТИВНО ЗНАЧУЩИХ МОВЛЕННЄВИХ ЖАНРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СТАРШИХ КЛАСАХ

Реформування системи освіти в Україні, упровадження нових підходів до навчання, затвердження Державних стандартів, поява Концепції «Нова українська школа» змінюють результати навчання, орієнтують вчителів на формування ключових і предметних компетентностей.

Так, на запровадження компетентнісного підходу націлює Концепція Нової української школи, в якій зазначається, що «знання та вміння, взаємопов'язані з ціннісними орієнтирами учня, формують його життєві компетентності, потрібні для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці» [3, с. 10].

До таких важливих умінь належать комунікативно-жанрові, сформованість яких забезпечує продукування текстів різних жанрів, стилів і типів мовлення, адекватних ситуації спілкування. Науковці (Н. Голуб, О. Горошкіна, Л. Мацько, М. Пентилюк, О. Семенов та ін.) вважають володіння мовленнєвими жанрами необхідною ознакою особистості, оскільки кожна людина щодня стає свідком чи учасником багатьох подій, ситуацій, у яких необхідно прийняти певне рішення, пояснити, попросити вибачення, запропонувати, застерегти, відмовити, поспівчувати, і саме це потребує сформованості вмінь висловитися за допомогою мовленнєвих жанрів, щоб

ситуацію спрямувати в річище гармонійних стосунків, а не наростання напруги, конфронтації [1].

Сучасні українські лінгводидакти на основі теорії мовленнєвих жанрів, розробленої в мовознавчій теорії, доводять необхідність існування жанрового підходу чи аспекту. Так, дослідниця Н. Голуб на користь цієї ідеї виокремлює такі аргументи:

1. Теорія мовленнєвих жанрів пропонує універсальний *підхід* до мовленнєвої поведінки людини, механізмів породження й інтерпретації текстів.

2. Знання теорії жанрів дає змогу людині почуватися впевнено у багатьох життєвих ситуаціях, повніше і яскравіше розкривати свою індивідуальність, варіювати ситуацію спілкування, реалізувати вільний мовленнєвий задум.

3. Мовленнєві жанри організовують мовлення практично так само, як його організовують граматичні форми. Навчаючись відливати власне мовлення в жанрові форми і чуючи чуже мовлення, вже з перших слів людина вгадує його жанр, певний об'єм (тобто приблизну довжину мовленнєвого цілого), певну композиційну побудову, передбачає кінець, тобто з самого початку має враження мовленнєвого цілого, котре потім лише диференціюється в процесі мовлення [1, с.4].

Про необхідність виокремлення й застосування в шкільній практиці комунікативно-жанрового підходу до вивчення мови ми писали попередньо, розглядаючи *комунікативно-жанровий підхід* як лінгводидактичний підхід у межах провідного комунікативно-діяльнісного. Цей підхід передбачає вивчення мови крізь призму мовленнєвих жанрів, опрацювання комунікативно значущих жанрів у системі, акцентування уваги на змістово-композиційних, лінгвостилістичних особливостях жанрів у їх взаємозв'язку, побудову власних висловлювань різних жанрів, адекватних ситуації спілкування, тобто відображає важливий аспект формування комунікативної компетентності як предметної і ключової [2, с. 82].

Серед складників означеної компетентності виокремлюємо *мотиваційно-ціннісний* (становлення ціннісних орієнтацій на основі вивчення й засвоєння соціально-культурного досвіду народу щодо жанрів різних типів), *когнітивний* (знаннєвий, інформаційно-комунікативний), *оперативно-діяльнісний* (уміння, навички, набутий у процесі навчання досвід), *рефлексійно-емпатійний* (здатність до самоаналізу й осмислення власної мовленнєво-жанрової діяльності); *фатичний* (здатність до використання мовленнєвих засобів ритуального характеру, формул мовленнєвого етикету), *афективний* (емоційне ставлення до процесу спілкування, внутрішнє переживання комунікативних ситуацій та їх наслідків, впливати на емоційний стан співрозмовника, викликати

в нього позитивні емоції, використовуючи відповідні до ситуації мовленнєві жанри : втішання, похвалу, комплімент тощо).

Особливої актуальності набуває виділення комунікативно-значущих мовленнєвих жанрів для вивчення їх особливостей на уроках української мови в старших класах. На основі аналізу наукових розвідок, багаторічного власного досвіду ми виокремили понад 100 жанрів, засвоєння яких базується на засадах компетентнісного підходу.

Представимо їх у таблиці.

Таблиця I

Перелік комунікативно значущих мовленнєвих жанрів

Літера алфавіту	Назва мовленнєвих жанрів
А	автобіографія, акт, анотація, афіша, афоризм
Б	бесіда, бібліографія (до конкретної теми), бібліографічний опис, бібліографічний список
В	виступ, витяг з протоколу, відгук, вітання, вибачення, вимога, відмова, відповідь, відповідь на питання, вірш.
Г	гасло (заклик), гумореска
Д	дебати, дискусія, диспут, діалог, довідка, доповідь , (доповідь-реферат), допис, доручення
Е	есе
Ж	жарт
З	заклик, замітка, записка, запрошення, зауваження, заява, звіт
І	інструкція, інструктаж, інформація
К	казка, казка лінгвістична, коментар, комплімент, конспект, конференція, круглий стіл (виступ)
Л	легенда, лист (вітальний, вибачення, відповідь, офіційний, приватний, електронний, письменнику)
М	монолог, мотиваційний лист
Н	назва (до ілюстрації, світлина, картини), наказ, нарис

О	обговорення (статті, ситуації), огляд, оголошення, оповідання, оцінювання
П	пам'ятка, переказ, переконування, питання, підпис під фотографією, план, побажання, повідомлення, порада, портрет, полілог, пост у соцмережах, пояснення, правило, привітання, протокол, проект, презентація, пропозиція
Р	реклама, репортаж, рецензія, реферат, роздум, розмова, розповідь
С	семінар (виступ на семінарі), словник (термінологічний, етикетних висловів, діалектизмів, власного мовлення тощо), словникова стаття (до енциклопедії, тлумачного, орфоепічного словників), сценарій
Т	таблиця (самостійне складання), теза, тези, тести, твір, телефонна розмова
Х	характеристика
Щ	щоденник

Отже, аналітичний огляд, теоретичне узагальнення нагромаджених мовознавчою і методичною традиціями напрацювань дозволяє виокремити комунікативно значущі жанри, вивчення яких на уроках української мови в старших класах сприяє формуванню предметної й ключових компетентностей учня, здатного до мовленнєвого самовдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Голуб Н. (2015) Мовленнєві жанри на уроках української мови у 8-9 класах. *Українська мова і література в школі*, 1, 13–18.
2. Груба Т. (2019) Комунікативно-жанровий підхід до навчання української мови у профільних класах. *Нова педагогічна думка*, 1 (97), 80-83.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи / Міністерство освіти і науки України. URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf>

Горошкін І. О.
*кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання іноземних мов,
Інститут педагогіки НАПН України*

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ МОВЛЕННЄВИХ СИТУАЦІЙ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В 5 КЛАСІ ГІМНАЗІЇ

Важливим складником сучасного уроку іноземних мов є мовленнєві ситуації – комунікативні завдання, що моделюють різноманітні життєві обставини й передбачають залучення учнів до різних видів мовленнєвої діяльності. Моделювання в освітньому процесі типових ситуацій реального спілкування сприяє формуванню комунікативних умінь здобувачів освіти, з-поміж яких уміння правильно побудувати мовленнєву взаємодію, відповідну сфері і цілям спілкування, дотримуватися норм мовленнєвого етикету. [1] З огляду на це необхідно сформувати в майбутніх учителів іноземних мов уміння проєктувати комунікативні завдання для учнів з урахуванням змісту нових модельних програм. Для цього насамперед необхідно проаналізувати вимоги Державного стандарту базової середньої освіти та зміст чинних програм для того, щоб визначити стратегічні напрями діяльності вчителя-предметника, одним із яких є формування в учнів умінь ситуаційного іншомовного спілкування.

У цьому контексті важливо ознайомити студентів з новітніми дослідженнями української методичної науки. Так, вітчизняні дослідники (В. Редько, В. Буренко та ін.) виокремлюють чотири види комунікативних завдань для формування в учнів здатності до ситуаційного іншомовного спілкування – монологічне мовлення, діалогічне мовлення, проєктна робота, дидактична гра. [4] Залучення учнів до виконання усіх видів завдань сприятиме формуванню в них умінь іншомовного спілкування.

Завданням для самостійної та індивідуальної роботи студентів у межах курсу «Методика навчання іноземних мов» може бути підготовка мовленнєвих ситуацій для учнів певного класу. Докладніше розглянемо деякі приклади можливих мовленнєвих ситуацій для учнів 5 класу, тематика яких обрана відповідно до вимог модельної навчальної програми «Іноземна мова 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти 2021 року (Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова С. І. та ін.). [3]

Монологічне мовлення

Тема: Я, моя родина, мої друзі.

Підтема: Мої родинні зв'язки.

Розкажіть іноземним друзям про вашу родину. Назвіть імена членів родини, їхній вік, опишіть зовнішність, риси характеру.

Тема: Харчування.

Підтема: Улюблені страви.

Розкажіть про свої улюблені страви. З яких інгредієнтів вони складаються? Чи вмієте ви готувати їх власноруч? Якщо так, розкажіть як ви це робите.

Діалогічне мовлення

Тема: Одяг.

Підтема: Види одягу.

Ви в крамниці, щоб купити новий одяг. Поспілкуйтесь з продавцем-консультантом, розкажіть, що саме вам потрібно, послухайте його/її поради. Дізнайтесь вартість одягу.

Проектна робота

Тема: Свята і традиції.

Підтема: Календар свят в Україні та країнах виучуваної мови.

Складіть календар найбільш значущих свят в Україні та в країнах, мову яких ви вивчаєте (індивідуально або колективно). Презентуйте його, розкажіть, що вам відомо про ці свята.

Тема: Одяг.

Підтема: Сезонний одяг.

Створіть проект власного гардеробу на кожен пору року – детальний список речей та взуття. Оберіть кольори, види, бренди за власним смаком.

Дидактичні ігри

Тема: Країни виучуваної мови.

Підтема: Загальні відомості про країни виучуваної мови.

Уявіть, що у вашого класу з'явилась можливість здійснити подорож до однієї з країн, мову яких ви вивчаєте (на вибір). Індивідуально або розділившись на групи, знайдіть інформацію про одну з країн. Поділіться здобутою інформацією з однокласниками. Обговоріть, наведіть аргументи за та проти. Оберіть маршрут своєї поїздки.

Доцільно наголосити студентам, що мовленнєві ситуації, які застосовують на уроках іноземних мов, мають спонукати учнів до спілкування з однокласниками, закордонними однолітками та відповідати їхнім потребам і прагненням. У процесі виконання подібних завдань доцільно задіяти всі канали надходження інформації, активізувати інтелектуальну й емоційну сфери особистості учнів [2].

Дидактико-розвивальний потенціал мовленнєвих ситуацій полягає передусім у їхній спрямованості на розвиток освітнього досвіду учнів, їхніх особистісних якостей, предметних та загальнопредметних умінь, зокрема характеризувати, розповідати, описувати, зіставляти, уточнювати інформацію через запитання, погоджуватися, відмовляти, використовуючи вербальні й невербальні засоби тощо.

Отже, необхідною умовою підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання мовленнєвих ситуацій на уроках є аналіз державних документів, що визначають зміст навчання, та моделювання мовленнєвих ситуацій у межах самостійної та індивідуальної роботи з курсу «Методика навчання іноземних мов».

Список використаних джерел:

1. Горошкін І. О. (2021). Мовленнєві ситуації як засіб формування іншомовних комунікативних вмінь учнів гімназії. Трансформація освіти в контексті процесів глобалізації : *матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 12 березня 2021 р).* Дніпро : Міжнародний гуманітарний дослідницький центр, 42 – 44.

2. Горошкін І. О. (2021) *Система мовленнєвих ситуацій у компетентнісному навчанні іноземних мов учнів 5-6 класів. Педагогічна освіта: теорія і практика: Збірник наукових праць, 1 (30),* Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 157-166.

3. Модельна навчальна програма «Іноземна мова. 5–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (2021) / Редько В. Г., Шаленко О. П. & Сотникова С. І., Коваленко О. Я., Коропецька І. Б., Якоб О. М., Самойлюкевич І. В., Добра О. М., Кіор Т. М.

4. Редько В. Г., Буренко В. (2022) Технологія створення та використання мовленнєвих ситуацій як засобів компетентнісного навчання іншомовного спілкування учнів закладів загальної середньої освіти. *Іноземні мови в школах України.* 1 (113), 2-9

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

В умовах сьогодення освітній процес є поліфункціональним явищем. Інтенсивний розвиток інформаційного простору, посилення ролі віртуальної соціальної комунікації, збільшення кількості інформації різної якості створюють відповідні передумови для побудови уроків української мови. Окрім того, складні воєнні реалії вимагають збільшення ефективності освіти в аспекті інтелектуального, духовного розвитку здобувача, його соціальної адаптації до нових обставин у навчально-виховній діяльності. У результаті відбувається переоцінка академічних цінностей, зміна освітніх компонентів відповідно до нової свідомості учня і його освітніх потреб.

Невід'ємним компонентом уроку української мови в закладах загальної середньої освіти є академічна культура. Системність поняття академічної культури включає академічну діяльність, доброчесність, мобільність, академічне письмо. Сама ж дефініція означається як «система цінностей, знань та понять, що лежать в основі функціонування академічних інститутів» [1]. Принципи академічної культури повинні функціонувати як у діяльності учня, так і вчителя.

Результатом навчальної діяльності здобувачів освіти є академічне письмо. Метою будь-якого виду роботи на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти є навчити учнів комунікації, у різних формах висловлювати й аргументувати свої думки, ідеї за допомогою академічного тексту.

Академічний текст має враховувати принципи інформаційної, культурної й наукової грамотності, бути виявом самобутньої особистості учня, його думок, критичного мислення й можливості самостійно створювати якісний навчальний або науковий продукт.

Основи академічної культури на уроках української мови передбачають виховання в особистості здобувача освіти певних морально-етичних цінностей як дослідника. Формування наукової культури учня відбувається під час виконання проблемних, пошуково-дослідницьких, творчих робіт.

В умовах воєнних реалій питання академічної культури на уроках української мови потребує переосмислення. Українська мова як ключовий державотворчий, консолідуючий чинник набуває нового статусу й ролі.

Центральною знову постає проблема відродження автентичних ознак української мови, повернення її до первісних автохтонних рис. І написання академічних текстів учнями вимагає врахування цих аспектів розвитку мови.

Окрім того, сучасна інформаційна війна створює нові умови для критичного переосмислення відомостей із різних джерел і медіа. Наявність недостовірної інформації, «перекручування» фактів, «викривлення» історії стає викликом для дослідницьких здібностей учнів.

У таких умовах академічна культура актуалізується й набуває нового значення. Пріоритетом навчальної діяльності на уроках української мови стає вивчення правил правильної, точної побудови й оформлення власної думки в певний академічний текст. Функціонування в засобах медіа інформації різного характеру вимагає від здобувача освіти активізації критичного осмислення й обробки повідомлень. Формування умінь знаходити й застосовувати достовірні відомості, аргументувати їх дійсність і актуальність є першорядним завданням для методичної діяльності вчителя.

Важливим етапом вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти є опрацювання власних назв. Дослідження учнями особливостей пропріальної лексики здійснюється під час освоєння орфографії. Орфографічні навички згідно з навчальною програмою [2], [5] повинні формуватися на кожному етапі вивчення української мови. Окрім того, робота з власними назвами реалізується під час усіх видів діяльності та студіювання більшості мовних розділів.

Матеріалом дослідження власних назв у школі в основному є художня література. Часто в підручниках або використаних учителем посібниках приклади є застарілими, неактуальними й нецікавими для учнів. На сучасному етапі українська література активно поповнюється новими якісними зразками. Учителю доречно використовувати приклади з сучасних джерел. Таким чином активізуючи ще й читацьку компетентність здобувачів освіти з одночасним розвитком їх мовної особистості.

Важливими є й матеріали із засобів медіа: соціальних мереж, інтернет-сайтів, журналів, віртуальних газет, оголошень, повідомлень, новин. Зокрема, у таких джерелах учні можуть аналізувати особливості правопису й написання власних назв, їх семантичне навантаження, специфіку словотворення тощо.

Під час роботи з такими інформаційними ресурсами важливо як для вчителя, так і учнів дотримуватися принципів академічної культури. В основі такої діяльності має бути навчання правильно розуміти й використовувати основи академічної доброчесності, права на інтелектуальну власність і її непорушність. Учителю доречно постійно звертати увагу школярів на медіа

гігієну та грамотність, формувати вміння правильно добирати матеріал й аналізувати його.

Формування основ академічної культури під час вивчення власних назв ефективно проводити з використанням інноваційних методів із залученням комп'ютерних технологій, елементів проблемного навчання, пошуково-дослідницьких завдань, творчих видів діяльності, вправ на критичне мислення.

Під час роботи з власними назвами доречно провести зі здобувачами освіти евристичну бесіду на тему етичної академічної поведінки. Організація індивідуальних домашніх завдань відповідно до рівня знань учня та його потреб є основою забезпечення академічної доброчесності й уникнення списувань між школярами.

Написання академічних текстів із уведенням власних назв є результативним способом перевірки знань учнів, розвитку їх творчих і наукових здібностей, критичного мислення. Окрім того, такі види роботи є ефективними у формуванні ключових компетентностей засобами української мови та контролю за рівнем їх сформованості.

Отже, пріоритетним напрямом роботи під час вивчення власних назв на уроках української мови в закладах загальної середньої освіти є формування ключових мовних і мовленнєвих компетентностей засобами академічної культури. Важливість упровадження принципів академічної доброчесності, мобільності, інформаційної грамотності в умовах сучасності пояснюється зміною інтересів, потреб здобувачів освіти й новими соціокультурними умовами. Вивчення й активне використання основ академічної культури в закладах освіти повинне стати одним із основних загальнодидактичних принципів методики навчання української мови.

Список використаних джерел:

1. Висоцька Л. Основи академічної культури. URL: <http://kk.nau.edu.ua/article/910>.
2. Програма. Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11 класи. Рівень стандарту. 2017. 42 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
3. Семенов О. Академічна культура дослідника: європейський та національний контексти : навчальний посібник. Суми : СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2021. 216 с.
4. Скорук І. Курсова та дипломна роботи з ономастики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид., доп. Луцьк : Вежа-Друк, 2017. 272 с.

5. Українська мова. 5-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 2017. 91 с. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas>.

Кузьменко О.М.,
*учитель української мови та
літератури
вищої кваліфікаційної категорії,
старший учитель
Кириківського ЗЗСО I – III ступенів
Кириківської селищної ради
Охтирського району
Сумської області*

**РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ ТА М'ЯКИХ НАВИЧОК
(SOFT SKILLS) ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДИКИ «ФІЛОСОФІЯ ДЛЯ ДІТЕЙ» МЕТЬЮ
ЛІПМАНА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ
В УМОВАХ ВОЄННИХ РЕАЛІЙ**

Сучасний урок усе частіше не схожий на урок у традиційному розумінні як за своєю структурою, так і за формами, методами навчання. У 2016 році я дізналася про методику «Філософія для дітей» Метью Ліпмана, відвідавши тренінг Юлії Кравченко «Зміст, базові принципи та педагогічна стратегія програми «Філософія для дітей (P4C)». Зацікавило те, що в основі цієї методики – робота з текстом. Отже, саме ця методика пропонує той інструментарій, який можна використати на уроках української літератури та під час позакласної роботи з учнями.

Коротко про саму методику: у чому її сенс та які навички й компетенції вона допомагає здобути. У 1970-х роках професор університету Монклер Метью ЛІПМАН створив методику навчання «Філософія для дітей» (Philosophy for Children). У її основі лежить сократівський діалог, у якому всі учасники є рівноправними партнерами. Вони вчаться формувати сильні й аргументовані судження.

Методика виховує три типи мислення: критичне, креативне і піклувальне. Основний шлях упровадження «Філософії для дітей» – сократівський діалог, який базується на взаємоповазі, рівності учасників [1]. Під час заняття за цією методикою використовують коло, у якому дітям пропонують читати. Вони читають «ланцюжком», одне за одним. Кожен чекає, коли до нього дійде черга. Це виховує культуру, а також відпрацьовує навички слухання. За прочитаним діти формулюють запитання, які вчитель записує на дошці, обов'язково зазначаючи авторів. Потім учні голосують: обирають одне чи два запитання, які найбільше сподобалися. Учитель дякує всім дітям за сформульовані запитання. Наступний крок – загальне обговорення та формування гіпотез щодо розв'язання тієї чи іншої проблеми. Далі – перевірка гіпотези та її аргументація. [3].

Завдяки методиці у дітей формуються навички філософування, які належать до групи вмій soft-skills (м'які навички). Вони є необхідними для самореалізації особистості в XXI столітті. Зокрема, йдеться про:

- здатність висловлюватися;
- вміння формулювати власну думку;
- креативне мислення;
- активне слухання;
- навик читання;
- здатність аргументувати та відстоювати власну позицію;
- сміливість висловитися публічно;
- вміння давати зворотній зв'язок;
- повагу та прийняття думки іншого;
- емоційний інтелект;
- мистецтво інтерпретації;
- вміння та мотивацію навчатися.

Ці навички формуються поступово за умови систематичного використання методики на уроках [2]. Соціологічні дослідження, проведені у Британії в 2015 році, показали, що одне заняття на тиждень за цією методикою підвищує результативність навчання дітей на інших предметах на 30%.

Особливість методики полягає в тому, що вчитель має обов'язково пройти теоретичне і практичне навчання. Практична частина такого навчання є більшою і вагомішою, оскільки тільки під час тренінгів формуються і розвиваються навички модератора.

Роль модератора заняття Р4С суттєво відрізняється від ролі вчителя класичного уроку. Модератор має дотримуватися принципу безоціночності

щодо висловлювань чи запитань учнів. Завдяки цьому учні долають страх чи невпевненість під час етапу формулювання запитань, висловлення власної думки, в учасників з'являється впевненість у важливості їхніх думок для спільного результату. Це мотивує їх до креативності, неординарності під час пошуку аргументів для вирішення обраної проблеми.

У 2020 році я була учасницею Школи для педагогічних працівників закладів позашкільної та загальної середньої освіти з методики «Філософія для дітей» Метью Ліпмана, організатором якої є Лабораторія з розвитку критичного мислення НЦ «МАНУ». Завідувач Лабораторії Юлія Кравченко упродовж цієї Школи не тільки ознайомила з базовими принципами, а й зі світовим практичним досвідом модифікації цієї методики.

Два роки частину уроків української літератури проводжу з використанням інструментарію методики «Філософія для дітей». Крім того, як елементи позакласної роботи 1 раз на тиждень проводжу постійні заняття за цією методикою з постійною групою учнів 10, 11 класів.

У зв'язку з російською агресією в заняттях була вимушена перерва: і діти, і я опинилися в зоні бойових дій. Але щойно стало спокійніше, ми відновили заняття. У цей період хтось із дітей перебував удома, а хтось виїхав у безпечніші місця і знаходився в різних куточках України. Інтернет у більшості тільки мобільний, відеозв'язку майже не було. Тому ми прийняли рішення працювати в *Telegram*. Я створила власний алгоритм комунікації з дітьми, який зберігає засади Р4С-методики. Правила роботи обговорили в групі, також дещо змінювали вже під час занять. І нам таки вдалося організувати, на мою думку, повноцінне заняття. Так, новий формат ще потребує вдосконалення, але вже з першого заняття можу сміливо заявити: такий варіант роботи в соцмережі може бути ефективним. Важливо, що діти потребують таких занять. Як зазначила одна з учасниць, заняття з Р4С відволікають від складної ситуації війни, допомагають заспокоїтися.

Адаптація методики під час проведення заняття в *Telegram* має як позитивні сторони, так і недоліки. Однак зазначу, що недоліків менше і більшість можна усунути в процесі роботи.

ПОЗИТИВНЕ.

- Заняття варто проводити зі сформованою досвідченою групою.
- Я визначила б таку послідовність форм роботи для досягнення найбільшої результативності: офлайн (традиційний, у колі), онлайн (наприклад, через Zoom), соцмережі. Тобто група має послідовно працювати за цими трьома формами.

- Якість тексту має значення. Я обрала твори Степана Процюка. На мою думку, есе цього автора добре надаються для їх вивчення з використанням інструментарію методики Р4С. Вони глибокі, змушують задуматися над важливими проблемами життя людини, суспільства, моралі. Читач має бути підготовленим, з певним досвідом читання текстів різної складності. Учасники старшої групи до деякої міри є вже саме такими читачами.

- Уподобайка «ручка» означає слово «дякую», яке модератор висловлює кожному учаснику. Писати щоразу слово «дякую» - це незручно, «збиває» стрічку. Тому дійшли такої згоди з учасниками занять. Звертаю увагу, що ця уподобайка не висловлює жодної оцінки модератора до висловлень учасників.

- Під час формулювання запитань та їх запису учасники намагаються не робити інших реплік. Так усі запитання записуються у стрічці поруч. З ними зручно працювати. Зручніше відбувається етап голосування.

- Текст учасники можуть отримати напередодні заняття, прочитали його, поміркувати над запитаннями. Можна дати за 1 годину або навіть за 1 день. Це економить час самого заняття. Учасники мають час заглибитися в сам текст.

- Запитання можна теж сформулювати заздалегідь, а під час заняття відразу записати їх у групі. За рахунок того, що текст прочитаний раніше і сформульовані запитання, більше часу залишається на саме обговорення.

- Письмове висловлення потребує лаконічності, чіткості, правильного добору лексики (з рефлексій учасників).

- Письмова форма дозволяє повернутися до висловлених думок, які фіксуються у стрічці, і ще раз обміркувати їх (з рефлексій учасників).

- Думки учасників є однаково цікавими як на заняттях офлайн, так і в *Telegram* (з рефлексій учасників). Тобто форма заняття не впливає на кількість висловлених думок та їх глибину.

НЕДОЛІКИ (з рефлексій учасників).

- Відсутність «живого» спілкування: можливості бачити емоції інших учасників, їхню міміку, погляд, жести.

- Учасникам доводиться дбати про орфографію та пунктуацію, а це забирає час і відволікає від думок.

- Учасники іноді відволікаються на повідомлення в соцмережах чи іншу роботу під час заняття в *Telegram*.

На основі есе Степана Процюка «Порятунок», «Всередину і назовні» (з книги «Відкинуті і воскреслі»), «Terra incognita», «Культ молодості» (з книги «Аналіз крові»), у яких ідеться про актуальні проблеми, що перегукуються з реальністю під час війни, учасники формулювали серйозні, глибокі, філософські

запитання. Пропоную ознайомитися із деякими запитаннями та думками учасників заняття.

1. Чи може мова врятувати життя?
2. Якою мовою думає людина, яка декілька років розмовляє іноземною: рідною чи чужою?
3. Чи зникне колись українська мова?
4. Чому деякі народи хочуть знищити ідентичність іншого?
5. Чому люди ідеалізують?
6. Чи може творча людина розвиватись в країні, у якій не визнають власних здобутків?
7. Чому люди переймаються через те, що подумують про них інші?
8. Наскільки довга молодість?
9. Чи має талант сприятливий вік для реалізації?

Думки учасників. «Я вважаю, що українська мова не зникне. У зв'язку з останніми подіями в Україні більшість моїх знайомих почала вести соцмережі українською, а дехто використовує вже її в житті. Думаю, після перемоги кількість україномовних людей збільшиться. Шкода тільки, що ціною цього мала стати війна» *(Тетяна, 17 років)*.

«Індивідуальна кожна людина, але індивідуальність одних виявляється яскраво, інших – малопомітно» *(Олександр, 17 років)*.

«Люди часто бувають жорстокими до інакодумців чи осіб з відмінними уподобаннями. Тому не показують справжніх себе, щоб уникнути знущань. Однак не варто змінювати свою позицію на догоду чиїмось уявленням» *(Таїсія, 16 років)*.

«Межі своєї молодості кожен визначає сам. Деякі говорять, що вони не мали її, а інші говорять, що прожили її все життя» *(Анна, 16 років)*.

Таким чином, бачимо, що методика «Філософія для дітей» розвиває низку навичок і вмінь учнів. Ключове завдання цієї методики – це формування критичного мислення. Спілкування у формі діалогу в *Telegram* спонукає учнів до пошуку відповідей на важливі запитання, сприяє творенню нових знань, пізнання самого себе.

Список використаних джерел:

1. Кравченко Ю. Філософія для дітей: вимога часу // Філософія освіти. – 2011. - №1-2 (10). – С. 288 – 296.
2. Кравченко Ю. Які компетенції, вміння та навички формує методика «Філософія для дітей? // Постметодика. – 2013. - №6 (115). – С. 15 – 18.
3. Галата С. Філософія для дітей: будувати судження – означає будувати себе // Досвід педагога. – 2020. - №35. – С. 9.

Данчишена І. Й.

*учитель вищої категорії, учитель української мови і літератури,
старший учитель*

*Державний ліцей-інтернат із посиленою військово-фізичною
підготовкою «Кадетський корпус» імені І.Г. Харитоненка*

Державної прикордонної служби України

Дудченко Н. Й.

*викладач вищої категорії, викладач-методист,
викладач гуманітарних дисциплін*

ВСП «Технологічно-економічний фаховий коледж Білоцерківського НАУ»

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЛІЦЕЇСТІВ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій і доступність онлайн-навчання для молоді різного віку поступово змінює освіту в бік змішаного навчання, а в кризовій ситуації, спричиненій воєнними подіями на території України, – дистанційного навчання. У зв'язку із цим вчитель має добре розуміти сучасні підходи до становлення міжкультурної комунікативної компетенції в умовах дистанційного навчання й використовувати ці ресурси за потреби.

Ураховуючи те, що дистанційне навчання суттєво зменшує час на безпосереднє спілкування з учителем та з іншими ліцеїстами, а збільшує час на самостійну працю, варто подбати про те, щоб завдання для самостійної роботи були максимально зорієнтовані на потреби ліцеїстів, їхні інтереси, сприяли формуванню міжкультурної комунікативної компетенції.

Особливість педагогічної діяльності вимагає від вчителя забезпечення успішної інформаційної взаємодії, що сприяла би якісному вирішенню даної проблеми. Саме тому формуванню міжкультурної комунікативної компетенції ліцеїстів необхідно приділяти особливу увагу, а за ситуації дистанційного навчання формувати здатності до комунікації у різних форматах (off-line та on-line).

Аналіз наукового доробку, що стосуються сутності міжкультурної комунікативної компетенції та особливостей її формування, засвідчує, що існує велика кількість наукових праць із зазначеної проблеми. Культуру педагогічного спілкування й комунікативну майстерність досліджували: Л. Виготський, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.; зміст і структуру педагогічного спілкування – П. М'ясоїд, П. Петровська, В. Семиченко та ін.; психологічні механізми формування міжкультурної комунікативної компетенції –

Е. Коваленко, Н. Паніна та ін.; комунікативні вміння та їх структурні компоненти – Н. Бутенко, А. Годлевська, А. Капська, технології розвитку міжкультурної комунікативної компетентності М. Забродський, М. Коць.

Науковці, які досліджують міжкультурну комунікативну компетентність, зосереджуються на різних аспектах цього поняття і використовують як якісні, так і кількісні методи дослідження. Однак, глобалізація і різноманітність культур у сучасному суспільстві, спонукає до зміни розуміння концептуальності культурної ідентичності. Це, в свою чергу, впливає на сприйняття іншої культури тепер і в минулому.

Тобто, культурна ідентичність особи тепер є складнішою і множинною, що спричиняє до об'ємнішого розуміння міжнародного спілкування. Водночас, удосконалюється наше розуміння міжкультурної компетентності як ефективної і належної поведінки у стосунках з представниками інших культур. Відтак, вивчення міжкультурної компетентності збагачує наше розуміння цього поняття.

Міжкультурна компетентність взаємопов'язана з поняттям міжкультурного діалогу, успішність якого залежить безпосередньо від рівня компетентії сторін, задіяних у ньому. Однак, незважаючи на результативність діалогу, компетентні міжкультурні комунікатори, безперечно, отримують сатисфакцію від власне процесу, оскільки набувають нові знання з досвіду спілкування і вміння розуміти погляди інших людей.

За умов дистанційного навчання можливостей для комунікації поза межами інтернет-мережі стає менше. Водночас, за такої ситуації спілкування часто видозмінюється до написання листів, письмових відповідей на питання контрольних занять тощо. Усе це ускладнює процес підготовки ліцеїстів до ситуації постійної комунікативної активності як однієї з вимог майбутньої професійної діяльності. Один із варіантів вирішення цього питання можна отримати в сервісах платформ для дистанційного спілкування (Zoom, Google Meet, Skype, Google Hangouts, Google Duo, Proficonf, Appear.in та ін.).

Організація відео конференцій допомагає заповнити потребу у практиці спілкування і водночас демонструє можливості віддаленого навчання. Формуванню міжкультурної комунікативної компетентності сприятиме використання групової роботи та дидактичних ігор (де будуть програватися конкретні ситуації з реалій сьогодення).

Отже, формування міжкультурної комунікативної компетентності ліцеїстів ліцей-інтернат з посиленою військово-фізичною підготовкою можливе, за умов дистанційного навчання, з використанням сервісів для організації online-спілкування. Варто зазначити про важливість такої діяльності, оскільки

удосконалення навичок комунікації у форматі віддаленого навчання – це поєднання базових вимог та викликів сучасності, оскільки міжкультурна комунікативна компетентність дозволяє мовній особистості виходити за межі власної культури та «перетворюватись» на міжкультурну особистість, не втративши культурної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Кліш П. А., Хом'як А. П. Комунікативні вміння й навички як важлива складова професіоналізму педагога. Педагогічний пошук. 2017. № 3. С. 15–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2017_3_6

2. Паршук С. М., Круглова Н. С. Педагогічна комунікація як складова професійної ідентичності майбутніх учителів початкової школи. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2015. № 5. С. 318–325. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_5_41

Жорняк Б.Є.

кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради,

Ткачук С. М.

викладач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

РОЗВИТОК НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Заклад загальної середньої освіти має бути сьогодні в авангарді суспільних змін – так зазначається у проєкті Концептуальних засад реформування середньої освіти «Нова українська школа». У державних документах з питань освіти зазначається, що випускник нової української школи – це цілісна особистість, усебічно розвинена, здатна до критичного мислення; патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення; інноватор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку, конкурувати на ринку праці, вчитися впродовж життя [2; 3; 4; 5].

Одним із восьми компонентів формули діяльності нової школи є наскрізний процес виховання. Як визначається у Концепції нової української школи, виховний процес має бути невід'ємною складовою усього освітнього процесу і орієнтуватися на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турботу, повагу до життя, повагу до себе та інших людей), соціально-політичні (свободу, демократію, культурне різноманіття, повагу до рідної мови і культури, патріотизм) [5].

Головною метою української освіти, яка інтегрується у європейський і світовий простір, є створення необхідних умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України; орієнтація освіти та формування національних і загальнолюдських цінностей.

Ураховуючи сучасні суспільно-політичні реалії в Україні, обставини, пов'язані з російською агресією, усе більшої актуальності набуває виховання у молодого покоління усвідомленого почуття любові до Батьківщини, рідного краю, активної громадянської позиції. Важливо, щоб саме заклад загальної середньої освіти став для сучасного учня осередком становлення громадянина-патріота України, готового в майбутньому брати на себе відповідальність за долю країни.

В Україні за часи її незалежності на засадах національних ідеалів, переконань, історичних звичаїв, традицій та інших форм соціальної практики, спрямованих на організацію життєдіяльності поколінь, що максимально враховує національні риси і самобутність українського народу, склалася нова система виховання. Важливе місце в ній належить школі – основній ланці виховання свідомих, активних високоморальних громадян української держави; ланці, де формується національна свідомість підростаючого покоління, його громадянська зрілість, соціальна відповідальність за долю Батьківщини та за свою роль у національно-культурному відродженні й розквіті України [1, с.78].

У Державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття» зазначається, що метою сучасного освітнього процесу є формування громадянина-патріота, інтелектуально розвиненої, духовно і морально зрілої особистості, готової протистояти викликам глобалізації життя [2, с.2]. Саме тому змістове наповнення основних орієнтирів має бути спрямованим на виховання та формування цінностей і ставлень особистості до себе і до людей, до суспільства і держави, природи і здоров'я, праці і мистецтва [2, с.4].

Сьогодні освітній процес у закладі загальної середньої освіти спрямований на самоактуалізацію та самореалізацію особистості, що володіє

навичками критичного мислення і може протистояти маніпуляційному впливу на свідомість.

Пріоритетну роль у роботі з учнями доцільно відводити активним методам, застосування яких ґрунтується на демократичному стилі взаємовідносин. Важливо сприяти формуванню умінь критично мислити, проявляти ініціативність та творчість, надавати перевагу таким формам роботи, як соціально-психологічні тренінги, соціально-проектна діяльність, ситуаційно-рольові ігри, створення проблемних ситуацій та ситуацій успіху, аналіз конфліктів та моделей стилів поведінки у різних обставинах тощо.

Навчити дітей мислити, експериментувати, отримувати нові знання та бути істинним патріотом рідного краю – саме на це спрямований освітньо-виховний процес у початкових класах. Зокрема, на уроках музичного мистецтва вже з 1 класу школярі вчать досліджувати історію своєї країни, вивчаючи козацькі та стрілецькі пісні; знайомляться із головними символами держави – співають та слухають Гімн України; переймаються гордістю за свій народ, сприймаючи козацькі думи; вчать пишатися своєю приналежністю до української держави, слухаючи та виконуючи народні пісні; формують естетичний смак, сприймаючи твори українських композиторів-класиків; вчать поважати свою музичну культуру та культуру інших народів.

Вирішення через розвиток критичного мислення проблеми формування національної свідомості нашого підростаючого покоління, її багатомірності, питань національного виховання, якими б складними вони не були, є неодмінною умовою нашої національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Арделян О. Загальнопізнавальні вміння як компонент критичного мислення молодших школярів. *Рідна школа*. 2001. № 4. С.78 - 80.
2. Державна національна програма «Освіта. Україна XXI століття». Освіта. Київ. ІСД, 1997. 61 с.
3. Державний стандарт початкової освіти URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/> (дата звернення 03.05 2022)
4. Закон України «Про освіту» від 19.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/> (дата звернення 03.05 2022).
5. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи (Концепція «Нова українська школа») URL:

Панченко Р. В.

*магістрантка факультету іноземної та слов'янської філології
Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка*

ЛЕКСИКОГРАФІЧНІ ВПРАВИ – ОСНОВА ДОСЛІДНИЦЬКОГО НАВЧАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У 10 КЛАСІ

Програмою «Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11 класи» передбачена робота зі словниками. Використання словників (у тому числі й на електронних носіях) дозволяє учням виробити вміння систематизувати, зіставляти, аналізувати, узагальнювати й використовувати інформацію, яка міститься в лексикографічних джерелах та довідниках [3].

Щодо трактування терміну «електронний словник», то найбільш популярне його визначення виглядає в такий спосіб: «Електронний словник – це словник у комп'ютері або іншому електронному пристрої. Дозволяє швидко знайти потрібне слово, часто з урахуванням морфології й можливістю пошуку словосполучень (прикладів уживання), а також з можливістю зміни напряму перекладу (наприклад, англо-український або україно-англійський). Внутрішньо влаштований як база даних зі словниковими статтями» [1].

Для О. М. Трифонової електронний словник є «комп'ютерною базою даних, яка включає особливим чином закодовані словникові статті, що дають змогу здійснювати швидкий пошук потрібних слів та прикладів їх уживання» [4].

Під час уроків при вивченні різних тем з української мови учні можуть використовувати електронне видання «Словники України» 3.0. У рамках зазначеного електронного видання, учням можна запропонувати лексикографічні вправи, над якими вони повинні працювати самостійно:

1. Пізнавальні вправи – охоплюють завдання, які розкривають розуміння принципів побудови і структури словникової статті, ознайомлення з різними типами словників, формування вмінь орієнтуватись у структурі словника, «читати» словникову статтю, користуватись системою умовних позначок.

2. Творчо-дослідницькі вправи забезпечують перенесення набутих лексикографічних знань і вмінь у нестандартні ситуації, як-от: розв'язання проблемних ситуацій, які вимагають звернення до лексикографічних джерел, їх оцінку, зіставлення; виконання лінгводидактичних завдань.

3. Тренувальні вправи – передбачають формування лексикографічних компетентностей шляхом цілеспрямованої і систематичної роботи з різними типами словників у процесі опрацювання програмового матеріалу.

Вищеперераховані лексикографічні вправи включають такі різновиди завдань, які дозволяють поєднувати вивчення окремої теми з опануванням відповідного лексикографічного джерела, формуючи не лише мовну й мовленнєву компетентність учнів, але й лексикографічну [2].

Розглянемо більш докладно варіанти означених вправ. При опрацюванні учнями теми «Лексикографія» базовими можуть виступати пізнавальні вправи, які забезпечують засвоєння і занурення в понятійно-термінологічний апарат лексикографії.

Вправа 1. Познайомтесь із системою перехресних посилань у електронному словнику синонімів і електронному фразеологічному словнику. Поясніть на конкретному прикладі, як використовувати перехресні посилання.

Вправа 2. Основною одиницею словника є словникова стаття. Познайомтесь із будовою словникової статті електронного видання «Словники України» – 3.0. З яких частин складається словникова стаття? Яку інформацію про слово ми можемо почерпнути з кожної частини словникової статті?

Для формування практичних навичок користування електронними словниками під час занять учням пропонуємо такі тренувальні вправи:

Вправа 3. Знайдіть та виправте помилки (якщо вони є) у написанні слів іншомовного походження. З'ясуйте їх значення, скориставшись онлайн-словником іншомовних слів: *абітуриєнт, диджей, інтернет-проект, інтернет видання, дайжест, інтерв'ю, масмедіа, фоловер, секція, промоутер, веб сторінка.*

Вправа 4. Поставте правильно наголос у наступних словах. Перевірте себе за допомогою онлайн-словника наголосів: *догмат, царина, чорнослив, дрова, індустрія, жалюзі, звисока, некролог, осока, каталог, вимога, граблі, колія, піцерія, русло, фартух, щелепа, цінник.*

Підкреслимо, що робота зі словником має проходити в такій послідовності, щоб поступово розкривати учням довідникову і навчальну функцію електронного словника. Отже, до роботи зі словниками учні будуть залучатись і під час виконання творчо-дослідницьких завдань. Розглянемо їх.

Вправа 5. Побудуйте синонімічний ряд до слова *чарівниця*. З'ясуйте лексичне значення кожного слова. Чи наявні в синонімічному ряду запозичені слова? Простежте шлях їх запозичення.

Вправа 6. Скориставшись електронною версією «Великого тлумачного словника української мови» знайдіть та выпишіть значення поданих слів. Із

двома словами на вибір складіть речення: *лепський, славний, миловидний, розкішний, чепурний, добрий, прегарний, гожий, красний, чарівний, чудесний, файний, милолиций, вродливий, красивий.*

У процесі вивчення розділів «Лексикологія» і «Фразеологія» словник виступатиме не лише як об'єкт дослідження, але і як дидактичний засіб, що посідає важливе місце під час аналізу конкретних мовних фактів. Цьому, зокрема, сприяють тренувальні вправи. Розглянемо їх.

Вправа 7. Складіть та запишіть речення із іменниками спільного роду. З'ясуйте значення слів, скориставшись електронним тлумачним словником: *забудько, бідолаха, причепа, шульга, базіка, ледащо, трудяга, ручище.*

Вправа 8. Поясніть значення наступних фразеологізмів та введіть їх у речення. Задля перевірки правильності виконання скористайтеся онлайн-словником фразеологізмів: *золоті верби ростуть; Геркулесові стовпи; Авгієві стайні; в ступі не втовкти; на вербі груші; важким духом дихати; перейти рубікон; сіль землі; грати першу скрипку; за холодну воду не братися; ані рудої миші; скорчити Лазаря; хоч конем грай; сидіти на сухому.*

Отже, представлені лексикографічні вправи спрямовані на ознайомлення із принципами побудови, структури та функціями різноманітних електронних словників, формування мовленнєвої та лексикографічної компетентності, розвиток навичок критичного мислення у розв'язанні проблемно-пошукових ситуацій, отримання учнями досвіду самостійної активної пізнавальної діяльності та усвідомлення ними корисності опанованих знань, умінь і навичок. Варіативність лексикографічних вправ дасть змогу вчителю української мови урізноманітнювати та інформатизувати навчальний процес, паралельно вводячи вправи із використанням електронних словників у програмові теми.

Список використаних джерел:

1. Аман І. С., Литвиненко О. В. Інтернет-сервіси в освітньому просторі: методичний посібник. Кіровоград, 2016. 88 с.
2. Надолинська А. Формування лексикографічної компетенції у студентів філологічних спеціальностей: автореф. дис... канд. пед. наук. Одеса, 2012. 29 с.
3. Програма «Українська мова для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання. 10-11 класи. Рівень стандарту». URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>
4. Трифонова О. М. Інформаційно-цифрові ресурси у навчанні фізики та технічних дисциплін при підготовці майбутніх фахівців комп'ютерних технологій. *Вісник Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького*. Серія: Педагогічні наук. 2019. № 3. С. 275-280.

**ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «МОВА»
У ЗБІРЦІ «БІЛИЙ КАМІНЬ» ІВАНА МАЛКОВИЧА**

У статті висвітлено концептуальний аналіз мовних одиниць як один із напрямів лінгвокультурології. Розкрито еволюцію терміна «концепт». На прикладі аналізу концепту «мова» в українській лінгвокультурі продемонстровано лінгвокультурологічні особливості концепту.

Ключові слова: *концепт, лінгвокультурологія, мова, мовна картина світу, когнітивний підхід.*

Постановка проблеми. Наразі у лінгвістичних дослідженнях однією з актуальних проблем є концептуальний аналіз мовних одиниць. Використання методів саме такого аналізу, на думку О. А. Пахомової, дозволяє розкрити сутність багатьох лінгвістичних явищ [8, с. 167].

Серед напрямів, які активно застосовують наразі концептуальний аналіз, вважають лінгвокультурологію. Саме в лінгвокультурології мова розглядається як культурний код нації; напрям, який виник на межі лінгвістики і культурології і який досліджує прояви культури народу, що відбилися в мові (О. Левченко та ін.) [6].

Особливо мовознавців цікавить аналіз національно-культурної специфіки найважливіших категорій духовно-етичної сфери життя, таких як мова як «домівку буття», «хранителя присутності» і «способу співбуття».

У сучасній інтерпретації П. Іванишина мова і людина утворюють охоронне коло один для одного: «...людина (особливо мислителі і поети) охороняє мову як дім свого буття, а мова як справжній онтологічний прихисток («дім») охороняє людину» [3, с. 56].

Відтак, наша робота присвячена вивченню концепту «мова», що є ключовою категорією буття людини. Однак висновки про виникнення й функціонування та зміст концепту «мова» в українській мовній картині не є

остаточними. Відтак, основні уявлення про мову сконцентровані також у творчому доробку І. Малковича, зокрема у збірці «Білий камінь».

Мета – розглянути мовні одиниці, які беруть участь у вербалізації концепту «мова» у збірці «Білий камінь» Івана Малковича.

Аналіз актуальних досліджень. Термін «концепт» активно увійшов у наукову мову лише в 90-х рр. минулого століття, і вперше у вітчизняній лінгвістиці у значенні, відмінному від терміна «поняття» був використаний ще в 1928 р.

В Україні наразі над визначенням терміну «концепт» активно працюють М. Скаб, Н. Мех, О. Селіванова, Т. Врублевська та ін. М. Скаб визначає концепт «як абстрактну одиницю ментального рівня, яка відображає зміст результатів пізнання людиною довкілля та в якій зосереджено відомості про пізнаваний об'єкт, його властивості, місце в культурі народу й результати емоційно-оцінного сприйняття цього фрагмента світу людиною» [9, с. 4-5]. Варто зазначити, що для кожного дослідника концепту є свій «концепт концептів», що й визначає кордони цього наукового терміну. Однак для всіх дослідників концепт є багатовимірним складним поняттям.

Виклад основного матеріалу. У когнітивній науці концепт розглядається як одиниця розумової діяльності, яка постійно переживає зміни. У його сферу, наприклад, можуть входити додаткові фонові концепти, може мінятися стандартний набір ситуацій, і ще більш рухливим є одиночний компонент у змісті.

Концепт у філології – це змістовна сторона словесного знака, за якою стоїть поняття, що відноситься до розумової, духовної чи матеріальної сфер існування людини, закріплене в громадському досвіді народу, що має в його житті історичні корені, соціально і суб'єктивно осмислюване й – через щабель такого осмислення – співвідносне з іншими поняттями, що найближче з ним пов'язані або, у багатьох випадках, йому протиставляються.

Мовні одиниці, які репрезентують концепт, є частиною не тільки мовної системи, а несуть у собі культурну складову. Тож неможливо не згадати давно визнаний у лінгвістичній науці постулат про взаємозв'язок мови і культури. Останні є формами свідомості людства, висловлюють суспільні розумові процеси і ментальність нації. Крім того, їхній розвиток відбувається з постійною двосторонньою взаємодією. Концепт — це репрезентант відповідного

взаємозв'язку мови та культури. Отже, вивчення змістовної сторони концепту є можливим тільки при комплексному погляді: мовної та культурної оцінки [1].

Таким чином, можна вивести наступне робоче визначення концепту: концепт – це семантичне утворення, зазначене лінгвокультурною специфікою і таке, що характеризує носіїв певної етнокультури. В той же час це утворення являє собою результат когнітивної діяльності особистості і суспільства і визначає ставлення суспільної свідомості до даного явища або предмету.

Вибір концепту «мова» аргументований тим, що він є одним із базисних концептів у концептуальній картині світу на рівні з такими концептами, як «сім'я», «добро» тощо [2, с. 89]. Вивчення його семантичних ознак може бути важливим для визначення ознак інших концептів, оскільки концепти не можуть не перетинатися в своїй семантиці через існування в рамках однієї концептосфери і культури.

Поняття «мова» багатогранне. В нашому дослідженні ми оперуватимемо значенням його як засобу спілкування і вираження культури [1].

Вважаємо поняття «мова» культурним концептом, який має і загальнолюдський зміст, і специфічний національно-культурний. Її статус концепту підтверджений у працях українських науковців, зокрема Н. Мех, яка у своїй монографії глибоко висвітлила проблему інтерпретації концепту «мова» як одиниці української культури. Вона зробила спробу проаналізувати зазначений концепт у фрагментах художньої та релігійної картин світу, зокрема в поетичних текстах ХХ ст.

Однак висновки про виникнення, визначення, функціонування та зміст концепту «мова» в українській мовній картині не є остаточним. До того ж, не розглядалися науковцями уявлення про мову в буденних формах знання українського народу [8, с. 168].

Відтак основні уявлення про мову сконцентровані також у творчому доробку І. Малковича, збірці «Білий камінь». Джерелами фактичного матеріалу дослідження слугували вірші «Тоді як у нашому листівнику...», «Вірші, які не повернуться в гори (з циклу)», а саме «Гуцульська ніч і Криворівня...», «Я хочу плакати, бо туск...», «якщо дерево...», «Музика, що пішла», «Враз баранчик народився (цикл)»: «Передкарпаття», «З-за високої стодоли...», «Мама мені написала...», «Отак прожив собі, дивись...», «Гори плечима загати...», «Ніч. Осінь», «Ольвія дальня слів твоїх...», «Все поруч (з циклу)»: «Все ясне і тонке, й незабутнє...», «як я чорта боявся...», «Риба, яка проти річки протяжко пливе...»,

«При цих деревах, в цім ладу...». Обсяг текстових фрагментів вибірки склав 40 одиниць аналізу.

Лінгвістика, вивчаючи мову і слово як наукові категорії, сприймає мову як «своєрідну семіотичну систему, поліфункціональну, багаторівневу і глобальну за значенням..., як щось соціальне за суттю і незалежне від індивіда; а слово визначає як двосторонню одиницю мови, якій притаманні всі знакові функції; як мовний знак» [5].

У тлумачних словниках української мови зафіксовано 5 лексико-семантичних варіантів (далі – ЛСВ) слова «мова»: 1) здатність людини говорити, висловлювати свої думки; 2) сукупність звукових знаків; 3) мовлення, манера говорити; 4) розмова, бесіда, вислови; 5) публічний виступ, промова [10, с. 768].

Згідно зі «Словником української мови» в публіцистичному, науковому мовленні слово «мова» має ще й переносне значення: будь-який засіб спілкування, передачі інформації [11].

Зазначимо, що не всі ці семантичні варіанти вербалізовані в українській поезії, і головне, в поетичних творах смислового наповненість концепту «мова» набагато ширша, ніж в лексикографічних дефініціях.

Аналіз українських текстових фрагментів засвідчує, що концепт «мова» пов'язаний тут не тільки з назвами «слово» і «мова» (останнє вживається дуже рідко, переважає у використанні «слово»). Наприклад:

*... розлюбила мене — і тому я хотів би до тих говорити, // які люблять завжди, і живі ще, і ждуть моїх **слів** // ще із часу меланки, із часу найлегших снігів, (7).* У фрагменті суттєвим для поета є спосіб представлення в житті етносу лінгвокультурного концепту «мова» онімом *слово*. Цей концепт реалізується за допомогою іменника-загальної назви.

Концепт «мова» реалізується також у наступних випадках:

1) у лексемах «губа», «уста», «голос» тощо, які метонімічно позначають головну властивість людини як словесної істоти:

*Ольвія дальня слів твоїх майже нечутна, // Кола твого наймення **губи** мої не розімкнуть... (7).* У фрагменті соматизм «губа» у поєднанні з дієсловом «не розімкнути» (мовчати), а також іменника «слів» і прикметника «нечутний» актуалізує концепт *мова*.

Ними замкнеш своє серце — й до вічного віку//Кола наймення твого уста нічий не розімкнуть.//Очі ж твої з цього вірша ніколи не зникнуть...(7). У фрагменті соматична лексема «уста» теж бере участь у вербалізації досліджуваного концепту.

2) у звуконаслідувальних лексемах, переважно дієсловах, що, зокрема, імітують звуки природи:

*.... а те, що звали «сад» — лиш, як луна, по стінах осяде сумно й не **прошурхотить** уже (7).* У фрагменті зовнішня оболонка слова тісно пов'язано з його акустичним сприйняттям. Слово може сприйматися як милозвучне, як те, що не викликає негативного відчуття. Проте слово може звучати відчужено або навіть таємничо й страхітливо як у вищенаведеному фрагменті.

3) у стилістично забарвлених лексемах:

*Та хтось **оплаче**, хтось **оплаче**,//й мене **оплаче** хтось колись, (7).* У фрагменті трикратний повтор дієслова «оплаче» демонструє вживання стилістично марковану лексему, що репрезентує концепт «мова».

4) у нейтральних лексемах:

*... і за тим ось корчем — вже початок мого дитинства:// час, коли я насили **впросив** свого тата// серед ночі йти рибу ловити на світло: (7).*

Потрібно звернути особливу увагу на те, що лексико-семантичне поле концепту «мова» включає в себе також антоніми, фразеологізми, архаїзми (переважно релігійної семантики), омоніми та багатозначні слова, цитати, демінутиви тощо. Продемонструємо їх вживання на матеріалі фрагментів, відібраних зі збірки віршів «Білий камінь» І. Малковича:

а) антоніми:

*О малю, тату, як **спитають**, // куди ваш син подався з віч —// **скажіть**: він музику шукає,// що босою пішла у ніч (7).* У фрагменті явище антонімії виявляється у протиставленні дієслів говоріння «спитають — скажіть», що є вербалізаторами концепту «мова».

*Фавни смичків забредуть і загубляться в гіллі,//Ефи альтів западуться в **задовгім мовчанні** ... (7).* У фрагменті звуки мови протиставлені мовчанню, що з огляду на контекстне оточення створюють негативний образ.

б) фразеологізми:

*... бо я й прийшов лиш, щоб хоч зрідка// комусь **бриніло із очей**// так тонко-тонко,// наче скрипка,// і мудро, як віолончель (7).* У фрагменті вислів «бриніти з очей» створює так званий звуковий образ, що опосередковано бере участь у створенні звукових знаків (мови).

в) архаїзми:

***Не златоусть** — // ні Одісей, ні князь, ні гريدень,// а лиш зникаючий, як віск... (7).* У фрагменті архаїчне дієслово «златоустити» походить від імені відомого релігійного оратора Йоана Золотоустого за допомогою конверсії (золоті вуста).

г) омоніми та багатозначні слова:

*Тоді як у нашому **листівнику** закінчувався **лист**// і в стайні рикала маржина// яка не звикла спати у бруді// ми вирушали в Дуби за **листом** (7).* У фрагменті лексема «лист» (на дереві, у прямому значенні) викликає асоціацію з листом паперу (у переносному значенні).

г) цитати:

*... бо я раптом згадав//що зовсім недавно//**написав** щось таке://... «най би хоч баранчики ніколи не виростали...» (7).* У фрагменті концепт «мова» репрезентовано графічно за допомогою цитати, взятої у лапки та дієслова «написати».

д) демінутиви:

*Все ясне, і тонке, й незабутнє, як **листячко** шкіри// на скронях твоїх; хоч під листям — ти вже, як дитина ... (7).* У фрагменті метафорична лексема з демінутивним суфіксом -ячк омонімічно вербалізує концепт «мова».

Крім того, значне місце серед вербалізаторів концепту «мова» займають стилістичні тропи та фігури, зокрема метафори, епітети, порівняння, оксиморон, антитеза, риторичне запитання тощо. Концепт *мова* найчастіше об'єктивується у лексичних одиницях, які є складовими тропів [4, с. 122]. Продемонструємо вживання відповідних риторичних засобів на матеріалі текстових фрагментів, відібраних зі збірки віршів «Білий камінь» І. Малковича:

— метафора:

Гуцульська ніч і Криворівня, // вінок з дзвіночків на столі, // і вічновдова, // елегійна // серед вінка свіча стоїть (7). Різновидом метафори у широкому розумінні є конструктивно оформлене поетичне порівняння (або метафоричний епітет).

— епітети:

Бо як печально знати все ж // в кассандриній трагічній тиші, // що в цім саду ти не помреш // і вічних віршів не напишеш (7). У фрагменті знову ж таки вжито метафоричний епітет, що репрезентує концепт «мова» у візуальному (матеріальному) плані.

— оксиморон:

По дорозі // тато мріяв уголос // як то буде поважно // коли я підросту (7). У фрагменті спостерігаємо поєднання непоєднувальних елементів, які вербалізують концепт «мова».

— антитеза:

От хтось би взяв мене й повів // в край, де лиця твого не видно, // бо стогін — не ковчег; не дасть // рятунку; бо цей туск, як злидні (7). У фрагменті спостерігаємо протиставлення контрастних явищ, що репрезентують досліджуваний концепт.

— риторичне запитання:

Бо вірші — що? — якби хотів // сказати ними стан цей чистий, (7). У фрагменті лексема «вірші» як матеріальне втілення концепту «мова» слугує для створення риторичної фігури.

— порівняння:

Світло розтане, як сніг: темно буде і смутно, // Альт мовчазний вкриє пледом тебе, наче лікар (7). У фрагменті прикметник «мовчазний» слугує для створення метафоричного порівняння зі сполучником *наче*, що також репрезентує концепт «мова».

— метонімія:

... отоді ж то я кладки в чотири заходи не перейшов, // бо навпроти — незримий — не давав мені хтось перейти // га ще й татовим голосом застерігав «не оглянься» (7). У фрагменті відбувається заміщення творця (тато) на предмет (голос).

— персоніфікація (уособлення):

Візьму собі землі окраєць, // піду блукати по світах, — // хай тільки вітер завиває // в моїх розхристаних слідах... (7). Це так звана антропоморфна метафора, коли ознаки людини проєктуються на іншу зону реципієнта. У зазначеному випадку ця зона зумовлена тим, що слово “завиває” є виявом людини, функцією людського організму.

Вербальні реалізації концепту *мова* у культурному просторі поета набувають символічного значення і втілюють ядерні смисли розвитку, писемності; сприймаються як засіб пізнання навколишньої дійсності, створення поетичних образів [4, с. 124], наприклад: *... то ніжні жилочки рядків // потріскали б від туску й туску (7).*

Концепт *мова* знаходить вербальне вираження, перш за все, у когнітивній метафорі, яка дозволяє виділити цілий спектр індивідуальних смислів у семантиці концепту, наприклад: *Це край, де мовкне спів флюяр // під жонов жертвний стукіт, // де так подібні до хлоп'ят // худі баранчики // і буки (7).*

Маємо підкреслити, що індивідуальні особливості будь-якого митця, до яких, безумовно, належить й Іван Малкович, визначають його творчу манеру. Як свідчить проаналізований матеріал, дефініції лексеми *мова* найчастіше являють собою одиниці з переносним значенням. Творчість Малковича свідчить, що поетична картина світу автора характеризується незвичайністю процесу концептоутворення, семантико-сміслових змін, яких набувають лексеми, втілюючи концепт *мова*.

Аналіз мовних одиниць, які беруть участь у вербалізації концепту «мова», відібраних нами зі збірки віршів «Білий камінь» І. Малковича, дозволив зробити висновок, що у текстових фрагментах поетичних творів поняття «слово» та «мова» у переважній більшості випадків ототожнюються, а саме тоді, коли виражають індивідуальну властивість «словесної» людини, здатність мови бути інструментом впливу, засобом обміну думками чи передачі інформації. Таким чином, мова є атрибутом людини, який виокремлює її з решти світу і наділяє кожну особу характерною здатністю в процесі говоріння виражати думки, впливати на людей, досягати певних цілей, передавати новини. Виділені особливості сприйняття концепту «мова» характерні для свідомості українців, що відбилася в досліджуваних текстах віршів українського поета. Ці уявлення відрізняються неоднозначністю та суперечливістю. Подальші дослідження

трактування концепту «мова» в сучасному розмовному мовленні дозволять зробити висновки про їхню специфіку в повсякденній свідомості сучасників.

Список використаних джерел:

1. Думбадзе А. Порівняльний аналіз концепту «мова» в українській та російській лінгвокультурах: URL: <http://slovoprosvity.org/2020/01/29/porivnial-nyy-analiz-kontseptu-mova-v-ukrains-kiy-ta-rosiys-kiy-li>
2. Заремська І. М. Лінгвокультурна парадигма творчості Ліни Костенко. Київ, 2017. 207 с.
3. Іванишин П. В. Національний спосіб розуміння в поезії Т.Шевченка, Є.Маланюка, Л.Костенко. Київ, 2008. 392 с.
4. Касьяненко Н. Є. Концепт слово в поетичній картині світу Ліни Костенко. *Вісник Донецького нац. ун.-ту*. Київ, 2013. С. 120-126.
5. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/sk795964.pdf>
6. Левченко О. П. Лінгвокультурологія та її термінна система. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Київ, 2003. С. 105-111.
7. Малкович І. Із книги «БІЛИЙ КАМІНЬ» (1984): URL: <http://poetyka.uazone.net/malkovych/>
8. Пахомова О. А. Концепти «мова», «слово» в буденній свідомості українців. *Одеський лінгвістичний вісник*. 2017. С. 167-171.
9. Скаб М. В. Концептуалізація сакральної сфери в українській мові. Київ, 2009 р. 36 с.
10. Словник української мови. В 11 томах / за ред. І. К. Білодіда. Т. 4. Київ, 1973. 840 с.
11. Словник української мови. В 11 томах / за ред. І. К. Білодіда. Т. 9. Київ, 1978. 916 с.

Shuhurova V. Verbalization of the concept «language» in the collection «White stone» by Ivan Malkovych.

The article highlights the conceptual analysis of language units as one of the directions of linguistic and cultural studies. The evolution of the term "concept" is revealed. On the example of the analysis of the concept "language" in Ukrainian linguistic culture, the linguistic and cultural peculiarities of the concept are demonstrated.

Keywords: *concept, linguistic and cultural studies, language, linguistic picture of the world, cognitive approach.*

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Абизова Л.В. доцент, кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» м. Слов'янськ, Україна

Біличенко О.Л. доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри української мови та літератури, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Богдашина О. М. доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Вовк М.П. доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, завідувач відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Воробей К. О. студентка IV курсу спеціальності 061 «Журналістика»

Воловик А.С. магістрантка факультету іноземної та слов'янської філології Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Герасимчук І.В. здобувачка вищої освіти першого (бакаларського) рівня Навчально-наукового інституту філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Герасимюк А.М. студентка кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

Гапіч Н.В. студентка спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»

Голопич І. М. кандидатка педагогічних наук, старша викладачка кафедри українознавства факультету № 2 Харківський національний університет внутрішніх справ

Голя Г. М. викладач кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти та інформаційних технологій КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, аспірант Рівненського державного гуманітарного університету

Гончарук О.М. кандидат педагогічних наук, викладач, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Горошкін І.О. кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник відділу навчання іноземних мов, Інститут педагогіки НАПН України

Горошкіна О.М. доктор педагогічних наук, професор, завідувачка відділу навчання української мови та літератури, Інститут педагогіки НАПН України

Груба Т.Л. доктор педагогічних наук, професор кафедри української мови та літератури, декан історико-філологічного факультету, Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука

Громова Н.В. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української мови і літератури, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Грона Н.В. доктор педагогічних наук, доцент, викладач вищої категорії, викладач-методист Комунальний заклад «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Івана Франка» Чернігівської обласної ради

Данчишена І. Й. учитель вищої категорії, учитель української мови і літератури, старший учитель Державний ліцей-інтернат із посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус» імені І. Г. Харитоненка Державної прикордонної служби України

Дишко О.Л. канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри фізичної культури КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Дудченко Н. Й. викладач вищої категорії, викладач-методист, викладач гуманітарних дисциплін ВСП «Технологічно-економічний фаховий коледж Білоцерківського НАУ»

Ельнікова Н.І. старша викладачка кафедри українознавства факультету №2 Харківського національного університету внутрішніх справ

Ємельяненко Г.Д. професор, доктор філософських наук, професор кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» м. Слов'янськ, Україна.

Жорняк Б. Є. кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Загнітко А.П. доктор філологічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, професор кафедри загального та прикладного мовознавства і слов'янської філології Донецький національний університет імені Василя Стуса, головний науковий співробітник Український мовно-інформаційний фонд НАН України

Здольник Б.О. викладач кафедри міжнародних відносин та туризму Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Приватний заклад вищої освіти «Київський міжнародний університет»

Ісланкін С. М. старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Ковтун Г.І. старший викладач кафедри бізнес-економіки та адміністрування, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Козігора М. А. викладач кафедри педагогіки та психології, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Козлова В.В. кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології та лінгводидактики Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

Коломієць О.В. доцент, кандидат філологічних наук, доцент кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

Комар О.С. викладач кафедри іноземних мов, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Комарук О.В. студент ННІ права та інноваційної освіти Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ Комунального закладу «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Івана Франка» Чернігівської обласної ради

Кононенко О.В. методист із української мови та літератури Сумського ОІППО

Kostenko V.H. Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of the Department of Foreign Languages, Latin and Medical Terminology, Poltava State Medical University

Кочерга Є.В. кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної, спеціальної педагогіки, реабілітації та інклюзивної освіти

Кузьменко О.М. учитель української мови та літератури вищої кваліфікаційної категорії, старший учитель Кириківського ЗЗСО I – III ступенів Кириківської селищної ради Охтирського району Сумської області

Кульчицька М. П. студентка Зкурсу спеціальності 013 Початкова освіта Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Куштурна Я. здобувачка вищої освіти першого (бакаларського) рівня Навчально-наукового інституту філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Левін О.Л. к.і.н., доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Міхно О.П. доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, директор, Педагогічний музей України, старший науковий співробітник відділу педагогічного джерелознавства та біографістики, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського

Надутенко М.В. кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник відділу лінгвістики Українського мовно-інформаційного фонду НАН України, керівниця Загальноукраїнського центру словникарства

Надутенко М.В. кандидат технічних наук, завідувач відділу інформатики Українського мовно-інформаційного фонду НАН України

Оверчук О. Б. кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри українознавства Харківського національного університету внутрішніх справ

Omelyanenko V. DrSc Associate Professor, Sumy State Makarenko Pedagogical University, Ukraine

Панченко Р.В. магістрантка факультету іноземної та слов'янської філології Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Перцева В. А. доцентка, кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри українознавства Харківського національного університету внутрішніх справ

Подосиннікова Г.І. кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри англійської філології та лінгводидактики, Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Полякова А.А. студентка кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Полякова Д.А. студентка кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Попова О.А. доцент, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри слов'янської філології та журналістики Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського

Рукіна Д.О. студентка ННІ права та інноваційної освіти Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Санду А.А. студентка IV курсу спеціальності 061 «Журналістика» Комунального закладу «Прилуцький гуманітарно-педагогічний фаховий коледж імені Івана Франка» Чернігівської обласної ради

Семенов О.М. доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови і літератури Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Скробака Ю.С. кандидат педагогічних наук, викладач кафедри філології, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Снагощенко Л.В. Інструктор-методист з фізичної культури і спорту Сумське обласне відділення комітету з фізичного виховання і спорту Міністерства освіти і науки України

Соломаха С.О. кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу змісту і технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Ткачук С.М. викладач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Tirto T. PhD, Research firm FARADI, Italy

Ходаківська С.В. молодший науковий співробітник відділу змісту у технологій педагогічної освіти Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України

Христосенко А.В. здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня Навчально-наукового інституту філології та журналістики Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

Циплюк А.М. кандидат педагогічних наук, викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Чистякова І.А. кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач аспірантури і докторантури, доцент кафедри педагогіки Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка

Шугурова В.О. магістрантка факультету іноземної та слов'янської філології Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка

Шуст Л. М. кандидат філологічних наук, викладач КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради

Scientific issue

**Materials of
International scientific and practical conference**

**ACADEMIC CULTURE OF THE RESEARCHER
IN THE EDUCATIONAL SPACE**

(12-13 May 2022 year)

Sumy: Sumy State Pedagogical University, 2022
Certificate of № 31231 dated November 2, 2000

Responsible for the issue: O.M. Semenog
Computer typesetting: A. O. Zlenko

Submitted to the issue on May 19, 2022. Signed for printing on May 19, 2022.

Format 60x84 / 16. Garn. Gambria. Print risogr.

Paper offset. Mind. printing. arch. 8.78. Obl.-vid. arch. 8.63.

Circulation 100. Type. № 36.

Sumy State Pedagogical University
Publishing House named after A.S. Makarenko
40002, Sumy, street Romenskaya, 87

Made on the equipment of Sumy State Pedagogical University
named after A.S. Makarenko